

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

Diplomová práce

Bc. Markéta Bogoczová

Populární literatura a její místo na střední škole

Popular literature and its place in secondary school

Praha 2018

Vedoucí práce: Mgr. Andrea Králíková, Ph.D.

Poděkování:

Děkuji za cenné rady a pomoc vedoucí práce Mgr. Andree Králíkové, Ph.D. a také své rodině a přátelům za podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 16. prosince 2018

Bc. Markéta Bogoczová

Klíčová slova (česky):

populární literatura, výuka na střední škole, seznamy četby, maturita, pracovní listy

Klíčová slova (anglicky):

popular literature, secondary school education, required reading, maturita exam, worksheets

Abstrakt (česky)

Diplomová práce se zaměří na populární literaturu a její místo na střední škole, konkrétně se bude jednat o výzkum, nakolik je tato literatura zastoupena v seznamech literatury k maturitní zkoušce a také se na základě ukázek pokusí podat návrhy, jak by mohly vypadat nejen hodiny literární výchovy, jaké otázky by mohly být studentům kladeny, ale budou vytvořeny pracovní listy k maturitní zkoušce, jejichž výňatky jsou vybrány právě z titulů populární literatury. Jako výchozí zdroje budou využity základní slovníkové práce, příručky pro základní a střední školy, Trávníčkovy výzkumy čtenářství a čtenářské kultury a také odborné práce týkající se jak populární kultury, tak i literatury pro děti a mládež.

Abstract (in English):

This master's thesis focuses on popular literature and its place on czech secondary schools with a research on how much this kind of literature is involved in the reading lists for the Maturita exam. Based on examples we will try to give some proposals not only for what literature lessons should look like and which questions should be answered by the students but we will also prepare worksheets for the Maturita exam where selected parts from works of popular literature will be used. As initial sources we will use basic dictionary works, guides for elementary and secondary schools, Trávníček's researches on reading and reading culture and also expert works concerning popular culture and literature for children and adolescents.

Obsah

1 Úvod	8
2 Populární literatura – teoretické hledisko	10
2.1 Vývoj populární literatury a jejího pojetí	11
2.2 Funkce a podoba populární literatury	16
3 Výzkumy čtenářských preferencí a čtenářské kultury.....	21
3.1 Důležité pojmy a teze	22
3.2 Závěry	27
4 Literatura pro děti a mládež, young adult a new adult literatura.....	31
4.1 Literatura pro děti a mládež (dále LPDM).....	31
4.2 Young adult literatura (dále YA literatura)	33
4.3 New adult literatura (dále jen NA literatura).....	36
5 Seznamy literatury k maturitní zkoušce.....	38
5.1 Sestavování seznamů	38
5.2 Specifikace vybraného vzorku	39
5.3 Formální úprava, splnění kritérií a pravidel	40
5.4 Složení seznamů.....	43
5.4.1 Fantasy.....	45
5.4.2 Sci-fi a dystopie.....	47
5.4.3 Literatura pro děti a mládež.....	49
5.4.4 Literatura pro ženy, moderní česká literatura	51
5.4.5 Humoristická díla	54
5.4.6 Divadlo Jára Cimrmana.....	55
5.4.7 Historické romány	56
5.4.8 Erich Maria Remarque	57
5.4.9 Detektivky	58
5.4.10 Horor, thriller.....	60
5.4.11 Komiks	61
5.4.12 Díla s drogovou tematikou.....	61
5.4.13 Haruki Murakami	62
5.5 Závěry	63

6 Práce s textem, populární literatura na středních školách na konkrétních případech	66
6.1 Fantasy	67
6.1.1 Harry Potter	68
6.1.2 Píseň ledu a ohně	80
6.2 Jeden plus jedna	90
6.3 Hadrový panák	100
6.4 Divergence	111
6.5 Hledání Aljašky	120
7 Závěr.....	129
8 Bibliografie.....	133
8.1 Prameny.....	133
8.2 Sekundární literatura	134
8.3 Seznam webových stránek škol.....	136
9 Seznam tabulek	148

1 Úvod

Tato diplomová práce se zabývá populární literaturou a jejím místem na střední škole. Práce je rozdělena do tří hlavních částí. První část se věnuje základním tezím z literární historie a teorie populární literatury (případně obecněji populární kultury), dále sociologickým výzkumům, které se zabývají čtenářstvím a čtenářskou kulturou v České republice, a nakonec také definicím pojmů literatura pro děti a mládež, young adult a new adult literatura.

V teoretickém hledisku jsme vycházeli z několika základních slovníků a příruček, které obsahují hesla týkající se populární kultury/literatury. Jde především o *Lexikon teorie literatury a kultury*, *Encyklopedii literárních žánrů* a o dvě příručky Ladislavy Lederbuchové *Průvodce literárním dílem* a *Slovník literárních pojmů*, kdy v prvním případě jde o příručku určenou pro studenty středních škol, ale také škol vysokých, v druhém pak o příručku pro druhý stupeň základní školy. Slovníkové práce jsme jako východiska zvolili zejména pro jejich přehlednost a snadnou využitelnost při výuce literatury, kdy je vyučující může použít jako zdroj pro tvorbu výkladové části vyučovací hodiny. Nebyly to ale naše jediné zdroje, v práci citujeme i základní myšlenky z knihy Johna Fiskea *Jak rozumět populární kultuře* či Svatavy Urbanové ze studie *Triviální literatura ve světle emocí*. Při porovnání jednotlivých zdrojů vyšly najevo různé názory na populární literaturu a její místo v celé literatuře, obecněji ve sféře kultury, které jsme se v naší práci snažili postihnout.

Druhým výchozím zdrojem pro nás byly výzkumy Jiřího Trávnička, především ty zpracované v publikacích *Překnížkováno* a *Česká čtenářská republika*. V těchto pracích jsme hledali odpověď na otázku: Jakou literaturu čte námi sledovaná generace studentů na středních školách? Výzkumy nám nabídly konkrétní díla a autory, které jsme pak využili v našem výzkumu.

Při definici pojmů literatura pro děti a mládež, young adult literatura a new adult literatura jsme vycházeli opět z *Encyklopedie literárních žánrů*, obou příruček Ladislavy Lederbuchové, z prací Svatavy Urbanové a z časopiseckých příspěvků i děl zahraničních autorů. I zde vyvstaly protiklady v pojmání literatury pro děti a mládež, které jsme v práci refletovali.

Druhou částí práce je výzkum seznamů literatury k maturitní zkoušce. Výzkum byl proveden na vzorku seznamů (který specifikujeme v rámci kapitoly zaměřené přímo na seznamy literatury), na jeho základě jsme sestavili tabulky děl, rozdělené podle žánrů či autorů. Při tomto sestavování jsme využili jak hledisko teoretické (brali jsme

tedy v potaz, které žánry spadají do okruhu populární literatury) a také jsme využili výsledky z Trávníčkových výzkumů: vybrali jsme všechny autory a díla, která jsou studenty na středních školách čtena. Na základě výsledných tabulek jsme se pokusili popsat a interpretovat podobu seznamů literatury.

Třetí částí je práce s vybranými díly populární literatury. V rámci jednotlivých kapitol se zaměříme na rozbor a interpretaci ukázek, jak by mohly být pojaty v hodinách literatury, zároveň se pokusíme o vytvoření pracovního listu k maturitní zkoušce. Součástí práce jsou vypracované otázky s potenciálními žákovskými odpověďmi a také metodologická reflexe výběru ukázek a tvorby otázek.

Téma práce jsme si nevybrali pouze proto, abychom zdokumentovali výskyt populární literatury v seznamech literatury, ale především protože jsme chtěli zjistit, zda je vůbec funkční texty populární literatury využívat k interpretaci a k rozboru textu. Považujeme populární literaturu za důležitou součást literární slovesnosti, která by se neměla z hodin literatury vynechávat, a také ji pokládáme v kontextu naší práce za každodenní součást kultury mládeže, díky níž mohou studenti získat přístup i k dílům klasické literatury, kterou mohou jinak číst spíše z donucení v rámci povinné četby na střední škole.

Na základě propojení všech tří částí diplomové práce se pokusíme odpovědět na následující otázky: Jak je populární literatura zastoupena v seznamech četby k maturitní zkoušce? Jak pracovat s populární literaturou při výuce na střední škole? Lze bez problému využít postupy, které jsou využívány při rozbořech textů probíraných na středních školách v rámci literárního kánonu, nebo je potřeba zvolit jiné otázky, stavět studenty před nové problémy? Je možné na textech populární literatury ověřit stejné znalosti v rámci maturitní zkoušky jako v případě textů „vysoké“ literatury? Lze případně mluvit o kánonu populární literatury na střední škole? Přináší populární literatura do výuky nové interpretace a postoje, tedy má smysl ji vůbec do výuky literatury zapojovat?

2 Populární literatura – teoretické hledisko

V této kapitole se budeme věnovat populární literatuře z hlediska literární teorie a historie. Vycházíme především ze slovníkových prací a školních příruček zmíněných v úvodu. Na začátku této kapitoly se pokusíme nastínit problematiku terminologie. Už při prvotním studiu výchozích zdrojů byl viditelný rozdíl v užívané terminologii. S termínem populární literatura pracuje pouze *Encyklopedie literárních žánrů*, Ladislava Lederbuchová ve svých slovníkových příručkách užívá termín triviální literatura, stejný termín je uveden i v *Lexikonu teorie literatury a kultury*. Pro srovnání citujeme ze zmíněných zdrojů definice populární/triviální literatury, které jsou uvedeny vždy na začátku slovníkového hesla.

[B]eletristická produkce zaměřená na bezprostřední a všeobecně přístupnou komunikaci s širokou čtenářskou obcí (Mocná 2004c: 501).

[P]ejorativní pojem označující literaturu nižší kvality. Částečně se používá jako synonymum pro rodokapsy, kolportážní romány a „literární brak“ a také pro sentimentální kýč. Triviální literatura je méněcenná oproti řemeslně zdařile zábavní literatuře (Nünning 2006b: 827).

[V] moderní době označení pro literaturu umělecky substandardní, pokleslou na naplňování a obměňování kompozičních schémat (Lederbuchová 2002: 333).

Zatímco *Lexikon teorie literatury a kultury* uvádí, že pojem triviální literatura je užíván jako částečné označení i pro brak a kýč, Lederbuchová pojímá triviální literaturu jako pojem nadřazený těmto pojmům. K těm dále řadí také bulvární literaturu. V těchto třech větvích triviální literaturu rozlišuje především podle toho, jak mají působit na čtenáře a jakou mají plnit funkci. Všechny tři jsou produkovány za účelem spotřeby, nicméně bulvární literatura plní funkci zábavnou a relaxační, brak působí na základní čtenářské pudry (sexuální, sebezáchovné) a kýč naopak na čtenářovy city, snaží se v něm probudit hluboké emoce pomocí vyhrocených situací (Lederbuchová 2002: 45, 165). Podle Lederbuchové se bulvární literatura od druhých dvou liší také tím, že „neuráží svou pokleslostí jako brak a nehraje si na vysoké umění jako kýč“ (Lederbuchová 2006: 25). Stejně rozdělení triviální literatury využívá Urbanová ve své studii *Triviální literatura ve světle emocí*. Píše zde, že triviální literatura „chce čtenáře bavit a ten ji vyhledává, aby prožíval krajní emoce strachu a lásky, dostával se se jejím prostřednictvím do neznámých světů, do ‚jiné‘ prostorové

dimenze, prožil dobrodružství s úlevným rozuzlením“ (Urbanová 2003b: 292). Autorka sice nejmenuje konkrétní větve triviální literatury, nicméně její výčet čtenářových záminek k četbě této literatury kopíruje funkce a působení na čtenáře uvedené výše u Lederbuchové.

Nelze říci, že bychom se s tímto rozdělením plně ztotožňovali. Díky tomuto rozdělení bychom mohli sklouznout k zjednodušenému přiřazení jednotlivých žánrů k větším triviální literatury. Mohli bychom říci, že romány pro ženy náleží do kategorie kýče, horor do kategorie brak a např. detektivka do kategorie bulvární literatury. Podle našeho mínění zde důležitou roli hraje recipient a to, kam on sám příslušné dílo zařadí podle vlastních čtenářských zkušeností a preferencí. Co pro jednoho může být kýč, to je pro druhého bulvární literatura a naopak.

Je zřejmé, že mezi jednotlivými definicemi jsou podstatné rozdíly, tudíž nelze říci, že by se pojem populární literatura rovnal pojmu literatura triviální. Po bližším zkoumání se naopak může zdát, že pojem populární literatura má blíže k pojmu zábavní literatura u Nünninga a pojmu bulvární literatura u Lederbuchové (v slovníkovém heslu v knize *Průvodce literárním dílem* jsou uvedeny i další pojmenování jako masová či konzumní literatura). Nasvědčuje tomu také fakt, že Lederbuchová do bulvární literatury zařazuje bestsellery, které jsou ukazatelem čtenářské oblíbenosti díla.

Na rozdíl od definice Mocné akcentují další dvě výše zmíněné definice pejorativní nádechy pojmu triviální literatura. Tento rozdíl také potvrzuje nerovnost mezi těmito pojmy.

2.1 Vývoj populární literatury a jejího pojetí

Při studiu populární literatury je důležité neopomenout její vazbu na populární kulturu vůbec. Podle *Lexikonu* populární kultura zahrnuje oblasti lidové kultury, masové kultury a subkultur (Nünning 2006a: 615). Tato skutečnost je důležitá především v okamžiku, kdy se chceme zaměřit na vývoj a proměny pojetí populární literatury v historii.

Mocná například vymezuje tři základní pojetí populární literatury (Mocná 2004c: 501):

1. *Bipolární model – pracuje s populární literaturou jako protikladem k umělecké literatuře, pohyb hodnot mezi centrem a periferií.*
2. *Vertikální triadický model – dělí literaturu na tři základní vrstvy: vysokou, střední a nízkou.*

3. *Model, který vidí populární literaturu jako důležité podloží pro vznik umělecké literatury.*

Tyto tři základní modely bychom mohli nalézt i ve výkladech jednotlivých hesel našich výchozích zdrojů. Konkrétní příklady uvedeme v následujících odstavcích o vývoji populární literatury (respektive v některých příkladech obecněji populární kultury).

Jako samostatný subsystém se populární literatura začala vydělovat až v raném novověku v souvislosti s vynálezem knihtisku a rozvojem gramotnosti populace. Typickými žánry pro toto období jsou knížky lidového čtení a kramářské písně. Zde nebylo ale nutné se vymezovat proti vysoké literatuře, obě dvě fungovaly ve svých okruzích, které se protínaly jen ve výjimečných případech.

Na konci 18. století byl v rámci osvícenských myšlenek o výchově rozvíjen diskurz o nevhodnosti populární literatury a o „zhoubnosti jejího působení“ (Mocná 2004c: 504). Dalo by se říci, že dějiny populární literatury se rovnají dějinám pokusů o její vymýcení a nahrazení hodnotnou uměleckou literaturou. Zároveň byl od konce 18. století ustálen žánrový systém populární produkce, tak jak ho (s menšími změnami) známe dodnes (viz s. 18).

V 19. století se také objevuje první zmíněný bipolární model. Od této doby je pojem populární literatury (kultury) pojímán jako protiklad k vysoké literatuře (kultuře). „Schopnost rozlišovat mezi ‚pravým uměním‘ a ‚kýčem‘ či ‚brakem‘ přestala být chápána jako naučená a sociálně podmíněná kompetence. Byla stylizována jako přirozené nadání, takže dělicí čára mezi vysokou a populární kulturou se spolu s tím ‚naturalizuje‘ a ideologicky upevňuje“ (Nünning 2006a: 615). Pojmy kýč a brak zde zastupují vše, co spadá do populární kultury bez dalšího rozlišení kvality.

V 19. a 20. století lze zaznamenat dvě odlišné tendence. Zaprvé šlo o nástup nových uměleckých směrů, které tíhly k experimentu a značně posílily exkluzivitu umělecké literatury. Zároveň ale neustále stoupala gramotnost populace, tudíž bylo třeba naplňovat její čtenářské potřeby, jenže tyto potřeby se uvnitř masy lišily, tudíž bylo nutno přistoupit ke standardizaci schémat, témat. Odtud také pramení odmítavý postoj elit k populární produkci. Také docházelo k oslabení vztahu většiny populace k umělecké literatuře (znatelný např. na zmenšení počtu čtenářů poezie) (Mocná 2004c: 504–505).

V polovině 20. století pak skepse vůči populární kultuře vyvrcholila. V USA dva marxističtí kritikové Horkheimer a Adorno publikovali manifest o kapitalistickém kulturním průmyslu. Docházejí k závěru, že vliv populární kultury (Hollywoodu, masmédií, populární hudby) lze překonat jenom vysokou kulturou (Nünning 2006a: 615–616). Adorno chápal populární kulturu jako „lacinou náhražku opravdové kultury, která je masám zábavním průmyslem předhazována za účelem tyto masy zabavit a vydělat na jejich jednoduchosti“ (Bílek 2017: 297).

Proti tomuto pojetí se v šedesátých letech staví britští vědci z oblasti cultural studies, kteří do svého zkoumání o kultuře zahrnuli nejen kulturu vysokou, ale i kulturu populární či kulturu subkultur. Populární kulturu chápali jako „kulturu lidu a mas“ (Nünning 2006a: 616). Čtenáři jsou zde pojímáni jako partneři, ne jako oběti spotřebního průmyslu, aktivně se podílejí na komunikaci, nejenom pasivně přijímají to, co je jim předkládáno. Hall pak poukázal na to, že recipient může číst produkty konzumního průmyslu „proti srsti“ (Nünning 2006a: 616), tedy že nemusí automaticky přijmout to, co čte, ale může se proti produktům vymezit, či je úplně ignorovat. Od 60. let také probíhají výzkumy (empirické i sociologické), které se týkají právě čtenářského publika a jeho potřeb (Nünning 2006b: 828).

Americký mediální vědec John Fiske tento koncept ještě více rozvinul. V loňském roce byla do češtiny přeložena jeho kniha *Jak rozumět populární kultuře*, ve které můžeme nalézt základní teze, jak Fiske pojímá populární kulturu. Pro Fiskea je „populární kultura produktem průmyslové masové výroby a vzniká prostřednictvím komodit, které tento průmysl vytváří a za úplatu poskytuje“ (Bílek 2017: 304), zároveň ale „status popkulturního díla nevzniká jeho ustrojením, ale až reakcí publika, které se rozhodne recipovat takovéto dílo v popkulturním módu“ (Bílek 2017: 306). Je tedy důležité si uvědomit, že v pojetí Fiskea se populární kultura nerovná pojmu masová kultura (on sám tento pojem neužívá). Pouze texty, ze kterých si čtenáři mohou vytvářet své vlastní významy a požitky, přejdou do sféry populárního. Tedy, veškerá moc nad tím, zda se text stane součástí populárního, zde připadá právě recipientovi. „Populární významy vznikají na základě relevancí mezi textem a každodenním životem, populární požitky se rodí z vytváření těchto významů, z moci, která je umožní produkovat“ (Fiske 2017: 210). Pro vznik populární kultury je podstatné, že čtenář dokáže v kulturním zdroji nalézt relevantní prvky, které text propojují s jeho každodenním životem v různých společenských kontextech

a situacích. Pokud takové relevantní vazby zdroj nenabízí, zůstává mimo oblast populární kultury (Fiske 2017: 225).

Texty ve Fiskeho pojetí fungují jako zdroje a činitelé v procesu cirkulace významů. „Populární kultura cirkuluje intertextově a do této cirkulace vstupují primární texty, sekundární texty, které přímo odkazují na texty primární (reklamy, PR produkty, kritický ohlas), ale i texty terciální, jež se v každodenním životě neustále modifikují a vyvíjejí (lidé, kteří se o díle populární kultury baví [...])“ (Fiske 2017: 207). Fiske také zdůrazňuje, že tyto intertextové vztahy populární kultury fungují na širším prostoru než intertextové vztahy vysoké kultury (Fiske 2017: 208).

V novějších pracích se vědci z okruhu cultural studies proti tomuto pojetí opět vymezovali, „odkazovali na vzájemné pronikání populární kultury do konzumní a masové kultury a opačně“ (Nünning 2006a: 616). I tak ale chápali sféru populární kultury jako prostor pro „možnost sebevyjádření a sebereflexe“ (Nünning 2006a: 616).

Ve zkratce se dotkneme i vývoje populární literatury v českých zemích. Na našem území se také už od 16. století ustalovaly základní žánry populární produkce, naplňování žánrových schémat bylo přejímáno ze zahraniční literatury, ať už pomocí překladů, nebo adaptací. Tento proces v dalších stoletích pokračoval (např. *Svéhlavička* Elišky Krásnohorské).

Během 19. století vznikl samostatný komunikační okruh, který podporovala specializovaná nakladatelství a vydavatelství (J. R. Vilímek), jež vydávala pouze populární produkci. „Rozčleňovalo se autorské zázemí, na jedné straně publikovali autoři výhradně pod pseudonymy (cizokrajnými, které často měnili), na straně druhé byli autoři, kteří se hrdě hlásili ke své pozici tvůrce populární produkce“ (Mocná 2004c: 505).

Ve 20. století probíhalo i u nás výše zmíněné prohlubování rozdílů mezi uměleckou a populární literaturou. Důležitou roli v produkci a distribuci titulů populární literatury začaly na přelomu století hrát ediční řady (Červená knihovna, Rodokaps), následně také beletristická periodika (časopisy pro ženy, dívky).

V průběhu vývoje populární literatury a jejího zakotvení na kulturním poli samozřejmě i u nás byl zároveň veden diskurz o „zhoubné četbě“ (Mocná 2004c: 505). První intenzivnější náznaky se začaly ozývat v 70. letech 19. století proti tzv. krvavé literatuře, institucí proti braku byl Osvětový svaz, který od začátku 19. století prosazoval regulaci produkce populární literatury, jeho úspěchem byl zákon z roku

1919, který knihovnám zakazoval nákup např. indiánské a detektivní literatury. Zároveň ale v době první republiky začalo převládat tolerantnější pojetí (které představovali bratři Čapkové) a snaha začlenit „brak“ do celku literatury (Mocná 2004c: 506). Právě u K. Čapka můžeme vidět pronikání populárních témat a prvků do umělecké literatury (*Krakatit*). Zde bychom mohli vidět odkaz na třetí model pojetí populární literatury, tedy kdy populární literatura slouží jako podloží pro uměleckou literaturu. (Stejně tendence pronikání prvků populární literatury lze sledovat i v dílech postmoderny – U. Eco.)

Za okupace se situace opět změnila, potlačování populární literatury bylo chápáno jako projev národního uvědomění. Byly pořádány cenzurní akce, které vymýtily tituly kazící mládež, a v roce 1944 bylo vydávání zábavné literatury úplně zakázáno.

Po skončení druhé světové války bylo sice na chvíli vydávání obnoveno, po únoru 1948 bylo opět potlačeno novým nakladatelským zákonem a prosazovaným ideálem homogenní literatury. Funkce zábavné literatury byly suplovány v oficiálně vydávaných dílech, ale tyto rysy musely být tlumeny (Mocná 2004c: 507).

Po roce 1989 přišel boom produkce populární literatury. Byly znovu vydávány edice prvorepublikových děl, nicméně mezeru, která mezi dnešní a minulou tvorbou vznikla, nešlo úplně odstranit a chyběli autoři, kteří by takovou tvorbu publikovali. Vydavatelství se proto obrátila k osvědčeným překladům (Mocná 2004c: 507).

Ze zjednodušeného pojetí Mocné by se mohlo zdát, že ve druhé polovině 20. století prakticky neexistovala populární literatura, nebylo tomu ale tak, spíše byl zastírán její spotřební účel a neexistovala pouze oficiálně. Zpočátku byla sice populární literatura odsunuta do pozadí, nicméně např. v 60. letech můžeme sledovat rozvoj detektivky (*Lviče*; detektivní trilogie J. Škvoreckého ad.), na přelomu 70. a 80. let se začaly rozvíjet i další žánry (romány pro ženy, sci-fi).

V moderní době se proměňuje životní styl a s tím souvisejí i proměny čtenářských, především žánrových preferencí. Do středu čtenářských preferencí se dostalo sci-fi či fantasy. Zároveň ale musí literární žánry čelit konkurenci jiných médií (filmu, internetu, počítačovým hrám), které mnohdy vycházejí ze stejného základu, ale bývají pro dnešní recipienty přitažlivější a přístupnější. Přesun preferencí je nejvíce viditelný u dětí a mládeže. Bestsellery knižní se téměř vzápětí stávají předlohou pro film, seriál, počítačovou hru, kterou lze navíc individuálně ovlivnit, a tato masmédia jsou pro dnešní teenagery přístupnější a z jejich pohledu zábavnější než četba knih (Mocná 2004c: 507). Opět se zde jedná o zjednodušenou tezi – nemůžeme paušálně

prohlásit, že mladé lidi přestává bavit četba knih kvůli hraní počítačových her a dívání se na televizi. Trávníčkovy výzkumy naopak ukazují, že četba knih má stále v preferencích mladých čtenářů své místo.

Na závěr se vrátíme k poslednímu modelu Mocné, který jsme ve vývoji populární literatury nezmínili. Jde o model rozdělení na tři vrstvy literatury – vysokou, střední a nízkou. Tento model bychom mohli aplikovat na pojetí, které najdeme v příručkách pro základní školy Lederbuchové, o kterých jsme psali na začátku kapitoly. Lederbuchová v rámci triviální literatury rozděluje stupně, tudíž bychom bulvární literaturu mohli chápat jako střední vrstvu literatury, brak a kýč pak jako vrstvu nízkou.

2.2 Funkce a podoba populární literatury

Pokud se vrátíme k definici populární literatury z *Encyklopedie literárních žánrů*, můžeme si všimnout, že v tomto pojetí je do hlavní funkce umístěna funkce komunikační. Klade se největší důraz na to, aby bylo dílem osloveno co největší množství čtenářů a aby byly uspokojeny jejich základní čtenářské potřeby. Můžeme si všimnout, že toto pojetí Mocné je v rozporu s pojetím, které prosazuje Fiske. Mocná jako populární označuje vše, co se dostane ke čtenářům, zatímco pro Fiskea je populární to, co si sami čtenáři za populární označí tím, že jim text slouží jako zdroj významů a požitků. *Encyklopedie literárních žánrů* také zdůrazňuje ideál „snadného čtení“ (Mocná 2004c: 502), tedy že čtenář jednoduše pochopí smysl textu. S tímto ideálem „snadného čtení“, dále také s důrazem na detail a epizodu a různými redundantními prvky (např. komentáře autora k situacím, k chování postav), souvisí i počet možných interpretací textu populární literatury, který je podstatně zúžen oproti umělecké literatuře. Sdělování populární literatury je jednoznačnější, ale stále nedosahuje stejné úrovně jako v případě pro věcnou literaturu. Pokud bychom se vrátili k pojetí populární kultury Fiskea, je zřejmé, že se opět dostáváme do rozporu. Už výše jsme uvedli, že intertextové vztahy populární kultury fungují na širším prostoru než vztahy kultury vysoké, pokud k tomu navíc přiřadíme i pojetí čtenáře jako toho, kdo má moc a určuje si své vlastní významy, dojdeme k závěru, že množství interpretací je neomezené, závisí na každém jednotlivém recipientovi a na každé konkrétní době, kdy text čte.

Urbanová ve studii *Triviální literatura ve světle emocí* považuje za tři hlavní znaky triviální literatury modelovost, stereotypnost a navazování (Urbanová 2003b: 295).

Navazování je spojeno se serialitou a opakováním, které jsou jednoduše propojovány s „rutinou každodenního života“ (Urbanová 2003b: 295). Populární díla jsou zpravidla vícedílná, základní prvky a motivy se v dílech neustále opakují. Této seriality a opakování si můžeme všimnout i v sitcomech, krátkých seriálech se situační komikou, ve kterých můžeme nalézt motivy, které se objevují téměř v každém díle (v seriálu *Přátelé* se hlavní protagonisté scházejí v kavárně, případně v bytě Monicy a Rachel, v *Teorii velkého třesku* je pravidelným místem setkání obývací pokoj Leonarda a Sheldona, v sitcomu *Jak jsem poznal vaši matku* se přátelé potkávají v baru pod bytem Teda, případně opět v obývacím pokoji. Místo setkávání je tedy stejné nejenom v rámci jednoho seriálu, ale i napříč jednotlivými sitcomy).

Modelovost funguje na kombinování ustálených konstrukcí (Urbanová 2003b: 295). Všechny využívané osvědčené postupy (ať už z literatury umělecké, nebo populární) jsou pak „kombinovány, rozvíjeny, čím originálnější spojení, či naopak rozpor postupů, témat, situací, postav, tím je dílo v rámci okruhu populární produkce inovativnější a tím i pro čtenáře zajímavější“ (Mocná 2004c: 505). Kvůli tomu, že využívá zažitá postupy a témata, může být obviňována ze schematičnosti, pasivity, případně z banálnosti, povrchnosti. Tyto vlastnosti textů populární kultury považuje Fiske za jedny z nejdůležitějších pro funkci textu jako zdroje významů.

Právě v té letmosti a povrchnosti ale může spočívat jeho síla. V textu zůstává řada trhlin či mezer, čímž jako text určený k produkování podněcuje diváky, aby do seriálu vepisovali své významy a využívali jeho dílčí prvky ke konstruování své vlastní kultury (Fiske 2017: 205).

Když předvedu jen dílčí a banální rys, zůstane to, co se za ním skrývá, nevyslovené, nenapsané, takováto místa v textu a mezery mezi nimi umožňují unímateli produkovat významy na základě své vlastní společenské zkušenosti, čímž vznikají spoje mezi textem a touto zkušeností (Fiske 2017: 205).

Podle Mocné populární literatura klade důraz na základní lidské emoce, nechce je analyzovat ani zobrazovat, ale chce je naléhavě vyvolávat u recipientů. Tyto emoce a také situace, postavy a vztahy mezi nimi bývají často jednoduše načrtnuté, postavy jsou vykreslovány podle předem daných šablon, jsou rozlišeny na dobré a špatné, v průběhu děje se nevyvíjejí (Mocná 2004c: 505). V některých případech, jak uvedeme i v praktické části v rozbořech textů, se s touto tezí neztotožňujeme, postavy

procházejí určitým typem vývoje, další postavy nelze jednoznačně postavit na stranu dobra nebo zla. Ve snaze zjednodušit svět zobrazovaný v dílech v něm tato polarita ale bývá dosti patrná, stejně jako pevný hodnotový řád.

Mocná uvádí, že populární literatura zobrazuje každodenní realitu a reaguje na ni, více než umělecká literatura zachycuje dobové reálie, aktuální společenské problémy, životní styl, což může čtenáři ještě více připomínat jeho zkušenosti a být pro něj aktuálnější a realističtější a zároveň i jako četba přitažlivější (Mocná 2004c: 502). Využívá většinou látky a motivy ze současného života, z oblastí, které jsou pro čtenáře vzrušující (detektivka, sci-fi, fantasy). Zjistili jsme, že toto tvrzení opět neplatí paušálně, z výzkumů Trávníčka a přímo ze seznamů literatury k maturitní zkoušce vyplynulo, že velmi často jsou oblíbená i témata historická, především téma druhé světové války, konkrétně holocaustu.

Populární produkce se nevyhýbá používání obrazných pojmenování, nicméně jde spíše o pojmenování s konvencionalizovanými významy. Za toto připodobňování bývá označována za kýč, protože může být méně vnímavým čtenářem považovaná za dílo patřící do umělecké literatury. Tento výklad z *Encyklopedie literárních žánrů* je v rozporu s tím, co píše ve svých příručkách Lederbuchová. Mocná vztahuje působení na lidské emoce a samotný pojem kýč na celou populární literaturu, zatímco Lederbuchová kýč odděluje do samostatné větve triviální literatury (Lederbuchová 2002: 165).

Další vlastností, kterou Urbanová uvádí ve své studii, je také stereotypnost. Čtenář podle ní v dílech triviální literatury hledá „zábavu s určitým vnitřním pohodlím“ (Urbanová 2003b: 295). Stereotypně zde působí už výše zmiňovaná témata, motivy, jazyk, dílo by tak mělo být srozumitelné a přístupné všem.

Pro populární literaturu je důležitá vysoká míra identifikace čtenáře, ať už jde o konkrétní postavy, nebo situace, vztahy. Tím, že jsou ve čtenáři probouzeny základní čtenářské instinkty, se populární literatura stává „rezervoárem spontánního čtenářství“ (Mocná 2004c: 502). Identifikace s textem je důležitá i pro Fiskea. „Fiske nám opakovaně připomínal, že lidé se nevěnují činností, jež by neměly žádný význam. Když se setkáme s typem populární kultury, jenž nijak nekoresponduje s našimi zkušenostmi a hodnotami, instinktivně máme chuť takové dílo ignorovat“ (Jenkins 2017: 31). Pokud tedy čtenář nenalezne žádné relevantní vazby mezi svým každodenním životem a textem, nemá proč se s textem/postavou/dějem identifikovat.

Pokud nastane u čtenáře (ale také diváka, posluchače) vysoká míra identifikace, stává se fanouškem. „Stát se fanouškem znamená vytvořit si aktivní, nadšeneckou, fanatickou vazbu na text“ (Fiske 2017: 231). Existence fanoušků je základní doklad toho, že dílo (seriál, hudba) náleží do sféry populární kultury. Nastává zde už výše zmíněná cirkulace významů – fanoušci si vytvářejí své významy z primárního textu, nakupují PR předměty spojené s texty, o populárním textu se baví mezi sebou, tvoří alternativní příběhy, případně předpovědi a těmi „zaplnují textové mezery“ (Fiske 2017: 232). Fanouškovská recepce a nadšení podporují tezi o rozdílu mezi masovou a populární kulturou. Jak píše Bílek v doslovu ke knize *Jak rozumět populární kultuře*:

Doklady o fanouškovské recepci nicméně udržují při životě předpoklad, který vytváří hranici mezi populární a masovou kulturou, kdy první se od druhé odlišuje právě aktivním vnímatelským přístupem, fanouškovským kreativním zaujetím, které si dílo více či méně vynalézavě přisvojuje a adaptuje pro své potřeby, zatímco dílo v modu masové kultury je jen pasivně vstřebáváno v intencích, s nimiž již jeho produkce počítala (Bílek 2017: 307).

Výše zmíněná standardizovaná schémata, děje, situace souvisejí se žánrovým systémem, který má populární literatura odlišný od literatury umělecké. Její tendence k velké žánrové variabilitě ale může být v rozporu s tím, jak se snaží naplňovat určená žánrová paradigmatata. Podle amerického literárního teoretika Johna G. Caweltiho existuje pět žánrových ohnisek, kolem kterých se pak seskupují i jednotlivé literární žánry:

1. *Vyprávění o hrdinských činech (western, thriller, dobrodružný román)*
  2. *Vyprávění o lásce (červená knihovna, dívčí román)*
  3. *Řešení záhady (detektivka)*
  4. *Vyprávění o spletitých mezilidských vztazích (sociální melodrama)*
  5. *Zobrazování konfrontace lidského a ne-lidského světa (horor, sci-fi, fantasy)*
- (Mocná 2004c: 505).

Dále se můžeme setkat s popularizovanými variantami žánrů umělecké literatury, jako jsou např. historický román, humoristický román nebo deník. Tyto žánry pak působí jako pole přechodu mezi uměleckou a populární literaturou. Samozřejmě vždy nelze jednoduše díla rozřadit do jednotlivých kategorií/žánrů, jak si ukážeme

v praktické části. Většinou jde ale určit stěžejní postup/téma/prvek, který v daném díle převažuje, a podle něj určit primární žánr.

Pro naši další práci využijeme z této úvodní kapitoly především žánrové rozdělení populární literatury, také využijeme i některé základní charakteristiky žánrů, i když často budeme upozorňovat, že vlastnosti, které jsou populární literatuře přiřazovány, neplatí vždy plošně na všechna díla. Zároveň budeme při tvorbě pracovních listů vycházet z některých tezí Fiskea, které nám pomůžou především s výběrem neuměleckých textů.

3 Výzkumy čtenářských preferencí a čtenářské kultury

Dalšími výchozími zdroji pro nás byly dvě publikace Jiřího Trávnička. Ty nám mohou poskytnout obraz toho, co se z hlediska výzkumu čte v populaci, a především jaké jsou preference nejmladší generace.

První výchozí knihou je *Překnížkováno* s podtitulem *Co čteme a kupujeme*. Vychází z výsledků třetího statistického výzkumu čtenářů a čtení v České republice, který byl organizován v roce 2013 Národní knihovnou a Ústavem pro českou literaturu AV ČR. Hlavní tématem výzkumu byl knižní trh – kolik knih a za kolik peněz nakupujeme, čím se řídíme při výběru, další otázky se týkaly digitálního čtení, veřejných knihoven a dalších problematik. Svou povahou byl výzkum kvantitativní, zúčastnilo se ho 1 584 lidí z populace České republiky starší 15 let.

Jak píše autor v úvodní kapitole:

Nezkoumáme než českou čtenářskou kulturu jednou možnou optikou (samo o sobě nikoli úplnou) a data nebereme jako nezpochybnitelné a jediné reálné údaje o stavu toho, jak, kolik a co čteme; nikoli tedy jako ‚body nula‘, nýbrž jako odpovědi, k nimž je – za pomoci interpretace – nutno hledat otázky; teprve ty mohou napomoci jejich porozumění (Trávniček 2014: 10).

Odpovědi respondentů nám dopomohly k výběru titulů pro praktickou část diplomové práce a pro položení si otázky: Jaké knihy čtou studenti středních škol?

Druhým výchozím bodem pro nás bude Trávničkova kniha *Česká čtenářská republika: Generace – Fenomény – Životopisy*. Tentokrát jde o výzkum kvalitativní, informace o čtenářích, o jejich návycích a čtenářské kultuře se dozvídáme pomocí jejich čtenářských životopisů. Získáváme tak na rozdíl od statistického výzkumu pohled na celou jejich životní dráhu, jak ji doprovázelo či nedoprovázelo čtení, můžeme docílit hlubšího porozumění jejich postojů a jejich motivaci ke čtení.

Narátoři jsou rozděleni do čtyř generací: rozhlasové, televizní, počítačové a internetové, podle toho, které z masmédií je nejvíce provází jejich životem. V tomto Trávničkově rozdělení se promítají dvě hlediska – první je hledisko věkové, kde roli hraje to, v jaké fázi svého života se ten který narátor nachází. Druhým hlediskem je hledisko mediální. Generace by měly být rozděleny podle toho, které médium v době jejich dospívání hrálo nejdůležitější roli (Trávniček 2017: 39–40). V tomto hledisku však vidíme určité mezery, konkrétně jde o hranice jednotlivých generací. Nejsme si

jisti, zda by např. všichni lidé v horní hranici počítačové generace opravdu spadali do této kategorie. Pokud bychom brali v úvahu, že dospívali v 80. letech minulého století, je zřejmé, že se k počítačové technologii dostali jen minimálně. Stejná situace pak platí pro horní hranici internetové generace. V čase jejich dospívání už samozřejmě přístup k internetu pro běžné užití fungoval, nelze ale říci, že by byl běžný ve všech domácnostech, spíše se k internetu dostávali při studiu. Je zřejmé, že toto rozdělení funguje pouze orientačně, nelze ale říci, nakolik bude funkční v budoucnosti při dalších potenciálních výzkumech a při vzniku nových generací. Pro naši práci je nejdůležitější Trávníčkova generace internetová, tedy věk 15–24 let. Pro srovnání a zajímavost ale budeme uvádět i některé informace z generace počítačové (25–44 let).

3.1 Důležité pojmy a teze

Z knihy *Překnížkováno* citujeme některé výsledky, které byly pro naši práci podstatné, zároveň jsme se ale snažili zaměřovat přímo na nejmladší věkové skupiny v rámci výzkumu (15–17 let, 18–29 let), které v sobě pojímají studenty středních škol. Podstatnou informací je obsazení žebříčku nejoblíbenějšího autora a nejoblíbenější knihy.

Tabulka č. 1 – Nejoblíbenější autor (Trávníček 2014: 130)

Nejoblíbenější autor 2007, 2010, 2013 (součet)		
		počet jmenování (ženy – muži)
1.	M. Viewegh	76 (61–15)
2.	E. M. Remarque	55 (28–27)
3.	A. Christie(ová)	50 (22–28)
4.	D. Francis	42 (16–26)
5.	K. Čapek	41 (20–21)
6.	B. MacDonald(ová)	35 (34–1)
7.	V. Javořická	34 (31–3)
8.	D. Steel(ová)	29 (27–2)
9.	B. Hrabal	25 (13–12)
10.	J. R. R. Tolkien	24 (4–20)

Další autoři v pořadí: J. K. Rowling(ová) – 22, A. Jirásek – 21, J. Hašek – 21, J. Verne – 16.

Tabulka č. 2 – Nejoblíbenější kniha (Trávníček 2014: 131)

Nejoblíbenější kniha 2007, 2010, 2013 (součet)		
		počet jmenování (ženy – muži)
1.	<i>Vejce a já</i> (B. MacDonald/ová/)	42 (41–1)
2.	<i>Babička</i> (B. Němcová)	36 (31–5)
3.	<i>Osudy dobrého vojáka Švejka</i> (J. Hašek)	34 (5–29)
4.	<i>Egyptán Sinuhet</i> (M. Waltari)	28 (14–14)
5.	<i>Harry Potter</i> (J. K. Rowling/ová/)	26 (19–7)
6.	<i>Bible</i>	26 (16–10)
7.	<i>Co život dal a vzal</i> (B. MacDonald/ová/)	19 (19–0)
8.	<i>Saturnin</i> (Z. Jirotko)	18 (11–7)
9.	<i>Tři kamarádi</i> (E. M. Remarque)	18 (8–10)
10.	<i>Pán prstenů</i> (J. R. R. Tolkien)	17 (0–17)

Pořadí knih na dalších místech: *Malý princ* – 14, *Alchymista* – 12, *Šifra mistra Leonarda* – 11.

V tabulkách jsou uvedeny součty všech tří výzkumů z let 2007, 2010 a 2013, pokud se ale podíváme pouze na rok 2013, nejoblíbenějšími autory jsou Michal Viewegh, Erich Maria Remarque, Dick Francis, Agatha Christie a Vlasta Javořická. Je tedy zřejmé, že jediný výrazný posun se týká Vlasty Javořické, jinak je oblíbenost v roce 2013 stejná jako při součtu všech tří let.

U nejoblíbenější knihy lze zaznamenat výraznější posun. V roce 2013 byla nejoblíbenější knihou *Babička*, následoval *Harry Potter*, *Padesát odstínů šedi* a *Pán prstenů*. Jak můžeme vidět, součet všech let je ovlivněn předcházejícími výzkumy, *Babička* je celkově druhá, *Harry Potter* a *Pán prstenů* jsou v součtu na nižších místech, *Padesát odstínů šedi* se v součtu nevyskytuje vůbec (Trávníček 2014: 130–131).

Na základě jednotlivých vyjádření dotazovaných a jejich preferencí Trávníček sestavil krátké teze. Věkové kategorii 15–24 let se věnuje následující citace: „Sci-fi a fantasy zase preferujeme nejvíce ve věku 15–24 let; slovníky a encyklopedie čteme ve věku 15–24 let, tj. tehdy, když se (institucionálně) vzděláváme“ (Trávníček 2014: 129). Tato věta nám odhaluje, které žánry si studenti mohou vybírat raději než jiné. „Při koupi knih se nejčastěji rozhodujeme podle žánru, následuje téma a autor“ (Trávníček 2014: 49). Tato volba může souviset s předchozími preferencemi, pokud víme, že studenti čtou fantasy, můžeme jim nabídnout další knihy ze stejného žánru a s podobným tématem, případně i od stejného autora.

Poslední pojem, který zde zmíníme z knihy *Překnížkováno*, budou globální bestsellery. Jsou to knihy, které během krátké časové doby byly přeloženy do mnoha jazyků a které jsou prodávány v milionech výtisků. Tento prodej je podmíněn intenzivním marketingem (připomeňme například produkty spojené s fenoménem Harryho Pottera – hůlky, hábity, turisté hojně navštěvují místa, kde se film natáčel / platí i pro jiné filmy, seriály – *Hra o trůny*, *Pán prstenů*/) a je propojen i s filmovým průmyslem (Trávníček 2014: 16). I tato skutečnost může být využita v hodinách literatury, můžeme čerpat z toho, že studenti viděli film, seriál a nabídnout jim srovnání s knihou, nebo samozřejmě i naopak.

V knize *Česká čtenářská republika* jsme se zaměřili na generaci internetovou. Jak už je zmíněno výše, jde o populaci spadající do rozmezí 15–24 let. Je pojmenována jako „Generace Harryho Pottera“ (Trávníček 2017: 157). Fantasy je pro tuto generaci zásadní žánr, nicméně Harry Potter je ústředním bodem. Internetová generace vyrůstala společně s Harry Potterem a společně s ním dospívala. Nebyla to jen oblíbená kniha, ale i styl života, pořádaly se tábory s potterovskou tematikou, místo hůlek děti používaly klacky, oblékaly se do dlouhých hábitů, Harry Potter byl úplně všude (Trávníček 2017: 150). O jeho oblíbenosti svědčí i jeho umístění v žebříčku na www.databazeknih.cz (internetová stránka převážně navštěvována touto generací). V roce 2015, kdy kniha Trávníčka vznikala, bylo všech sedm dílů v první desítce žebříčku. K dnešnímu dni (7. 7. 2018) jsou v první desítce tři, další tři pak ve dvacítce, pouze *Harry Potter a Tajemná komnata* je na 36. místě.¹ Díky Harrymu Potterovi si také studenti mohli zlepšit úroveň angličtiny – pokud se jim líbil český překlad, často se odhodlali i ke čtení anglického originálu.

Lze snad nalézt všechny představitelné způsoby, kterým si tato generace Harryho Pottera osvojovala: nadšené přijímání, prosté konstatování, distance z časového odstupu [...], distance snobsky blahosklonná: jak může někdo něco takového číst? Tak jako tak, před Harrym Potterem v jejich generaci nešlo uniknout. Přitom právě i ta odmítavá a negativní vymezení potvrzují (možná i více než ta pozitivní), o jak silně kultovní knihy šlo (Trávníček 2017: 149–150).

Harry Potter částečně zasáhl i počítačovou generaci (25–44 let). Jde o vztah o něco distancovanější než v mladší generaci, i zde ale najdeme nadšené čtenáře (Trávníček

---

¹ 100 nejlépe hodnocených knih. *Databáze knih.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zebricky/100-nejlepe-hodnocenych-knih> [cit. 7.7.2018].

2017: 128). Často i tady došlo díky Harrymu Potterovi k procvičování angličtiny pomocí originálů. V této generaci jde většinou o rodiče generace internetové, kteří mohli Harryho Pottera použít pro účely výchovné, jak vyplývá z názoru jednoho čtenáře: „Třeba ale Harry Potter se nám moc hodil, protože to bylo v době, kdy děti vyrůstaly. A právě výchovné problémy, které člověk s dětmi má, tak mohl poukazovat právě na tuto knížku, protože sám Harry Potter nebyl černobílej a Malfoy taky nebyl vždycky zlej. Bylo to takové hodně ze života. – 51 let“ (Trávníček 2017: 151).

Ale vraťme se zpátky k fantasy. „Fantasy vnímám jako něco mezi dětskou a dospělou četbou. Je to takový únik z reality. – 18 let“ (Trávníček 2017: 145). Pro tuto generaci jde tedy o přechod k dospělé literatuře. O její oblíbenosti svědčí i umístění dalších knih v žebříčku na stránce databazeknih.cz – v nejlepší dvacítce knih najdeme např. tři díly *Písně ledu a ohně* G. R. R. Martina, všechny tři díly *Pána prstenů* J. R. R. Tolkiena, druhý díl *Zaklánače* A. Sapkowského a *Dvůr mlhy a hněvu* S. J. Maas(ové).² Jde o knihy, které čtou chlapi i dívky, nahrazují tak do jisté míry dívčí romány a chlapeckou četbu, kterou v předchozích generacích tvořili „verneovky“ a „mayovky“. Nelze tím samozřejmě říct, že tyto knihy byly úplně vytlačeny, k této četbě se mladí lidé dostávají skrze své rodiče (*Záhada hlavolamu* J. Foglara se v žebříčku umístila na 26. místě).³ Četba, kterou vidí u svých rodičů, případně u svých starších sourozenců, může také sloužit jako přestupní. Jde o literaturu, která tvoří přechod mezi literaturou pro děti a mládež a literaturou pro dospělé, zejména jde o detektivky, thrillery, z autorů je za přestupného považován Dan Brown, který ve svých knihách kombinuje několik žánrů: thriller, horor, historii, romantiku i detektivní zápletku. I v samotném fantasy čtenáři rozlišují určité „stupně“, přes Harryho Pottera se dostávají k Tolkienovi, Sapkowskému, Martinovi, Pratchettovi. Víceméně jde ale posun od fantastiky k realističtějšímu čtení. V televizní generaci tak dostávají prostor jiní autoři, zejména jde o domácí tvorbu (M. Viewegh, T. Boučková, P. Hůlová, P. Soukupová) (Trávníček 2017: 132).

Podstatným rysem této generace je, že jsou u nich hranice mezi jednotlivými médii prostupné (Trávníček 2017: 156), takže knihy často porovnávají s jejich filmovými verzemi, k dispozici také mají počítačové hry (také hry na různé herní konzole) se stejnými tématy. Internet je pro ně běžnou součástí života, ať už tam tráví čas na sociálních sítích, čtou zprávy, hrají hry, hledají materiály pro své práce nebo

---

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

čtenářské deníky, nebo si vyhledávají, co přišlo nového na trh (databazeknih.cz). Filmy jim pak slouží pro porovnání nebo také pro nahrazení knihy.

Ve zkratce se zmíníme o další části publikace *Česká čtenářská republika*, konkrétně o části Fenomény, které vyplynuly z výzkumu. Vybrali jsme několik fenoménů, které se týkají tématu naší práce.

Prvním fenoménem je komiks. Kapitola je v knize věnována především časopisu *Čtyřlístek*, lze ale obecněji vztáhnout na celý žánr komiksu. „Rodiče by možná byli raději, kdyby jejich děti četly něco, co je doopravdy čtením, a ne ‚ty obrázky s bublinama‘“ (Trávníček 2017: 191). *Čtyřlístek* je ale čten spíše mladšími dětmi, a dokonce i ve čtenářských životopisech je pojímán jako „protočetba“, tedy něco, co je čteno ještě před „skutečnými“ knihami. Někdy ale komiksy nahrazují četbu jako takovou, slouží jen k prohlížení obrázků (Trávníček 2017: 192). V dnešní době vznikají nové zajímavé komiksy, rozvíjí se výzkum komiksu, komiksy jsou propojovány s filmem, je tedy zřejmé, že získávají na oblibě. Urbanová také píše, že to byly právě děti a mládež, kteří „s větší samozřejmostí [přijaly] comicsovou tvorbu“ (Urbanová 2003a: 58), proto jsme předpokládali, že komiksy spadají do sféry populární literatury středoškolských studentů, tudíž byly i jedním z žánrů, na které jsme se při výzkumu seznamů literatury k maturitní zkoušce zaměřili.

Další fenomén souvisí s předchozím, *Rychlé šípy* byly vydávány jako komiks i jako kniha. U témat obsažených ve všech Foglarových dílech by se mohlo zdát, že by mohly postupně ztrácet vliv na nadcházející generace, ale není tomu tak. *Záhada hlavolamu* se pohybuje na vysokých příčkách oblíbenosti na databazeknih.cz, Jaroslav Foglar stále patří mezi oblíbené autory. Většinou ale nikdy nepřekročí mez dětského a teenegerského období, je to jeden z autorů, kterého bychom mohli považovat za tvůrce četby pro chlapce (i když jde opět o příklad literatury, kterou čtou i dívky). Na jednu stranu je Foglarovo dílo kritizováno pro svou schematičnost a nízkou uměleckou hodnotu, na druhou stranu ale může posloužit jako vzor a může pomoci při formování osobnosti (Trávníček 2017: 216). Foglar je tedy čten i nejmladší generací v rámci výzkumu.

Dalšími fenomény, které pokládáme za důležité pro naši práci, jsou: Harry Potter, srovnávání knihy s filmem, detektivka a E. M. Remarque. Prvním dvěma už jsme se věnovali výše, dalších dvou se dotkneme více v následujících kapitolách. První dva fenomény zmiňujeme z toho důvodu, že jsou úzce propojeny s internetovou generací, jsou její nedílnou součástí a Harry Potter spadá do oblasti populární literatury

mládeže. Žánr detektivky a autora E. M. Remarqua vybíráme z fenoménů proto, že z výzkumu vyplynulo, že fungují jako přestupná literatura pro mládež, tudíž jsme se opět zaměřili na jejich výskyt v seznamech literatury.

3.2 Závěry

Z propojení výše uvedených tabulek, tezí a citací čtenářů nám vyvstalo několik skutečností, které považujeme za inspirativní pro náš další výzkum.

Za prvé jde o tabulky oblíbených autorů a knih. Musíme mít na paměti, že se jedná o výzkum napříč všemi generacemi, tudíž z nich nemůžeme přímo odvodit, zda jsou uvedená díla a autoři oblíbení také u studentů středních škol. Náповědou nám ale byly výzkumy provedené přímo u internetové generace. Po spojení tabulky s výroky čtenářů z jejich čtenářských životopisů lze jasně vidět, že oblíbení autoři a knihy teenagerů a mladých dospělých se vyskytují na spodnějších příčkách žebříčků (nebo se do nejlepší desítky nedostanou vůbec). Vítězové, jako jsou *Babička*, *Vejce a já*, jeho tvůrkyně Betty MacDonalová, Michal Viewegh, jsou záležitostí starší generace. Mladší čtenáře okouzlují fantasy, dalo by se říci, že je to další krok po pohádkách, četbě pro děti. Žánr fantasy si stále udržuje určitý stupeň nadpřirozena, tajemna, mnohdy i šťastně končí, ale už do nich více pronikají problémy současnosti a každodenního života. Důležitá je i vysoká míra ztotožnění – jde hlavně o fenomén Harryho Pottera, čtenáři s ním vyrůstali, dokázali se s ním identifikovat. Starší generace už se na něj dívají s odstupem, nicméně i mezi nimi se našli takoví, kteří si ho oblíbili. Na druhou stranu ještě není jasné, jak na Harryho Pottera budou reagovat budoucí generace. Možná nebudou pohlceni všudypřítomným marketingem, který doprovázel první vydání, ale pocitu identifikace je stále možné docílit tak, že budeme dítěti díly předkládat postupně s tím, jak bude vyrůstat. A nová vydání, která jsou vydávána ke 20. výročí prvního dílu, případně nově vznikající filmy *Fantastická zvířata a kde je najít*, dokazují, že je stále o Harryho Pottera a jeho kouzelný svět zájem.

Podobný pocit identifikace s postavou mohl nastat i u tetralogie *Odkaz dračích jezdců* Ch. Paoliniho. Eragon se zde z patnáctiletého nezkušeného mladíka přemění v mladého rozvážného muže, nicméně mladí lidé se s hrdinou příliš neztotožnili. Na vině mohly být i delší prodlevy ve vydávání jednotlivých dílů a také nepřilíš povedené filmové zpracování (na internetových stránkách Československé filmové databáze má

film hodnocení pouhých 48 % a celkově byl velkým zklamáním pro všechny své fanoušky).⁴

Tím se dostáváme k dalšímu bodu – propojení s jinými médii hraje v nejmladší generaci zásadní roli. Mezi sebou se o knihách spíše nebaví, jejich konverzace se budou spíše týkat internetu, filmů, seriálů, počítačových her. Proto jsou tato média důležitá: na internetu jim můžeme nabídnout stránku databazeknih.cz, kde mají možnost vyhledávat knihy, které by je mohli zajímat, facebooková stránka *Co čteme?*⁵ funguje podobným způsobem, projekt *Čtení tě mění*⁶ mladou generaci seznamuje s tím, co čtou slavné osobnosti, a tak je inspirovat. U druhé zmiňované diskuze, *Co čteme?*, je důležité upozornit na nutnost filtru jednotlivých příspěvků, jelikož ne vždy jsou relevantní a přínosné, nicméně je možné zde najít inspiraci u ostatních čtenářů. Zajímavým projektem je *Humbook*,⁷ provozovaný společností Albatros Media. Jde o skupinu blogerek, které se věnují recenzím young adult literatury (především fantasy), fungují jak na webové stránce, Facebooku, Instagramu, ale také pořádají festivaly (*Humbookfest*)⁸, kde se mohou mladí čtenáři sejít, diskutovat o svých oblíbených knihách nejen mezi sebou, ale i s autory, překladateli a redaktory, mohou si zde knihy (a další PR produkty) také zakoupit.

Pokud se budeme zajímat o to, jaké filmy a seriály studenti sledují, můžeme jim doporučovat nejenom další filmy stejného žánru, ale zkusit si s nimi promluvit o knižní variantě. Příklady konkrétních otázek uvedeme v praktické části. Zpravidla dochází k postupu opačnému, tedy od textu k filmu. Z něj pak často vyplyne zklamání z vynechaných scén, jiného či neúplného vyznění. Pokud ale jako první vidíme film, v knize se nám odkryjí podrobnosti, vedlejší dějové linky, které nám doplní, ozvláští děj, pochopíme hlouběji jednání postav a jejich motivaci. Příkladem budiž závěr z knihy *Sedmilhářky* od L. Moriartyové. Kompozice knihy je v seriálu zachována (krátké stříhy výsledků), nicméně v seriálovém zpracování jako jedinou motivaci k činu Bonnie můžeme vidět v tom, čeho je svědkem. Kniha ale odkrývá tajemství její minulosti a traumat z toho vzniklých, která jsou spouštěčem jejího chování.

Je na učiteli, ale nejenom na něm, aby dokázal studentům atraktivně nabídnout knihu tak, aby sami dokázali najít odhodlání a dobrovolně si knihu přečetli.

---

⁴ *Eragon*. CSFD.cz [online]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/213192-eragon/prehled/> [cit. 7.7.2018].

⁵ *Co čteme?* Facebook.com [online]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/308886217696/> [cit. 11.7.2018].

⁶ *Čtení tě mění*. Facebook.com [online]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ctenitemeni/> [cit. 11.7.2018].

⁷ *Humbook* [online]. Dostupné z: <https://humbook.cz/> [cit. 19.11.2018].

⁸ *Humbookfest* [online]. Dostupné z: <http://humbookfest.cz/> [cit. 19.11.2018].

Sci-fi a fantasy bychom mohli pokládat za doménu chlapců, nelze to ale takto jednoduše objektivizovat. J. R. R. Tolkiena sice zvolilo jako svého oblíbeného autora více mužů než žen, stejné tendence by šlo pozorovat také u autorů písíciích sci-fi, fantasy už ale není tak vyhraněné. Pravděpodobně je to ovlivněno prolínáním žánrů. Příkladem může být spojení prvků románů pro dívky a fantasy v tzv. paranormální romanci. Po masovém úspěchu *Stmívání* (všimněme si, že stejně jako u fantasy je u paranormální romance obvyklé, že je tvořena více díly), se objevila další díla s touto tematikou (*Upíří deníky*, *Zavržený*, *Pád*). I v tomto případě filmová zpracování nejsou považována za nikterak povedená, nicméně *Stmívání* ve své době nemělo tolik žánrových konkurentů jako např. *Eragon* a i díky masivnímu marketingu (Team Edward, Jacob) nezapadlo a slavilo úspěch především mezi mladými dívkami. Opět je zde důležité slovo především. Zajímavostí je, že právě *Stmívání* přineslo pro čtenáře další díla náležící do populární literatury. Na jeho základě jako fanfikce (k tomuto pojmu se dostaneme v kapitole týkající se Harryho Pottera) vznikla kniha *Padesát odstínů šedi*. Autorka po úspěchu na internetu pouze odstranila prvky ze *Stmívání* a vydala knihu samostatně. Tento příklad nám demonstruje skutečnost, že nelze jednoznačně prohlásit, že konkrétní žánr je oblíben pouze u jedné skupiny čtenářů, rozlišené podle věku nebo pohlaví.

Jako přestupnou literaturu (ve smyslu mezi literaturou pro děti a mládež a literaturou pro dospělé) lze chápat několik žánrů, i konkrétních autorů. Jedním z přestupných žánrů je např. fantasy. V rámci tohoto žánru bychom ještě mohli na základě čtenářských životopisů rozlišovat dvě úrovně: jednu zastupuje *Harry Potter*, druhou „vyšší“ pak autoři jako J. R. R. Tolkien, A. Sapkowski nebo T. Pratchett. Dalšími přestupnými žánry jsou detektivka a thriller, z autorů např. D. Brown, autoři severských detektivek (L. Kepler, J. Nesbø).

Problémem, který také vyplývá ze čtenářských životopisů internetové generace a který může ovlivňovat, jaký vztah mají studenti k literatuře, jsou čtenářské deníky a povinná literatura. Nejjasněji je postoj této generace vyjádřen v následující citaci: „Čtenářské deníky jsem nesnášel.“ – 20 let. Smysl tohoto výroku se nám vyjeví, až když ocitujeme také to, co za ním následuje: „Knížky, to mě ale bavilo číst, navíc jsem četl hodně“ (Trávníček 2017: 151).

Díky tomuto výroku bychom situaci mohli generalizovat na jednoduché: čtení není problém, problém je povinná četba. Tak jednoduché to ale není, další nářatoři např. říkají, že díky čtenářským deníkům objevili knihy, které je bavily. Nicméně odpor ke

čtenářským deníkům a povinné četbě tady je, od přechozích generací se ale odlišuje v tom, že není způsoben ideově. Jde spíše o odpor k překážkám a povinnostem, které jsou jim stavěny do cesty. Nejmladší generace také nijak zvlášť netáhne k poezii, vesměs se ve výrocích objevuje odmítavý postoj, s poezií se setkávají jen ve škole (Trávníček 2017: 152). Vycházíme ze své zkušenosti, že čtenářský deník je na střední škole veden jako průběžná příprava k maturitní zkoušce a studenti si do něj zaznamenávají díla, která si vybírají právě ze seznamů literatury. Nemůžeme samozřejmě předpokládat, že se tímto způsobem postupuje na všech středních školách.

Studenti jsou odrazováni od četby tím, že jim je předkládána jako povinnost. Neplatí to samozřejmě stoprocentně u všech, je to ale převažující tendence. Jak s tímto problémem naložit? Pokud dokážeme přesvědčit studenty, že v doporučené/povinné literatuře mohou najít něco z toho, co je zajímavá, pomocí jejich oblíbených knih je pak můžeme přivést i k dalším, které mají podobné téma nebo spadají do stejného žánru. Pokud někdo čte horory, můžeme mu doporučit E. A. Poea. Když čte nějaká dívka zamilované romány, může je zkusit porovnat s J. Austenovou. Zajímají někoho válečné romány, téma holokaustu? Může srovnat pohled dnešních autorů s těmi, kteří zažili válku na vlastní kůži. Srovnávací metoda se tady jeví jako nejvhodnější a pro studenty nejzajímavější, lze to ale i jinými způsoby, které se pokusíme nastínit v praktické části této diplomové práce.

4 Literatura pro děti a mládež, young adult a new adult literatura

V této kapitole se budeme zabývat pojmy literatura pro děti a mládež, young adult a new adult literatura. Pro tuto práci je chápeme jako kategorie literární slovesnosti, do kterých spadají literární díla určená pro určité věkové rozmezí čtenářů. Vztah těchto tří kategorií k populární literatuře je poněkud komplikovanější. Nejvíce zřejmá je situace ve vztahu populární literatury a literatury pro děti a mládež – ne vše, co spadá do literatury pro děti a mládež, patří do populární literatury. Young adult literaturu bychom mohli částečně chápat jako součást literatury pro děti a mládež (především díla určená pro čtenáře na dolní hranici věkového vymezení), zároveň ale nesmíme opomenout, že horní hranice věku, která je vymezuje, se může u různých autorů lišit a je velmi pohyblivá, jak si uvedeme níže. New adult literaturu pro nás funguje jako literatura přestupná. Také u young adult a new adult literatury je situace podobná jako u literatury pro děti a mládež, v kategoriích young/new adult se mohou vyskytovat díla, které nebudou patřit do populární literatury (spíše bychom tady akcentovali hledisko, že dílo může naplňovat např. žánr a téma populární produkce, ale nemusí si získat oblibu u čtenářů – tedy pojetí populární kultury u Fiskea).

Další zajímavou skutečností je přesun čtenářů – „crossover“ (Segi Lukavská 2017: 4). Jde o přesun čtenářů mezi specificky věkovými kategoriemi – nejvýraznější je tento přesun právě u young adult literatury. Jak už jsme zmiňovali v předchozí kapitole, dospělé ženy čtou *Stmívání*, tudíž čtou knihu, která byla původně určena pro mnohem mladší čtenářky. Young adult literatura funguje jako přechod mezi dětskou literaturou a literaturou pro dospělé, je pojímána jako „most“ (Segi Lukavská 2017: 4), který lze využít i opačným směrem. Není to tedy jenom tak, že dospělí čtou knihy pro mládež, ale i mládež čte knihy pro dospělé. Jako příklad crossoveru uvádí autorka článku *Alenku v říši divů, Pána prstenů a také Harryho Pottera*, díky kterému byl tento fenomén podrobněji zkoumán (Segi Lukavská 2017: 4). Důvody, proč čtou dospělí literaturu určenou pro teenagery, si uvedeme níže.

4.1 Literatura pro děti a mládež (dále LPDM)

LPDM je „literatura přímo adresována dětem; v širším pojetí též jiné literární texty, které přijímají jako svou četbu“ (Čeňková – Peterka 2004: 360).

LPDM stojí v systému jako protiklad k literatuře pro dospělé – má žánry, ve kterých je tvořena,⁹ má jinou funkci, udržuje si nezávislost na proměnách literatury, co ji ale určuje nejvíce, je její specifický adresát. S tím se pojí její hlavní znaky: přístupnost a přitažlivost pro adresáta nižšího věku (3–16 let). V případě některých žánrů je modelový čtenář více specifikován (dívčí romány).

Díla, která zařazujeme do LPDM lze rozdělit na dvě skupiny: intencionální (byla primárně adresována dětem) a neintencionální (určená dospělým, druhotně ale přešla do LPDM). Přesun neintencionálních děl probíhá především pod vlivem literární výchovy (adaptace, zkrácené verze), může k němu ale dojít i samovolně (Čeňková – Peterka 2004: 361). Z této definice vyplývá, že může jít o četbu pro všechny věkové kategorie LPDM, Lederbuchová ve své příručce *Slovník literárních pojmů* o neintencionální dílech mluví jako o dílech určených pro mládež (Lederbuchová 2006: 78).

LPDM má tři primární funkce – didaktickou, poznávací a imaginativní. Didaktická funkce má v literatuře mnohem důležitější pozici než v literatuře pro dospělé (utváření hodnotového světa, poznání).

Na rovině tematické a významové je LPDM transparentnější, emotivnější a zdůrazňuje pozitivní hodnoty. Důležitou složkou jsou v díle ilustrace, v žánrech určených pro předškolní děti je kresba nadřazená textu. Autoři se snaží navázat komunikaci se čtenářem tím, že evokují dětský věk, píšou většinou v ich-formě (toto tvrzení ale neplatí paušálně), a tak navazují pocit, že je na svět nahlíženo očima dítěte. Jak jsme uvedli v úvodu této kapitoly, ne vše, co zařazujeme do LPDM, automaticky zařazujeme do populární literatury. V *Encyklopedii literárních žánrů* autoři hesla LPMD píšou, že polarita mezi uměleckou a populární produkcí v rámci LPDM není tak vyhraněná jako u literatury pro dospělé, že nepodléhá různým směrům, netýká se jí žádná ideologie (Čeňková – Peterka 2006: 362). S tímto tvrzením ale nesouhlasí Urbanová, která takto chápanou literaturu považuje za mýtus (Urbanová 2003a: 56). Říká, že celou literární tradici chápeme ideově, a je podle ní nesmyslné oddělovat tvorbu pro děti od ostatních děl autora (Urbanová 2003a: 57). Tato odloučenost LPDM od literatury a kultury vůbec není podle Urbanové možná ani kvůli existenci masmédií, která ve velké míře děti a mládež ovlivňují (Urbanová 2003a: 57).

---

⁹ Žánry jsou odlišné především pro malé děti – batolata, předškolní a mladší školní věk, v kategorii starší děti a mládež už začínají dominovat žánry podobné jako v literatuře pro dospělé (dívčí román / román pro ženy), případně žánry stejné (detektivka).

Žánry, které jsou v LPDM využívány, pocházejí ze tří zdrojů:

1. Žánry určené přímo dětem a mládeži (intencionální díla) – obrazová kniha, říkadlo, próza s dětským hrdinou.
2. Žánry převzaté (původně v literatuře pro dospělé – neintencionální díla) – pověsti, bajky, pohádky.
3. Žánry univerzální – historický román, dobrodružný román (intencionální/neintencionální díla) (Čeňková – Peterka 2004: 362).

4.2 Young adult literatura (dále YA literatura)

Pojmem YA literatura vymezujeme díla, která jsou určena pro dospívající čtenáře, tedy ve věku 14–20 let (a také díla, která byla dospívajícími přijata jako „jejich“ díla). Podle věkového zařazení bychom YA literaturu mohli označit za součást LPDM, tedy sféry pro mládež. Tato věková hranice je ale (nejvíce v horní části) značně pohyblivá, některé zdroje uvádí jako horní hranici i 30 let (Voborníková 2015) a také velmi prostupná. „Žádná kategorie není stoprocentní a nepropustná – a o young adult to platí dvojnásob“ (Králíková 2017: 8). V knihovnách/knihkupectvích můžeme YA literaturu najít jak v sekci pro dospělé, tak i pro mládež. Jak jsme zmiňovali již výše, přechod funguje obousměrně, mladí dospělí přijímají za své knihy původně psané pro dospělé, dospělé naopak může zaujmout dílo psané primárně pro mládež. Jde o čtenáře, kteří buď nenašli v „dospělé“ literatuře nic, co by naplňovalo jejich čtenářské zájmy, pokračují ve čtení svého oblíbeného autora, nebo si jen můžou připomínat dobu svého mládí, autoři také píšou o problémech, které postihují i dospělé (Segi Lukavská 2017: 4), případně se mohou snažit pochopit své dospívající děti.

Vyvstává zde další otázka: Jak můžeme přesně určit, že dílo spadá do YA? První možnost je jednoduchá: dílo za YA označí sám autor, případně nakladatel (Coats 2010: 322). V České republice můžeme najít několik nakladatelství, která vydávají YA v samostatných edicích, např. CoBoo/Albatros/, YOLI / Euromedia Group (Voborníková 2015). Nakladatel může následně po zařazení titulu do kategorie přizpůsobit jeho vizuální provedení – obálku, velikost, vazbu (Coats 2010: 322). Coatsová ale zmiňuje další faktory, které jsou důležité pro zařazení díla do určité kategorie. Jde např. o rozsah titulu, slovní zásobu, kterou autor používá, a témata, kterým se věnuje (Coatsová 2010: 322).

Dalšími motivy nápomocnými při rozlišování, zda jde o YA, můžou být zobrazování sexu nebo boj dobra se zlem. Pokud se sex v knize neobjevuje, dalo by se říci, že jde o

knihu určenou pro mladší děti, nelze to ale stoprocentně vztáhnout na všechna díla (Coatsová 2010: 322). Jsou tituly YA, kde o sex vůbec nejde, láska se zde objevuje pouze v náznacích (*Harry Potter*) a přitom ho můžeme zařadit do YA (především poslední díly).

Coatsová za podstatnější považuje právě rozdíl v pojmání boje dobra proti zlu. Pokud vždy dobro zvítězí nad zlem, je velmi pravděpodobné, že se jedná o knihu pro mladší děti. Pokud ale svět v knize není černobílý, ukáže se, že postava zařazená do „zlé“ skupiny může mít dobré úmysly a že dobro nemusí vždy zvítězit, jedná se spíše o YA literaturu (Coatsová 2010: 322).

V YA literatuře nalezneme všechny žánry, které spadají i pod populární literaturu – fantasy, sci-fi, historické romány (v poslední době velmi oblíbené válečné romány), dívčí romány, deníky, dobrodružné romány, komiksy, dystopie, paranormální romance ad. „Jsou to jak texty se specificky modelovaným fikčním světem, na jehož pravidla musí čtenáři přistoupit, aby si čtení ‚užili‘ (fantasy, sci-fi, upírské ságy), tak texty, které jsou naopak výrazně zakotveny v dobovém kontextu s jeho proprietami“ (Králíková 2017: 8).

Mezi základní znaky, společné pro všechny žánry spadající do YA, patří výrazný hlavní hrdina. Knihy jsou psány často v ich-formě (neplatí u všech děl YA literatury) a zprostředkovávají pohled na svět očima hlavního hrdiny. Ten bývá přibližně ve věku čtenáře a my sledujeme jeho zrání a dospívání (Segi Lukavská 2017: 4). Situace, do kterých se dostává, zážitky, které prožívá, problémy, které musí řešit, jsou velmi podobné tomu, co prožívá čtenář v reálném světě a umožňují mu ztotožnit se s hlavním hrdinou (Voborníková 2015). Prostřednictvím YA literatury se čtenář setkává s každodenními problémy, které potkaly (nebo mohou potkat) i jeho, a díky ní se dozvídá možná řešení. Hrdina je zkrátka stejný jako oni, prožívá lásku, setkává se se smrtí a jinými krizovými situacemi – drogy, nechtěné těhotenství, šikana, hledání vlastní identity, problémy v rodině ad.“ (Segi Lukavská 2017: 4). Pomocí identifikace může YA hrdina pomoci čtenáři v dospívání.

Dalším důležitým prvkem je láska. Jak už je zmíněno výše, může se jednat o vedlejší téma, např. ve fantasy, dobrodružném románu, vždy ale nějaké náznaky najdeme. Láska k dospívání patří. Ve většině je pak děj ještě ozvláštněn milostným trojúhelníkem. Je to i základní zápleтка románů pro dívky, proto nás nepřekvapí, že ji nalezneme v paranormální romanci (*Stmívání*) – dva krásní, nadaní, silní muži (navíc s nadpřirozenými schopnostmi) se snaží získat lidskou dívku (ta se pokládá za

ošklivou, obyčejnou, nezajímavou). Milostný trojúhelník nalezneme i v *Hledání Aljašky* (Váleček-Aljaška-Jake), ale i tam, kde je vedlejším dějem (Hermiona-Ron-Levandule; Harry-Ginny-Dean). V posledních dvou jmenovaných případech ale na rozdíl od *Stmívání* nedochází k tomu, že by se hrdina/hrdinka rozhodovali, kdo je pro ně lepší, spíše to vyplyne po nějaké době samovolně ze situace a pro rozvíjení delších úvah o lásce v ději ani není místo.

Další motiv YA literatury je už zmiňovaný boj dobra proti zlu (Coats 2010: 322). Obě strany mají své zástupce, je jasně dané, co je dobré a co zlé, ale autoři dokáží rozvíjet zápletku tím, že naruší ustálené řády odhalením skryté motivace postav, o nichž si čtenář myslel, že je má už bezpečně zařazené do škatulky, a tím naruší pojetí dobra a zla ve fikčním světě díla. Ukáže se, že tento svět vůbec není černobílý, stejně jako svět reálný (Severus Snape, Albus Brumbál, Aljaška, Tyrion Lannister, Saruman). Jsou tady postavy, které hrají jen na svoji stranu, postavy, které pro vyšší cíle spáchaly mnoho zlého apod.

Dobro taky vždycky nezvítězí nad zlem (pokud zvítězí, jsou na straně dobra velké ztráty), každá láska nemusí být vždycky naplněna. Časté jsou i otevřené konce (*Hvězdy nám nepřály* – Hazel má před sebou jen několik let života, které si díky své lásce dokáže i přes svou nemoc užít), které hrdiny i čtenáře propouštějí vyspělejší, než byli na začátku, do dalšího života.

Děj YA literatury musí být zaměřen na příběh, aby mladé čtenáře zaujal, musí mít spád, nesmí v něm být příliš mnoho odboček, není čas na zbytečné úvahy a psychologizace, které by zastavovaly děj. Bývá pro ně místo na konci příběhu, kdy se hrdina sám zastaví a přemýšlí nad tím, co se stalo (viz ukázka z *Hledání Aljašky*). Díla jsou psána srozumitelným jazykem, postavy jsou snadno zapamatovatelné, mluví stejně jako čtenáři a používají stejné vtipy (Voborníková 2015). Zároveň ale nelze říct, že by šlo o literaturu jakkoli zjednodušenou (stylisticky, kompozičně), u mladých se předpokládá, že dokážou číst literaturu pro dospělé (Segi Lukavská 2017: 4).

Dalším motivem, který se často objevuje v YA literatuře je smrt – rodičů (Hamar 2017: 7), dalších příbuzných, kamarádů, často i první setkání se smrtí (John Green – *Hvězdy nám nepřály*, *Hledání Aljašky*; *Harry Potter*).

Pro děj jsou dále důležité napětí, tajemství a překvapení (pozitivní i negativní), které jen zvyšují „čtivost a lehkou stravitelnost“ (Králíková 2017: 8), která je pro žánry YA literatury typická. Hrdinové musí překonávat nástrahy, odhalovat společně se čtenáři tajemství a být společně s ním překvapeni.

Ve své stati se Coatsová zmiňuje o YA literatuře jako součásti výuky na škole. Domnívá se, že by YA literatura měla mít své místo ve výuce právě proto, že ovlivňuje čtenáře v té době, kdy se formuje jejich osobnost, a pocit identifikace je významným činitelem toho, že studenti čtou tyto knih z vlastní iniciativy, a tvoří pro ně důležitější součást života než tituly ze staré literatury, které čtou ve škole (Coatsová 2010: 315–316). Jako další důležitý faktor uvádí také srozumitelnost YA literatury, proto bude pro studenty snadnější aplikovat na známé texty literární teorii. Tu si budou moci procvičit a pochopit a poté znovu aplikovat na texty klasické literatury (Coatsová 2010: 316–317).

Za další výhodu Coatsová považuje to, že YA literatura reaguje na aktuální problémy nejen dospívajících, ale i globální – kriminalitu, rasismus, problematiku uprchlictví – vypráví o dospívání na pozadí stále se měnící společenské reality (Hamar 2017: 7), proto mohou vést v hodinách (nejenom literatury) k diskuzím o tom, jak se k těmto problémům staví sami studenti (Coatsová 2010: 320).

4.3 New adult literatura (dále jen NA literatura)

Mohli bychom ji označit jako „vyšší“ stupeň přechodu mezi LPDM a literaturou pro dospělé. Zaměřuje se ve svých dílech na mladé dospělé, kteří se osamostatňují odchodem na vysokou školu, opouštějí stabilní zázemí domova a rodiny a přicházejí do „opravdového“ světa, kde už musí jednat sami za sebe. Tato díla samozřejmě nejsou žádnou novinkou, ale tato kategorie se až do nedávné doby nevydělovala z literatury pro dospělé. Ke změně došlo zejména ze dvou důvodů: na trhu bylo velmi málo děl, která by se věnovala hrdinům vysokoškolského věku, ale také to, že čtenáři YA literatury začali stárnout a potřebovali najít něco, k čemu by mohli ve své četbě přejít (Wetta 2013).

Jde tedy převážně o čtenáře ve věku od 18 do 25 (30) let (znovu zde můžeme vidět, jak jsou jednotlivé hranice kategorií prostupné), kteří se mohou znovu identifikovat s hrdinou, který stojí na prahu dospělého života a snaží si najít své místo. Do NA literatury mohou opět spadat všechny žánry populární literatury, stejně jako u YA literatury. Nicméně pokud se např. podíváme na seznamy NA literatury na serveru databazeknih.cz¹⁰, můžeme si všimnout dvou tendencí. Zprv je často NA literatura kombinována s YA literaturou, čímž je opět zřejmá prostupnost obou kategorií.

---

¹⁰ Seznamy knih. *Databazeknih.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/seznamy?dle=thumbs> [cit. 10.7.2018].

Zadruhé jsou to seznamy vytvořené pouze z romantické literatury, tudíž můžeme předpokládat, že čtenáři v ČR zatím NA chápou jako romantický žánr o hledání lásky a milostných problémech. Příkladem může být kniha *Krásná katastrofa* (2013, první díl trilogie) od J. McGuierové, ve které můžeme najít tradiční zápletku: „hodná“ holka se zamiluje do „zlého“ kluka. Nejistotu v zařazení do kategorie znázorňují i uvedené štítky: jeden zní – dospívající mládež, druhý – pro ženy.¹¹ Čím bychom mohli oddělit NA od YA literatury kromě věkového rozdílu hrdinů? Další možností by byl rozdíl v zobrazení sexu. Zatímco u YA literatury autoři uvádějí jen náznaky (víme, že k sexu došlo, ale většinou v knize není popsán), u NA literatury může být jedním z hlavních motivů a bývá mu věnována velká pozornost. Podle tohoto klíče bychom do NA literatury mohli zařadit ze žánru fantasy ságu *Píseň ledu a ohně*.

---

¹¹ *Krásná katastrofa*. *Databazeknih.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/krasna-katastrofa-151703> [cit. 10.7.2018].

5 Seznamy literatury k maturitní zkoušce

V této kapitole se budeme zabývat seznamy literatury ke státní maturitě. Specifikujeme si vybraný vzorek středních škol, okomentujeme formální stránku seznamů, splnění kritérií v seznamech, největší pozornost pak bude věnována složení seznamů.

5.1 Sestavování seznamů

Seznamy literárních děl ke státní maturitě sestavuje každá jednotlivá škola sama. Při jejich tvorbě by měla být dodržena tři základní pravidla:

1. Minimální celkový počet nabízených literárních děl je šedesát, horní hranice není stanovena;
2. za literární dílo je považováno komplexní dílo, nikoli jeho část [...];
3. u literárního díla ze světové literatury je specifikováno vydání (Katalog požadavků 2016: 10).

Ze seznamu literárních děl vytvořeného školou sestavuje student svůj vlastní seznam dvaceti literárních děl na základě kritérií, která jsou opět specifikována v Katalogu požadavků (těmito kritérii se také řídí při sestavování seznamů školy, seznamy musí obsahovat dostatek děl z každé kategorie):

Světová a česká literatura do konce 18. století	min. 2 literární díla
Světová a česká literatura 19. století	min. 3 literární díla
Světová literatura 20. a 21. století	min. 4 literární díla
Česká literatura 20. a 21. století	min. 5 literárních děl

(Katalog požadavků 2016: 10).

Zároveň musejí být splněny tyto podmínky:

1. minimálně dvěma literárními díly musí být v seznamu zastoupena próza, poezie, drama;
2. seznam může obsahovat maximálně dvě díla od jednoho autora (Katalog požadavků 2016: 10).

5.2 Specifikace vybraného vzorku

Pro analýzu jsme náhodně vybrali 280 seznamů literatury, tj. dvacet škol z každého kraje, přičemž jsme do vzorku vždy vybrali deset gymnázií a deset středních odborných škol. Toto rozložení bylo zvoleno proto, že byla předpokládána větší různorodost seznamů literatury u gymnázií, případně i větší pravděpodobnost výskytu populární literatury. Snažili jsme se postihnout širokou paletu různých typů středních škol tak, aby byla v každém kraji zastoupena alespoň jedna obchodní akademie, střední průmyslová škola, střední pedagogická škola, střední zemědělská škola, střední zdravotnická škola, konzervatoř a další specializované školy. Pokud se nám na webových stránkách dané školy nepodařilo seznam literatury najít, automaticky byla vybrána škola jiná. Z tohoto důvodu byly v některých krajích porušeny výše uvedené podmínky, takže nakonec se některé typy středních odborných škol v rámci kraje opakují nebo musela být vybrána např. gymnázia spojená s obchodní akademií, v těchto případech měly školy seznam literatury stejný pro všechny obory. Ve dvou případech jsme našli dva seznamy: na Gymnáziu Ivana Olbrachta Semily pro každou maturitní třídu zvlášť, na Střední škole pedagogické, hotelnictví a služeb Litoměřice pro obory hotelnictví a pedagogika zvlášť (tuto skutečnost označují čísla v závorkách v tabulce č. 3). Tyto seznamy byly určeny pro maturitní zkoušku na jaře 2018, dnes už musí být podle vyhlášky jeden společný seznam pro celou školu. V těchto krajích pak bylo dvacet seznamů, ale pouze devatenáct škol. V tabulce č. 3 je uveden přesný počet v rámci každého kraje.

Tabulka č. 3 – Vybrané školy v rámci každého kraje

	Celkem	Vybráno	Gymnázium	Gymnázium + SŠ	Střední odborná škola
Moravskoslezský kraj	139	20	10		10
Olomoucký kraj	98	20	10		10
Zlínský kraj	70	20	9	1	10
Jihomoravský kraj	128	20	10		10
kraj Vysočina	63	20	10		10
Pardubický kraj	76	20	10		10
Královéhradecký kraj	87	20	10	1	9
Liberecký kraj	50	19	8 (+1)	1	10
Ústecký kraj	100	19	10		9 (+1)
Karlovarský kraj	34	18	5	3	10
Plzeňský kraj	56	20	9	1	10
Jihočeský kraj	91	20	10		10
Středočeský kraj	157	20	10		10
Praha	197	20	10		10

Z tabulky lze vyčíst, že pouze v Karlovarském kraji nebyl naplněn celkový počet dvaceti seznamů, a to z toho důvodu, že v kraji se nachází devět gymnázií a jenom v osmi se nám podařilo seznam literatury nalézt. Gymnázia spojená s jiným typem střední odborné školy byla vždy vybrána jako doplněk ke gymnáziím, pouze v jednom případě v Královéhradeckém kraji byla do vzorku střední odborných škol zahrnuta škola Gymnázium a střední odborná škola pedagogická Nová Paka, aby byl reflektován právě seznam ze střední pedagogické školy. Z toho tedy plyne, že pro výzkum jsme měli k dispozici nakonec 278 seznamů z 276 škol.

5.3 Formální úprava, splnění kritérií a pravidel

Tato podkapitola se bude věnovat formální úpravě seznamů literatury, krátce se zmíníme o tom, kde jsme seznamy hledali, jak jsou uvedena kritéria, jak jsou splněna pravidla při sestavování seznamů a některé další zajímavosti.¹²

¹² Na webových stránkách škol byly seznamy ukládány převážně na třech místech: Zprv se jednalo o oddíl Maturita/Maturitní zkouška, kde byla dále specifikována maturitní témata, za druhé jsme je mohli najít v záložce Předměty – český jazyk, případně v dokumentech ke stažení. Seznamy jsou uloženy ve formátech .pdf, .doc, .xls, případně jsou součástí textu na webových stránkách.

Kritéria a podmínky pro výběr literárních děl, které jsou důležité pro studenty, bývají zpravidla uvedeny v rámci souboru nabízené literatury, jako dokument samostatný, nebo podobně jako seznam literatury v rámci textu na webových stránkách. Ojediněle tato kritéria chyběla, nebo byla uvedena pouze částečně, nicméně jsou uvedena na stránkách nové maturity. Přesná čísla jsou uvedena tabulce č. 4.

Tabulka č. 4 – Kritéria výběru

včetně kritérií	184
kritéria mimo seznam	12
bez uvedených kritérií	80

Co se týče rozsahu uvedených literárních děl, většina seznamů se pohybovala v rozmezí od nejnižší dovolené hranice, tj. 60 titulů, až po 150 titulů. V jednotlivých případech počet děl přesáhl počet 200, jednalo se pak o střední školy, které poskytovaly pestřejší výběr titulů (více od jednoho autora, nepříliš často čtená a v seznamech uváděná díla).

Dle katalogu požadavků by měl v seznamu být uveden překladatel, aby se zamezilo problémům, které by mohly vzniknout, pokud by mezi textem (především básnickým), který si přečetl student, a textem, který bude použit v pracovním listu u maturitní zkoušky, byly rozdíly. Nicméně pouze u 116 seznamů literatury (62 gymnázia, 54 střední odborné školy) bylo vydání specifikováno, tzn., bylo uvedeno vydání a překladatel, pouze vydání, nebo pouze překladatel. Z toho tedy vyplývá, že 162 seznamů nemělo u zahraničních děl přiřazeno vydání či překladatele. Do tohoto počtu 116 seznamů ale nebyly zařazeny školy, kde byli překladatel či vydání uvedeni nekonzistentně (např. Gymnázium Boženy Němcové, Hradec Králové). Některé školy naopak poskytovaly studentům požadované vydání i u děl českých (Biskupské gymnázium Žďár nad Sázavou), případně byla díla specifikována celým bibliografickým údajem (Gymnázium pod Svatou Horou, Příbram). Další seznamy nebyly konkrétní a doporučovaly studentům vydání ze školní knihovny (Gymnázium Jana Nerudy, Praha), konzultace s vyučujícím (Gymnázium Arabská, Praha), nebo úplně nekonkrétně novější vydání (Gymnázium Voděradská, Praha). Vydání a překladatelé byli uváděni ve většině případů v rámci seznamu, u několika výjimek byli sepsáni v rámci samostatného seznamu (Střední průmyslová škola Liberec).

Dalším důležitým prvkem seznamů je jejich řazení a s tím spojená přehlednost. Seznamy jsme rozdělili podle tří druhů řazení, viz tabulka č. 5.

Tabulka č. 5 – Řazení seznamů

abecední řazení	92
chronologické řazení	175
náhodné řazení	11

Z tabulky lze vyčíst, že převažuje chronologické řazení, nutno ale říci, že se nejedná o důsledné chronologické řazení. Často jsou na konec seznamu a případně na konec jeho jednotlivých oddílů doplňována díla, nebo není chronologie vždy dodržena. Abecedně jsou seznamy řazeny v obdobích (více níže) podle příjmení autorů, v několika případech jsou řazeny podle křestních jmen autorů (Střední škola grafická Brno), nebo podle názvu děl (Gymnázium Františka Křížíka a Základní škola, s.r.o., Plzeň).

S řazením souvisí i rozdělení děl do jednotlivých oddílů. Ve většině seznamů jsou díla uváděna v kategoriích, které jsou specifikovány v Katalogu požadavků (tedy Světová a česká literatura 18. století a další). U 54 seznamů se dělení liší. Především jde o jiné kategorie (např. Světová poezie 19–21. století, České drama 20–21. století), tedy o kategorie, které od sebe oddělují prózu, poezii a drama. Dále jsou spojována do jedné kategorie 18. a 19. století (Střední průmyslová škola technická Jablonec nad Nisou). V některých seznamech nalezneme díla seřazená podle abecedy bez jakéhokoli rozdělení do oddílů (Vítkovická střední průmyslová škola, Ostrava, Střední pedagogická škola Boskovice), nebo pouze rozdělena na světovou a českou literaturu (Střední škola uměleckoprůmyslová Ústí nad Orlicí). Na Obchodní akademii a Jazykové škole, Liberec jsou díla rozdělena do úplně jiných kategorií (renesance, klasicismus ad.).

Jak bylo zmíněno výše, v některých seznamech už jsou próza, poezie a drama od sebe odděleny přímo kategoriemi. Jinde (přesně ve 34 případech) jsou literární druhy označeny pomocí zkratky (v závorce), různých barev nebo znaků. Ve 47 seznamech jsou od sebe odděleny v rámci jednotlivých oddílů, to znamená, že jsou např. nejprve seřazena díla prozaická, pak básnická a nakonec dramatická. V některých seznamech bývá tímto způsobem odděleno pouze drama.

Další rozdělení se týká české a světové literatury. Jde především o první dvě kategorie, tedy o 18. a 19. století, kdy jsou dohromady uvedena díla světové a české literatury. Ve 110 seznamech jsou od sebe světová a česká literatura odděleny, tzn. nejprve jsou seřazena díla světová (chronologicky či abecedně), a poté díla česká (nebo naopak). Ve zbylých seznamech jsou díla řazena všechna dohromady.

U 94 seznamů byla nalezena další příloha nazvaná formulář nebo vzor. Jednalo se o předpřipravené formuláře, do kterých žáci mohli vkládat svá přečtená díla. Na webových stránkách Gymnázia Rožnov pod Radhoštěm je pro žáky nachystán i program, který jejich seznamy četby přímo vygeneruje podle knih, které do něj zadají. Poslední věcí z formální stránky seznamů, kterou se budeme zabývat, je název seznamu. Ve 235 případech se v názvu objevuje spojení seznam (doporučené) literatury, 27× je soubor pojmenován jako kánon, další názvy se objevují pouze minimálně (četba, maturitní témata, nabídka titulů ad.)¹³

5.4 Složení seznamů

V této podkapitole se budeme věnovat obsahové stránce seznamů, tedy tomu, kteří autoři a díla jsou v nich zahrnuti. Většina škol se držela při minimální hranici počtu děl v seznamu (tedy 60), nicméně se objevily i výjimky, které uvedeme v závěru kapitoly. Seznamy vycházejí především ze seznamu autorů, který je obsažen v Katalogu požadavků (2016: 13–14). To je na jedné straně pochopitelné, studenti jsou připravováni i na obsah didaktického testu, na druhou stranu velmi omezující (česká literatura v uvedeném seznamu „končí“ Václavem Havlem, světová pak Umbertoem Ecem), na moderní literaturu už v seznamech „nezbývá místo“.

Při prozkoumávání seznamů jsme si také všimli dalšího trendu – v nejstarší literatuře jsou zastoupena především díla světové literatury, česká literatura je v tomto období výrazně upozaděna. Někdy zde není uvedeno žádné české dílo do 17. století, ve většině případů je zástupcem Jan Amos Komenský, jen u několika gymnázií se objevily staročeské legendy, případně cestopisy nebo Jan Hus.

---

¹³ Na seznamech nás zarazila ještě jedna věc, nechceme ji ale zařazovat do hlavního textu práce. Seznam literatury je svým způsobem úřední listina (na některých školách je i tak koncipován (podepsán ředitelem školy na hlavičkovém papíře, opatřen datem), nicméně nás nepříjemně překvapila kvalita jeho zpracování. Seznamy byly mnohdy nepřehledně zpracované a vyskytovaly se v nich věcné i formální chyby. Za nejčastěji opakující se bychom mohli označit tři: *Utrpení mladého Werthera* J. W. Goetha zařazené v 19. století, označování přívlastku Borovský u K. Havlíčka jako příjmení (tedy zápis Karel H. Borovský, případně abecední zařazení podle přívlastku) a chybný zápis příjmení Brontěová (nejčastěji bez ě). Další chyby už se objevovaly jednotlivě: špatně zařazené knihy (*Deník Anny Frankové* v české literatuře 20. století, *Navzdory básník zpívá* J. Loukotkové v literatuře do 18. století – podle tématu, ale je to jediná kniha, která je takto zařazena), chyby/překlepy ve jménech: Simon Mower (správně Mawer), Mario Puzzo (správně Puzo), Ian McEvan (správně McEwan), M. Dostotevský (F. M. Dostojevskij), bratři Mrštníkové (správně Mrštíkóvé), nesprávné názvy děl: *Pán prstenů – Společenstvo prstenů* (správně *Společenstvo prstenu*), *Hobit, cesta tam a zpátky* (správně *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*), *Ztráta třídní knihy* (správně *Vyšetřování ztráty třídní knihy*), *Alenka v kraji divů a před zrcadlem* (správně *za zrcadlem*) ad.

Naším hlavním cílem bylo ale zmapovat především výskyt populární literatury. Chtěli jsme se především zaměřit na tituly, které jsou populární u studentů středních škol. K tomu nám pomohly jak Trávníčkovy výzkumy, tak i žebříčky oblíbených titulů na webové stránce databazeknih.cz. Z Trávníčkových výzkumů jsme využili tabulky oblíbených knih a autorů, zároveň jsme využili také poznatky, které vyplynuly ze čtenářských životopisů (například preferované žánry), především se jednalo o generaci internetovou (kam patří generace středoškolských studentů), některé autory a díla jsme ale vybrali podle preferencí starší generace (tedy Trávníčkovy počítačové). Tuto generaci zde mohou zastupovat učitelé, jejichž preference se do seznamů mohou také promítat. Druhým výchozím hlediskem bylo hledisko žánrové, podle kterého jsme pak vytvořili jednotlivé tabulky. Nicméně propojení těchto hledisek neplatí paušálně. V seznamech se také objevují díla, která se vzpírají žánrovému zařazení, ale populární by mezi studenty byla. Při výběru titulů do tabulek bylo důležité si uvědomit, že ne vše, co je studenty (a také ostatními generacemi) čteno, patří do populární literatury obecně. Například E. M. Remarque patří do umělecké literatury, je ale podle výzkumů J. Trávníčka jedním z nejčtenějších autorů internetové generace.

Jednotlivé fenomény jsme si rozdělili do tabulek, které následně okomentujeme. Díla jsou seřazena abecedně podle příjmení autorů, počty jsou uvedeny jak u gymnázií (G), tak i u středních odborných škol (SŠ) zvlášť. Díla jednoho autora jsou seřazena za sebou, jak jdou v sérii, nebo podle data vydání. Uvádíme pouze díla, jejichž autor byl alespoň 4× zastoupen (tedy jedno dílo alespoň 4×, nebo více děl 4× dohromady). Může se stát, že jedna kniha bude v tabulce 2×, je to způsobeno především značením škol, nevíme, zda při označení *Pán prstenů* je myšlen pouze první díl, nebo celá trilogie, proto rozdělujeme toto dílo na několik skupin.

5.4.1 Fantasy

Tabulka č. 6 – Fantasy

Dílo	G	SŠ
L. Carroll – <i>Alenka v říši divů</i>	8	4
C. S. Lewis – <i>Kroniky Narnie</i>	0	2
C. S. Lewis – <i>Letopisy Narnie: Lev, čarodějnice a skříň</i>	1	4
C. S. Lewis – <i>Letopisy Narnie: Stříbrná židle</i>	0	1
C. S. Lewis – <i>Letopisy Narnie: Čarodějův synovec</i>	0	2
G. R. R. Martin – <i>Hra o trůny</i>	3	5
G. R. R. Martin – <i>Píseň ledu a ohně</i>	2	1
T. Pratchett – <i>Barva kouzel</i>	2	8
T. Pratchett – <i>Čaroprávnost</i>	1	1
T. Pratchett – <i>Soudné sestry</i>	4	2
T. Pratchett – <i>Strážce, strážce!</i>	1	0
T. Pratchett – <i>Erik</i>	1	0
T. Pratchett – <i>Sekáč</i>	1	0
T. Pratchett – <i>Čarodějky na cestách</i>	1	0
T. Pratchett – <i>Maškaráda</i>	0	1
T. Pratchett – <i>Otec prasátek</i>	0	2
T. Pratchett – <i>Pravda</i>	1	0
T. Pratchett – <i>Zloděj času</i>	1	1
T. Pratchett – <i>Svobodnej národ</i>	1	0
T. Pratchett – <i>Zaslaná pošta</i>	0	2
T. Pratchett – <i>Úžasná Zeměplocha</i>	2	2
J. K. Rowlingová – <i>Harry Potter a Kámen mudrců</i>	7	25
J. K. Rowlingová – <i>Harry Potter a Tajemná komnata</i>	0	1
J. K. Rowlingová – <i>Harry Potter a Věžeň z Azkabanu</i>	1	0
J. K. Rowlingová – <i>Harry Potter a Ohnivý pohár</i>	1	0
J. K. Rowlingová – <i>Harry Potter a Princ dvojí krve</i>	3	0
J. K. Rowlingová – <i>Harry Potter a Relikvie smrti</i>	1	1
J. K. Rowlingová – <i>Harry Potter a Prokleté dítě</i>	0	1
J. K. Rowlingová – <i>Harry Potter</i>	3	2
A. Sapkowski – <i>Zaklínač: Poslední přání</i>	4	1
A. Sapkowski – <i>Zaklínač: Krev Elfů</i>	1	0
A. Sapkowski – <i>Zaklínač</i>	1	3
A. Sapkowski – <i>Narrenturm</i>	0	1
J. R. R. Tolkien – <i>Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky</i>	42	36
J. R. R. Tolkien – <i>Pán prstenů: Společenstvo prstenu</i>	37	47
J. R. R. Tolkien – <i>Pán prstenů: Dvě věže</i>	0	1
J. R. R. Tolkien – <i>Pán prstenů</i>	26	25
J. R. R. Tolkien – <i>Silmarillion</i>	1	0

Z tabulky vyplývá, že v seznamech jsou nejvíce uváděni tři autoři fantasy žánru – J. K. Rowlingová, J. R. R. Tolkien, T. Pratchett. Dále jsou to například G. R. R. Martin, A. Sapkowski, C. S. Lewis. Můžeme si všimnout, že pokud se jedná o sérii, je upřednostňován první díl (proto pokládáme za pravděpodobnější, že např. označení pouze *Pán prstenů* označuje pouze první díl, pro jistotu tyto případy ale oddělujeme). První díl bývá zřejmě vybírán proto, že můžeme jen obtížně samostatně interpretovat následující díl bez znalosti dílů předchozích. Pokud studenti neznají celou sérii, spíše si zvolí první díl, který je uvede do děje, než aby volili jeden z dílů následujících, ve kterém by jim mohly chybět souvislosti.

Nejvíce je zastoupen právě J. R. R. Tolkien (z jeho děl je to 132× vybraný jakýkoli díl trilogie *Pána prstenů*), kterého čtenáři označovali jako „vyšší“ stupeň fantasy, jako důvod jeho častého výskytu v seznamech vidíme to, že se v rámci fantasy jedná o „klasické“ dílo, které vzniklo mnohem dříve než díla dalších autorů. V jednom případě je v seznamu uvedeno i dílo vydané z Tolkienovi pozůstalosti (*Silmarillion*).

Z tabulky také vyplývá, že v případě J. R. R. Tolkiena neexistují rozdíly v tom, zda je to seznam gymnázia nebo střední odborné školy, v některých krajích je rozdíl výraznější (např. 2:5 ve Středočeském kraji u *Pána prstenů: Společenstvo prstenu*, v jiných krajích je ale poměr vyrovnaný. U J. K. Rowlingové už je rozdíl výraznější: *Harry Potter* se více vyskytuje v seznamech středních odborných škol, stejné je to u Lewisových *Letopisů Narnie*. Za hlavní důvod tohoto rozdílu pokládáme opět dělení na nižší a vyšší stupeň fantasy literatury. Učitelé středních odborných škol tak mohou pokládat *Harryho Pottera* a *Letopisy Narnie*, spadající do nižšího stupně fantasy, jako přístupnější a srozumitelnější pro své studenty, u kterých čtení netvoří hlavní zájmovou oblast.

5.4.2 Sci-fi a dystopie

Tabulka č. 7 – Sci-fi a dystopie

Dílo	G	SŠ
D. Adams – <i>Stopařův průvodce po galaxii</i>	5	8
I. Asimov – <i>Já, robot</i>	4	7
I. Asimov – <i>Nadace</i>	1	0
R. Bradbury – <i>Martěanská kronika</i>	16	7
R. Bradbury – <i>451° Fahrenheita</i>	35	24
A. Burgess – <i>Mechanický pomeranč</i>	25	12
A. C. Clarke – <i>Devět miliard božích jmen</i>	1	0
A. C. Clarke – <i>2001: Vesmírná odysea</i>	7	8
A. C. Clarke – <i>Zpráva o třetí planetě</i>	1	0
S. Collinsová – <i>Hunger Games – Aréna smrti</i>	0	1
S. Collinsová – <i>Hunger Games</i>	1	2
W. Golding – <i>Pán much</i>	45	32
A. Huxley – <i>Konec civilizace</i>	6	1
S. Ľem – <i>Solaris</i>	1	2
V. Rothová – <i>Divergence</i>	0	1
G. H. Wells – <i>Stroj času</i>	2	0
G. H. Wells – <i>Ostrov doktora Moreaua</i>	3	2
G. H. Wells – <i>Neviditelný</i>	0	1
G. H. Wells – <i>Válka světů</i>	2	6
J. Wyndham – <i>Den trifydů</i>	15	7

Tabulka č. 8 – Jules Verne

dílo	G	SŠ
J. Verne – <i>Pět neděl v balónu</i>	0	1
J. Verne – <i>Cesta do středu Země</i>	1	2
J. Verne – <i>Děti kapitána Granta</i>	0	1
J. Verne – <i>Dvacet tisíc mil pod mořem</i>	2	6
J. Verne – <i>Cesta kolem světa za 80 dní</i>	2	0
J. Verne – <i>Tajuplný ostrov</i>	3	4
J. Verne – <i>Patnáctiletý kapitán</i>	0	1
J. Verne – <i>Ocelové město</i>	1	0
J. Verne – <i>Dva roky prázdnin</i>	1	4
J. Verne – <i>Vynález zkázy</i>	0	2

V první tabulce této podkapitoly spojujeme žánr sci-fi a dystopie z toho důvodu, že se mnohdy jedná o díla na pomezí těchto žánrů, naplňují podobná témata a mohli bychom je zařadit do obou žánrů současně.

Můžeme si opět všimnout tendence zařazovat do seznamů díla staršího data vydání, ať už G. H. Wellse, který je považován společně s J. Vernem za zakladatele sci-fi žánru

a který svá vědeckofantastická díla publikoval už na konci 19. století, nebo díla z 50. a 60. let (R. Bradbury, A. Burgess, W. Golding, J. Wyndham). Nejčastěji uváděnými díly jsou *451° Fahrenheita*, *Pán much* a *Mechanický pomeranč*, první dílo je sci-fi s prvky dystopie, druhé patří do žánru dystopie a také alegorie, třetí patří spíše do dystopie, pronikají do něj ale i prvky jiných žánrů. Vyskytují se více v seznamech gymnázií, např. u *451° Fahrenheita* je to poměr 35:25 pro gymnázia.

Jediná novější díla, která spadají do žánrů sci-fi, dystopie, jsou ta určená pro mládež, tudíž bychom je mohli zařadit do kategorie YA literatury. Jde o dva tituly: *Hunger Games* a *Divergence*. V poslední době jsou díla těchto žánrů u mládeže velmi oblíbená (více viz kapitola o dystopii).

Můžeme si také všimnout, že sci-fi je v seznamech zastoupeno méně než fantasy. Rozdíl je především v tom, že v rámci fantasy je do seznamu zařazeno více děl od jednoho autora. Zároveň v tom ale můžeme spatřovat změnu preferencí u čtenářů, jak jsme zmiňovali v první kapitole, učitelé mohli vycítit změnu těchto čtenářských preferencí a reflektovat ji v seznamech četby,

V této tabulce jsme také uvedli dílo, které nesplňuje požadavek určený na začátku: tedy že se bude v seznamech vyskytovat minimálně 4×. Jedná se o *Divergenci* V. Rothové. Uvedli jsme ji v této tabulce hlavně proto, že to je námi vybrané dílo k rozboru, takže jsme chtěli zaznamenat, kolikrát se v seznamech objevilo. Jak jde vidět, počet to není nijak vysoký, přesto jsme si je pro rozbor ponechali (více o výběru knih v následujících kapitolách).

V druhé tabulce jsme samostatně vyčlenili díla J. Verna, jakožto spoluzakladatele žánru sci-fi literatury. Z výzkumů uvedených ve 2. kapitole víme, že i když se jedná o díla staršího data, stále se přenášejí z generace na generaci prostřednictvím předávání zkušeností rodičů dětem a doporučování četby.

Výskyt v seznamech není nijak závratný, nalezen byl pouze ve 30 případech, nicméně je to podstatný prvek v četbě mládeže, který by zde měl být zmíněn. Nejčastěji uváděné byly 2 knihy: *Dvacet tisíc mil pod mořem* a *Tajuplný ostrov*, nejde ale o nijak výrazný výskyt.

5.4.3 Literatura pro děti a mládež

Tabulka č. 9 – Literatura pro děti a mládež

Dílo	G	SŠ
H. Ch. Andersen – <i>Pohádky</i>	1	3
H. Ch. Andersen – <i>Císařův slavík</i>	0	1
L. Aškenazy – <i>Ukradený Měsíc</i>	0	1
L. Aškenazy – <i>Putování za švestkovou vůní</i>	0	1
P. Coelho – <i>Alchymista</i>	47	34
R. Dahl – <i>Karlík a továrna na čokoládu</i>	0	1
R. Dahl – <i>Matylda</i>	0	1
J. Foglar – <i>Chata v Jezerní kotlině</i>	0	1
J. Foglar – <i>Záhada hlavolamu</i>	3	3
E. Goudgeová – <i>Malý bílý koníček</i>	0	1
J. Green – <i>Hledání Aljašky</i>	0	1
J. Green – <i>Papírová města</i>	0	4
J. Green – <i>Hvězdy nám nepřály</i>	2	10
<i>Pohádky bratří Grimmů</i>	0	5
I. Hlaváčková – <i>Tajemná země Minor</i>	0	1
S. Chboski – <i>Ten, kdo stojí v koutě</i>	2	2
A. Lindgrenová – <i>Pipi dlouhá punčocha</i>	0	1
F. Nepil – <i>Já, Baryk</i>	0	1
J. Pilař – <i>Sluneční vůz</i>	1	0
I. Procházková – <i>Nazí</i>	1	0
<i>Příběhy tisíce a jedné noci</i>	1	1
W. Saroyan – <i>Tracyho tygr</i>	24	8
P. Soukupová – <i>Marta v roce vetřelce</i>	1	5
R. L. Stevenson – <i>Ostrov pokladů</i>	4	7
V. Vančura – <i>Kubula a Kuba Kubikula</i>	0	2

Do této tabulky jsme zahrnuli všechna díla, která se dají zařadit do literatury pro děti a mládež s výjimkou fantasy a sci-fi, které jsme vydělili výše. V tomto seznamu můžeme najít pohádky sesbírané z lidové slovesnosti a upravené příběhy z orientální minulosti (*Pohádky bratří Grimmů*, *Příběhy tisíce a jedné noci*), ale i pohádky autorské (*Kubula a Kuba Kubikula*, *Pipi dlouhá Punčocha*), zařadili jsme sem i „pohádky pro dospělé“ (*Tracyho tygr*, *Alchymista*), které jsou nejčastěji uváděnými díly z této tabulky (31× a 81×), a nakonec také literaturu, kterou můžeme přiřadit do kategorie YA literatury, především jednoho z jejích hlavních představitelů J. Greena (jehož knihu jsme si vybrali i pro rozbor). Do YA literatury dále spadají i díla *Ten, kdo stojí v koutě* a *Marta v roce vetřelce*. Tato dvě díla zde zastupují zároveň i samostatný žánr: deník. *Marta v roce vetřelce* je jako deník přímo koncipována, *Ten, kdo stojí v koutě* je psán formou dopisů, neznalost adresáta v nás ale může vyvolávat pocit

deníkovosti. Žánr deníku proniká do populární literatury i do varianty pro děti (*Deník malého poseroutky*), je proto dobře, že se objevuje i v seznamech četby (i když zatím jen v několika případech).

Literaturu pro chlapce zde zastupují dva autoři (pokud nepočítáme už výše zmíněného J. Verna), R. L. Stevenson a J. Foglar. U obou jde pouze o několik záznamů, opět tuto skutečnost můžeme interpretovat změnou preferencí četby směrem ke sci-fi a ještě více k fantasy.

Jak lze z tabulky vyčíst, znovu jsme do ní zaznamenali díla, která se ve všech seznamech objevila pouze jednou. Je to z toho důvodu, že jsme chtěli na tomto případě ukázat příklad toho, kdy se v seznamech reflektuje zaměření školy. Konkrétně jde o Střední pedagogickou školu a Střední zdravotnickou školu Krnov, kde podstatnou část seznamu tvoří literatura pro děti (jde např. o v tabulce uvedená díla: *Tajemná země Minor*, *Putování za švestkovou vůní*, *Malý bílý koníček* ad.), ale také YA literatura (*Hvězdy nám nepřály*, *Papírová města*, také dystopie *Divergence*, *Hunger Games*). K tomuto seznamu se ještě vrátíme v poslední podkapitole. Podobně koncipovaný seznam má i Církevní střední škola pedagogická a sociální Bojkovice, vyskytuje se v něm ale méně knih pro děti a mládež než v seznamu školy z Krnova (*Kubula a Kuba Kubikula*, *Špalíček veršů a pohádek*, *Ukradený Měsíc*). Ostatní pedagogické školy už měly seznamy podobné jako ostatní typy škol.

5.4.4 Literatura pro ženy, moderní česká literatura

Tabulka č. 10 – Literatura pro ženy, moderní česká literatura

Dílo	G	SŠ
T. Boučková – <i>Indiánský běh</i>	6	3
T. Boučková – <i>Rok kohouta</i>	8	4
T. Boučková – <i>Šíleně smutné povídky</i>	0	1
P. Hůlová – <i>Paměť mojí babičce</i>	17	4
P. Hůlová – <i>Stanice Tajga</i>	3	0
P. Hůlová – <i>Strážci občanského dobra</i>	1	0
P. Hůlová – <i>Čechy, země zaslíbená</i>	1	0
P. Hůlová – <i>Macocha</i>	1	0
B. MacDonaldová – <i>Vejce a já</i>	6	7
S. Monyová – <i>Manželky na odpis</i>	0	1
S. Monyová – <i>Hra svalů</i>	0	1
S. Monyová – <i>Pletky s osudem</i>	0	1
S. Monyová – <i>Sebemilenc</i>	0	2
S. Monyová – <i>Srdcebolý</i>	0	1
T. Morrisonová – <i>Nejmodřejší oči</i>	1	0
T. Morrisonová – <i>Milovaná</i>	2	2
J. Moyesová – <i>Než jsem tě poznala</i>	0	5
B. Nesvadbová – <i>Řízkaři</i>	0	1
B. Nesvadbová – <i>Bestiář</i>	0	4
H. Pawlowská – <i>Díky za každé nové ráno</i>	0	4
H. Pawlowská – <i>Banánové rybičky</i>	0	1
H. Pawlowská, M. Viewegh, I. Hercíková – <i>Tři v háji</i>	0	1
J. M. Simmel – <i>Láska je jen slovo</i>	2	4
P. Soukupová – <i>K moři</i>	4	4
P. Soukupová – <i>Zmizet</i>	12	2
P. Soukupová – <i>Pod sněhem</i>	2	0
K. Tučková – <i>Vyhnání Gerty Schnirch</i>	25	16
K. Tučková – <i>Žitkovské bohyně</i>	30	11

Tabulka č. 11 – Michal Viewegh

Dílo	G	SŠ
M. Viewegh – <i>Názory na vraždu</i>	0	1
M. Viewegh – <i>Báječná léta pod psa</i>	111	125
M. Viewegh – <i>Nápady laskavého čtenáře</i>	0	1
M. Viewegh – <i>Výchova dívek v Čechách</i>	11	12
M. Viewegh – <i>Povídky o manželství a sexu</i>	0	2
M. Viewegh – <i>Účastníci zájezdu</i>	9	20
M. Viewegh – <i>Román pro ženy</i>	4	11
M. Viewegh – <i>Vybíjená</i>	2	2
M. Viewegh – <i>Andělé všedního dne</i>	1	1
M. Viewegh – <i>Román pro muže</i>	1	1
M. Viewegh – <i>Bio manželka</i>	0	2
M. Viewegh – <i>Můj život po životě</i>	0	1
M. Viewegh – <i>Zpátky ve hře</i>	1	0

Do tabulky č. 10 jsme zařadili primárně díla autorek, která jsou zmiňována jako oblíbená u Trávníčkovy počítačové generace (tedy věk 25–44 let). Všechny tyto autorky reprezentují moderní českou tvorbu, proto by mohly být přínosné i pro samotné studenty, protože nová česká literatura se v seznamech objevuje stále velmi omezeně. Zároveň ale vyslovujeme domněnku, že díky tomu, že jsou to oblíbení autoři žen ve věku učitelek na středních školách, může být výběr ovlivněn i jejich osobními preferencemi (jako ostatně víceméně u všech děl zahrnutých do seznamu, jde nám ale především o díla, která nejsou např. na serveru databazeknih.cz hodnocena nijak vysokými známkami, a přesto se v seznamech objevují /např. B. Nesvadbová/).

Nejfrekventovanější autorkou je bezpochyby K. Tučková a její 2 knihy *Vyhnání Gerty Schnirch* a *Žitkovské bohyně* (41 a 43 výskytů). Až daleko za ní se s počtem 21 výskytů díla *Paměť mojí babičce* umístila na pomyslném žebříčku P. Hůlová, dále pak P. Soukupová a T. Boučková. S. Monyová má pouze 6 výskytů, ale 5 různých titulů v seznamech (stejně jako P. Hůlová), což je v této kategorii nejvíc.

Zároveň jsme sem zařadili knihy slavných žen, které se proslavily nejdříve jinak než psaní knih (H. Pawlowská), a knihy, které bychom mohli zařadit do románů pro ženy (J. Moyesová).

Posledním sledovaným jevem v této tabulce je dílo *Vejsce a já*. Jde o nejoblíbenější knihu posledních 10 let, přesto se v seznamech objevuje jen ve 13 případech. Mohli bychom tedy potvrdit tezi z výzkumů, kde je řečeno, že se jedná o knihu oblíbenou

pouze u starších generací žen, proto už do seznamů pro maturanty není tolik zapojována.

Z tabulky č. 11 a z výzkumů J. Trávníčka vyplynulo, že je M. Viewegh nejpopulárnějším českým autorem vůbec. Konkrétní příklady čtenářských životopisů ale ukazují, že jeho obliba je největší právě v počítačové generaci (a lidé upřednostňují především jeho starší díla), starší generace ho příliš nepřijala, nejmladší k němu stále nenašla cestu. Přesto je to autor, kterému můžeme v rámci seznamů a sledované populární literatury přiřadit první místo v oblíbenosti. V několika případech je to autor, jehož díla se jako zástupci populární literatury vyskytují v seznamech jako jediná, zároveň jde mnohdy o „nejmladšího“ autora a často jediného zástupce současné české literatury. Seznamy, ve kterých M. Viewegh nebyl zastoupen ani jedním dílem, bychom spočítali na prstech jedné ruky. Absolutním vítězem v rámci děl M. Viewegha jsou *Báječná léta pod psa*, která se v seznamech objevila 236×. Další frekventovanější díla jsou *Účastníci zájezdu* (29×), *Výchova dívek v Čechách* (23×) a *Román pro ženy* (15×). Další díla se objevují pouze jednotlivě. Sedm titulů M. Viewegha uvedených v seznamech je filmově zpracovaných, jejich volba může představovat snazší cestu pro studenty, jak své seznamy naplnit.

5.4.5 Humoristická díla

Tabulka č. 12 – Humoristická díla

Dílo	G	SŠ
W. Allen – <i>Vedlejší příznaky</i>	4	1
W. Allen – <i>Kdyby byli impresionisté dentisty</i>	1	0
E. Boček – <i>Poslední aristokratka</i>	4	5
R. Dahl – <i>Jedenadvacet polibků</i>	0	2
R. Dahl – <i>Milostné šarády</i>	1	1
R. Dahl – <i>Můj strýček Osvald</i>	0	1
R. Dahl – <i>Příběhy nečekaných konců</i>	0	1
R. Fulghum – <i>Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské školce</i>	8	10
R. Fulghum – <i>Už hořela, když jsem si do ní lehal</i>	3	0
R. Fulghum – <i>Opravdová láska</i>	0	1
R. Fulghum – <i>Drž mě pevně, miluj mě zlehka</i>	0	1
R. Fulghum – <i>Poprask v sýrové uličce</i>	0	1
W. Groom – <i>Forrest Gump</i>	2	5
M. Haddon – <i>Podivný případ se psem</i>	3	1
J. Jonasson – <i>Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel</i>	6	3
J. Jonasson – <i>Analfabetka, která uměla počítat</i>	0	2
Z. Svěrák – <i>Povídky</i>	0	7
Z. Svěrák – <i>Nové povídky</i>	0	1
Z. Svěrák – <i>Po strništi bos</i>	1	3
P. Šabach – <i>Jak potopit Austrálii</i>	2	1
P. Šabach – <i>Hovno hoří</i>	19	30
P. Šabach – <i>Občanský průkaz</i>	19	22
P. Šabach – <i>Babičky</i>	2	4
P. Šabach – <i>Opilé banány</i>	4	4
P. Šabach – <i>Máslem dolů</i>	1	0

Označení těchto děl jako humoristických se může zdát poněkud vágní, nicméně jsme nepřišli na žádné vhodné pojmenování pro celou skupinu těchto děl a prvky humoru jsou společné všem. Za humoristická bychom mohli označit díla J. Jonassona, *Poslední aristokratku* E. Bočka a povídky W. Allena a R. Dahla (tíhnoucímu už více k černému humoru).

R. Fulghum ve svých krátkých zamyšleních oslovuje celou škálu lidí pomocí příhod z každodenního života, proto si myslíme, že mu patří místo v rámci populární literatury. Nejvíce se v seznamech objevovala kniha *Všechno, co potřebuju opravdu znát, jsem se naučil v mateřské školce* (18×). Stejným způsobem komunikuje se čtenáři Z. Svěrák, který používá příběhy ze života k pobavení (ale i rozesmutnění). Nejfrekventovanějším autorem této tabulky je P. Šabach a jeho dvě díla *Hovno hoří* (49×) a *Občanský průkaz* (41×), zde i v ostatních uvedených dílech autor s ironií,

humorem mluví o letech normalizace. Opět se domníváme, že zde velkou roli hrají zfilmované verze, které studentům mohou nahrazovat četbu.

5.4.6 Divadlo Jára Cimrmana

Tabulka č. 13 – Divadlo Jára Cimrmana

Dílo	G	SŠ
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Vyšetřování ztráty třídní knihy</i>	20	23
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Hospoda na mýtince</i>	2	3
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Vražda v salónním kupé</i>	4	3
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Němý Bobeš</i>	2	0
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Dlouhý, Široký a Krátkozraký</i>	8	6
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Posel z Liptákova</i>	5	4
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Lijavec aneb Povyražení v Herberku</i>	1	0
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Dobytí severního pólu</i>	25	28
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Blaník</i>	3	3
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Záskok</i>	11	8
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Švestka</i>	2	2
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>Afrika</i>	1	1
L. Smoljak–Z. Svěrák – <i>České nebe</i>	28	19

Tabulka č. 13 zobrazuje zastoupení dalšího humoristického žánru – tentokrát se jedná o drama – a týká se pouze jednoho fenoménu; dramát tvořených v okruhu herců Divadla Jára Cimrmana. Celkem se v seznamech vyskytuje 13 divadelních her, největší zastoupení mají tři: *Dobytí severního pólu* (53×), *České nebe* (47×) a *Vyšetřování ztráty třídní knihy* (43×). Co je důvodem tak častého výskytu v seznamech literatury (nelze opomenout ani to, že jsou Z, Svěrák a L. Smoljak zastoupení i v seznamu pro didaktický test)? Roli zde může hrát funkce těchto děl jako zástupců moderního českého dramatu, případně přístupnost a snadná uchopitelnost tématu a samozřejmě zde hraje roli nestárnoucí a stále aktuální humor tvůrců, zároveň jde o díla, která studenti vidí jako představení a u dramatu je rozhodující herecké ztvárnění, takže mnohdy z toho můžou mít větší zážitek než z pouhého čtení replik.

5.4.7 Historické romány

Tabulka č. 14 – Historické romány

dílo	G	SŠ
J. Kopta – <i>Hlídač č. 47</i>	10	3
K. Legátová – <i>Želary</i>	28	22
K. Legátová – <i>Jozova Hanule</i>	48	39
J. Loukotková – <i>Není římského lidu</i>	2	0
J. Loukotková – <i>Navzdory básník zpívá</i>	8	5
S. Mawer – <i>Skleněný pokoj</i>	3	1
P. Süskind – <i>Parfém</i>	3	1
M. Zusak – <i>Zlodějka knih</i>	14	12

V poslední době se velké oblíbenosti těší díla zaměřující se na historii, tato tendence bude spíše patrná u starších generací než u té nejmladší. Nejde pouze o události druhé světové války, spisovatelé se zaměřují na starší období vývoje, významné osobnosti historie (V. Vondruška). Historické téma často propojují s detektivní zápletkou, která dodá dílu na atraktivitě. Na té dodává dílu také filmové zpracování (v tabulce č. 14 uvedený *Hlídač č. 47*, *Zlodějka knih* – která by mohla být zařazena do YA literatury). Nejčastěji se v seznamu objevuje K. Legátová a její *Jozova Hanule* (87×) a povídkový soubor *Želary* (47×). Opět tady hraje roli filmové zpracování, mohl by tady být ale problém v tom, že pokud si studenti nezjistí dostatečné informace, budou za předlohu filmu *Želary* považovat povídky *Želary*, což by mohlo vést k mnohým nedorozuměním.

Do tabulky jsme zařadili i 2 díla J. Loukotkové, i když jde o díla z 20. století, věnuje se v nich tématům, která nejsou moc rozšířená a mohou poskytnout studentům nové informace. Do historických románů bychom mohli zařadit i díla K. Tučkové (*Vyhnání Gerty Schnirch* a *Žitkovské bohyně*), jejichž popularita jen potvrzuje oblíbenost historických témat. Autorka zároveň ukazuje, že je stále možné nalézat nová a atraktivní témata, která se netýkají pořád dokola omílaných situací.

5.4.8 Erich Maria Remarque

Tabulka č. 15 – Erich Maria Remarque

dílo	G	SŠ
E. M. Remarque – <i>Na západní frontě klid</i>	137	132
E. M. Remarque – <i>Cesta zpátky</i>	3	2
E. M. Remarque – <i>Tři kamarádi</i>	31	30
E. M. Remarque – <i>Miluj bližního svého</i>	0	2
E. M. Remarque – <i>Vítězný oblouk</i>	4	3
E. M. Remarque – <i>Jiskra života</i>	8	3
E. M. Remarque – <i>Čas žít, čas umírat</i>	6	5
E. M. Remarque – <i>Černý obelisk</i>	5	2
E. M. Remarque – <i>Nebe nezná vyvolených</i>	8	9

Zařazení E. M. Remarqua mezi autory populární literatury může vzbuzovat údiv, nicméně naši pozornost si tento autor vysloužil díky výsledkům, které jsou závěrem z Trávníčkových výzkumů – E. M. Remarque se jako autor umístil na druhém místě, jeho román *Tři kamarádi* obsadil 9. příčku. I když byl vždycky součástí povinné četby, byl vždycky čten a oblíben (Trávníček 2017: 279). Čím je to způsobeno? Jde především o tom, že E. M. Remarque působí jako přestupná četba. Dostaneme se k jeho dílům v okamžiku, kdy chceme číst něco, co nás přesune od dívčí, dobrodružné a fantasy četby k dílům týkajících se skutečných událostí, případně každodenního života. Zároveň jde o první vážnou četbu a čtenáři poskytnou Remarque i určité informace o historii, slouží tedy i jako informační kanál (Trávníček 2017: 282).

Z výzkumů je patrné, že nejoblíbenější kniha od Remarqua jsou *Tři kamarádi*, ti se ale v seznamech vyskytují pouze v 61 případech. Nejčastěji uváděnou knihou v seznamech je *Na západní frontě klid*, která chyběla pouze v osmi zkoumaných seznamech. Tato skutečnost může být ovlivněna tím, že se jedná o knihu tématem přímo zařazenou do první světové války (a tím se odvíjí i zařazení autora mezi ostatní autory tohoto válečného období), roli mohou hrát i filmová zpracování. O postoji čtenářů k Remarquovi svědčí i tento komentář, který jsme našli pod filmovým zpracováním z roku 1979:

Knížku jsem četl (měl jsem ji v povinné četbě) a musím říct, že z toho seznamu povinné četby (byly tam knížky jako Babička, Otec Goriot, Paní Bovaryová...) byla tahle jedna z nejlepších, ne-li nejlepší. Film se předlohy věrně drží, alespoň co si pamatuju (ale byly tam části, u kterých jsem si opravdu nebyl jistý, jestli byly i v knize), je temný, beznadějný a na TV film je rozhodně dobře udělaný. Ale z knížky

jsem měl mnohem větší zážitek, a proto nemůžu dát plný počet. Uvidím, co řeknu na verzi z roku 1930... 80 %.¹⁴

5.4.9 Detektivky

Tabulka č. 16 – Detektivky

Dílo	G	SŠ
A. Hailey – <i>Večerní zprávy</i>	0	1
P. Hawkinsová – <i>Dívka ve vlaku</i>	1	3
A. Christie – <i>Vražda Rogera Ackroyda</i>	0	1
A. Christie – <i>Vražda v Orient-expresu</i>	5	12
A. Christie – <i>Smrt na Nilu</i>	0	7
A. Christie – <i>Deset malých černoušků</i>	8	8
A. Christie – <i>Pět malých prasátek</i>	0	1
A. Christie – <i>Past na myši</i>	1	2
A. Christie – <i>Nekonečná noc</i>	0	1
J. Nesbø – <i>Švábi</i>	1	1
J. Nesbø – <i>Nemesis</i>	0	1
J. Nesbø – <i>Pentagram</i>	1	1
J. Nesbø – <i>Sněhulák</i>	3	5
J. Nesbø – <i>Policie</i>	1	1
J. Nesbø – <i>Lovci hlav</i>	1	3
J. Nesbø – <i>Krev na sněhu 1</i>	1	0
M. Puzo – <i>Kmotr</i>	12	8

Detektivky figurují v našich čtenářských životopisech znovu jako přestupná literatura. „Přestup do dospělácké četby? To byla moje první detektivka. Myslím, že to byla Agatha Christie. Víím, že to bylo zajímavé, úplně jiný svět. Z ní jsem byl pak nadšený i potom. Pak mě to ale taky přestalo bavit a asi před pěti rukama jsem začal číst takové ty moderní detektivky. – 41 let“ (Trávníček 2017: 196–197). Detektivky fungují jako přestup, guilty pleasure, vzpoura proti umělecké literatuře nebo prostě jako oddechová četba (Trávníček 2017: 197). V čem spočívá její oblíbenost? Jde především o to, že v detektivkách nelze rezignovat na děj, stále v nich přebývá naděje, že zlo bude potrestáno.

O oblíbenosti detektivek svědčí i 3. a 4. místo v tabulce nejoblíbenějších autorů pro A. Christie a D. Francise. První zmiňovaná se také nejčastěji objevuje v seznamech literatury jako hlavní představitelka klasických detektivek. Její kniha *Deset malých*

¹⁴ Na západní frontě klid, komentář uživatele viperblade, publikován 2011. CSFD.cz [online]. <https://www.csfd.cz/film/13270-na-zapadni-fronte-klid/komentare/> [cit. 10.7.2018].

černoušků má 16 výskytů, *Vražda v Orient-expresu* 14, další díla se objevují jen jednotlivě.

Nejvíce uváděným zástupcem moderní severské detektivky je J. Nesbø. Jeho detektivky se v seznamech objevují ve 20 případech, nejvíce výskytů má na kontě *Sněhulák* (8×).

V případě *Dívky ve vlaku* se forma vyprávění odlišuje od klasických detektivek. Vraždu nevyšetřuje detektiv (tedy není to hlavní postava knihy), záhadě se snaží přijít na kloub žena, které se případ ze začátku netýká, pak se stává potenciálním viníkem a nakonec málem i obětí. Je důležité si všimnout, že má vlastnosti vyšetřovatele moderních detektivek (psychické problémy, závislost na alkoholu). *Dívka ve vlaku* se pohybuje na pomezí detektivky a thrilleru.

Do této tabulky byl zařazen i *Kmotr*, 4. nejlépe hodnocená kniha na serveru databazeknih.cz.¹⁵ Můžeme říci, že se také jedná o dílo na pomezí thrilleru a detektivky, studentům poskytuje informace o americkém podsvětí a toto téma pro ně může být atraktivní. Jeho filmová verze z roku 1972 je zase hodnocena jako sedmý nejlepší film¹⁶, tudíž v tomto případě opět není propojení knihy a filmu na škodu. V seznamech se vyskytuje celkem ve 20 případech.

---

¹⁵ 100 nejlépe hodnocených knih. *Databáze knih.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zebricky/100-nejlepe-hodnocenych-knih> [cit. 7.7.2018].

¹⁶ *Kmotr*. *CSFD.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/1644-kmotr/prehled/>, [cit. 11.7.2018].

5.4.10 Horor, thriller

Tabulka č. 17 – Horor, thriller

Dílo	G	SŠ
D. Brown – <i>Pavučina lží</i>	0	2
D. Brown – <i>Andělé a démoni</i>	1	4
D. Brown – <i>Šifra mistra Leonarda</i>	12	12
D. Brown – <i>Ztracený symbol</i>	1	0
D. Brown – <i>Inferno</i>	5	5
A. Hailey – <i>Let do nebezpečí</i>	0	1
A. Hailey – <i>Konečná diagnóza</i>	1	3
A. Hailey – <i>Letiště</i>	0	3
A. Hailey – <i>Kola</i>	1	1
A. Hailey – <i>Penězoměnci</i>	0	1
A. Hailey – <i>Účinný lék</i>	0	1
S. King – <i>Carrie</i>	3	3
S. King – <i>Osvícení</i>	2	1
S. King – <i>Dlouhý pochod</i>	1	0
S. King – <i>Žhářka</i>	0	1
S. King – <i>Rita Hayworthová a vykoupení z věznice Shawshank</i>	0	1
S. King – <i>Řbitov zvířátek</i>	3	3
S. King – <i>To</i>	1	1
S. King – <i>Misery</i>	5	3
S. King – <i>Zelená míle</i>	7	8
S. King – <i>Pavučina snů</i>	0	1
S. King – <i>Pan mercedes</i>	1	0
S. Larsson – <i>Muži, kteří nenávidí ženy</i>	7	1
S. Larsson – <i>Milénium</i>	2	0
I. Levin – <i>Rosemary má dítě</i>	2	2
Ch. Palahniuk – <i>Klub rváčů</i>	8	1
M. Urban – <i>Poslední tečka za Rukopisy</i>	1	1
M. Urban – <i>Stín katedrály</i>	3	0
M. Urban – <i>Santiniho jazyk</i>	4	2
M. Urban – <i>Lord Mord</i>	4	2
M. Urban – <i>Přišla z moře</i>	1	1

Tabulka č. 17 propojuje dva žánry populární literatury – horor a thriller. Toto spojení nám přišlo výhodné především z toho důvodu, že vynikne zastoupení S. Kinga v seznamech. Z jedenácti děl, která se alespoň jednou v seznamech objevila, je nejčastější *Zelená míle* (15×), kterou bychom spíše zařadili pod žánr thrilleru, objevují se v něm i nadpřirozené prvky, které bychom hledali spíše v hororech nebo fantasy, sci-fi. Podobná situace nastane pokaždé, kdybychom se snažili jakékoli dílo S. Kinga bez výhrady zařadit pouze do jednoho žánru – vždy se v nich prolínají prvky hororu, psychotrilleru a dalších.

Žánry thrilleru mohou fungovat jako přestupná četba, jak už vyplynulo ze čtenářských životopisů. Významným přestupným autorem je také D. Brown, který své čtenáře oslovuje prolínáním thrilleru, historie a detektivky. Nejčastěji je v seznamech uvedeno dílo *Šifra mistra Leonarda* (24×), je to také jediný případ, kdy je první díl (volně navazující) série upozaděn před druhým. Velkou roli tady může hrát i filmové zpracování, kdy byla právě *Šifra* zfilmována jako první, i když se jednalo až o druhý díl. Jak u D. Browna, ani u S. Kinga z tabulek nevyplývá, že by byli tito autoři upřednostňováni na gymnáziích nebo na středních odborných školách (poměr 20/G/:22/SŠ/ u D. Browna, 22:22 u S. Kinga).

Do této tabulky jsme zařadili i jednoho českého autora – M. Urbana, jehož díla se pohybují na pomezí thrilleru a detektivky. Po šesti výskytech mají jeho díla *Santiniho jazyk* a *Lord Mord*, který je zároveň i pohledem na Prahu 19. století, proto může částečně i spadat do žánru historického, nebo také do kategorie současné české literatury.

5.4.11 Komiks

Tabulka č. 18 – Komiks

Dílo	G	SŠ
J. Rudiš–Jaromír 99 – <i>Alois Nebel</i>	3	1
A. Spiegelman – <i>Maus</i>	6	2

Tabulka č. 18 je velmi stručná – jasně z ní vyplývá, že komiksy nejsou příliš často zařazovány do seznamů literatury, ačkoli tvoří významnou část populární kultury mládeže. Oba dva komiksy uvedené v tabulce pracují s tématy z historie, *Maus* zobrazuje různé národnosti a rasy jako druhy zvířat, *Alois Nebel* je zase postihován různými vidinami z minulosti. Oba komiksy jsou také nakresleny v černobílé barvě. Když se řekne komiks, mnohým z nás se vybaví *Superman* a komiksy spojené se sci-fi žánrem, v žádném zkoumaném seznamu jsme takový nenalezli.

5.4.12 Díla s drogovou tematikou

Tabulka č. 19 – Díla s drogovou tematikou

Dílo	G	SŠ
W. S. Burroughs – <i>Feták</i>	1	3
Christiane F. – <i>My děti ze stanice ZOO</i>	22	46
R. John – <i>Memento</i>	21	43

V předposlední tabulce nevydělujeme díla podle žánru nebo podle autora, ale podle tématu, které je spojuje – drogy. A jak jde vidět, i když jde o velmi krátkou tabulku, zastoupení děl je vysoké (68 výskytů pro *My děti ze stanice ZOO* a 64 výskytů pro *Memento*). Jde o téma, které je velmi aktuální právě na středních školách, proto není divu, že je se objevuje i v seznamech k maturitní zkoušce.

Ze zaznamenaných čísel je také zřejmé, že jde o knihy více uváděné v seznamech na středních odborných školách, v obou případech jde o dvojnásobek výskytů (*My děti ze stanice ZOO* 22:46, *Memento* 21:43 ve prospěch středních odborných škol.)

My děti ze stanice ZOO do své četby začleňují do své četby i dívky internetové generace, kde pro ně zastupuje dívčí romány. Zároveň i některé čtenářky uvádějí, že pro ně spíše znamenala přestupnou literaturu (Trávníček 2017: 146–147).

5.4.13 Haruki Murakami

Tabulka č. 20 – Haruki Murakami

Dílo	G	SŠ
H. Murakami – <i>Norské dřevo</i>	24	5
H. Murakami – <i>Na jih od hranic, na západ od slunce</i>	1	1
H. Murakami – <i>Kafka na pobřeží</i>	11	3
H. Murakami – <i>Afterdark</i>	2	1
H. Murakami – <i>Sputnik, má láska</i>	1	2
H. Murakami – <i>1Q84 (1–3)</i>	1	0
H. Murakami – <i>Spánek</i>	0	1
H. Murakami – <i>Podivná knihovna</i>	0	1

Poslední tabulka je věnována nejznámějšímu japonskému autorovi, kterým je H. Murakami. Ačkoli svá díla publikoval už od 80. let 20. století, v českém překladu vycházela většina až v 21. století společně s novějšími díly, můžeme ji tak pro naše prostředí považovat za moderní literaturu. Nejčastěji uváděným dílem je *Norské dřevo* (29 výskytů) a je zde očividná převaha gymnazijních seznamů (24:5). Murakami je často ve většině seznamů jediným autorem, který zastupuje kultury na východ od Ruska, proto může být pro studenty atraktivní díky zobrazení pro nás odlišné kultury. Zobrazuje specifický japonský náhled na západní kulturu, kulturu a život v Japonsku, do jeho děl pronikají i fantastické prvky (*Kafka na pobřeží*). Díla také reflektují jeho vztah k hudbě, která může být pro čtenáře také lákavá (název písně skupiny Beatles – *Norské dřevo*).

5.5 Závěry

Krátce se budeme věnovat některým seznamům, které z masy ostatních výrazně vyčnívaly. Zaprvé se jedná o už zmíněný seznam Střední pedagogické školy a Střední zdravotnické školy Krnov. Nacházelo se v něm velké množství knih, které se týkají studovaného oboru – tedy knihy pro děti a mládež. Jak už jsme psali výše, šlo ale o ojedinělý jev, další zkoumané seznamy pedagogických škol už obsahovaly literaturu pro děti a mládež jen v některých případech a ve velmi omezeném množství. Zároveň šlo o velmi obsáhlý seznam, který obsahoval velké množství knih jak z umělecké, tak populární literatury. Toto množství knih bylo ovlivněno také tím, že od jednoho autora bylo v seznamu uvedeno víc knih (např. u autorů R. Dahla, F. F. Scotta, R. Fulghuma, z českých např. L. Aškenazyho, P. Šabacha, M. Viewegha).

Při porovnávání seznamů jsme se také zaměřili na církevní školy (gymnázia, i některé školy sociální) a snažili jsme se zjistit, jestli do svých seznamů zařazují knihy s náboženskou tematikou. Zjistili jsme, že ano, nicméně se vždy jednalo pouze o jedno dílo (*Píseň o Bernadettě*, *Nesmrtelná túra do Compostely*), takže zastoupení náboženské literatury není příliš vysoké.

Seznamy dalších speciálně zaměřených škol nijak zvlášť nevybočovaly svým výběrem (např. Střední škola knižní kultury, o.p.s. Praha 3, kde bychom vzhledem k zaměření školy očekávali mnohem bohatší seznam).

Některé školy ale naopak rozsahem a obsahem seznamů literatury k maturitní zkoušce výrazně vystupovaly z průměru. Příkladem budiž už několikrát zmíněná Střední pedagogická škola a Střední zdravotnická škola Krnov nebo Biskupské gymnázium J. N. Neumanna a Církevní základní škola, České Budějovice, které je i výjimkou mezi ostatními církevními školami, kdy uvádí o něco více knih s náboženskou tematikou, zároveň zde ale můžeme najít knihy z nezvyklých a jinde jen málo uváděných národností (čínská, japonská, izraelská, peruánská a další literatura). V rámci některých seznamů byl také reflektován kraj, kde se škola nachází, např. v už zmíněném Biskupském gymnáziu České Budějovice můžeme najít díla K. Klostermanna, na některých školách Karlovarského kraje zase díla Z. Šmída (*Cejch* – týká se krušnohorského pohraničí).

V závěru této kapitoly odpovíme na otázky, které jsme si položili v úvodu práce. Jak je zřejmé z uvedených tabulek, populární literatura má v seznamech literatury k maturitní zkoušce své místo, přičemž počet děl populární literatury v jednotlivých

seznamech značně kolísá. Výskyt populární literatury v seznamech se omezuje na některé žánry (fantasy, sci-fi, horor, thriller), autory (M. Viewegh – např. na Střední zdravotnické škole Hranice jsou *Báječná léta pod psa* jediným dílem, které bychom mohli zařadit do populární literatury; S. King). Pokud bychom otázku zúžili pouze na literaturu populární u internetové generace, vyplyne nám, že je výběr ještě menší, zůstane nám tam pouze fantasy, dále J. Verne a jen velmi omezené množství YA literatury (J. Green, S. Collinsová). Více se v seznamech objevuje literatura, kterou bychom mohli označit za přestupnou (sci-fi; z autorů J. R. R. Tolkien, D. Brown), nejvíc zařazovaný autor M. Viewegh už patří do populární literatury pro starší generaci, tedy pro generaci učitelů a rodičů studentů.

Ze seznamů vyvstal podstatný rys populární literatury, a tím je žánrová variabilita. Příklady této variability můžeme pozorovat v prolínání sci-fi a utopie, hororu a thrilleru, ale lze ho zaznamenat nejenom na obecné úrovni žánrů, ale také v příkladu jednotlivých děl (*Vyhnání Gerty Schnirch* – zástupce kategorie současné české literatury, také historického románu, *Lord Mord* – thriller, historický román, kategorie současné české literatury. Z tohoto prolínání tedy vyplývá, že některá díla populární literatury bude obtížné zařadit do jednoho konkrétního žánru, každý čtenář může v díle akcentovat jiné rysy a díky nim pak přiřadit dílo k jinému žánru.

Rozdíl ve výskytu populární literatury v seznamech je i na gymnáziích a středních odborných školách. Některé příklady jsme uváděli přímo u jednotlivých tabulek, u fantasy se to právě liší u YA fantasy (*Harry Potter*), která je více zastoupena středních odborných školách, zatímco *Hobit, Pán prstenů* jako přestupná fantasy literatura jsou rovnoměrně zastoupeni jak na gymnáziích, tak i na SOŠ. U sci-fi a dystopie je situace podobná, klasická díla tohoto žánru, která jsou zastoupena nejvíce, spíše najdeme na seznamech gymnázií (*Pán much* – poměr G:SOŠ 49:29), dystopie z YA literatury jsme našli ve většině seznamech na SOŠ.

Pokud bychom měli rozdíl mezi středními školami a gymnázií více zobecnit, oba dva druhy škol mají specifické autory a díla, která se více vyskytují na jejich seznamech, ale když se na seznamu vyskytuje větší množství populární literatury, jedná se s největší pravděpodobností o seznam střední odborné školy (neplatí to samozřejmě bez výjimky). Gymnázia zase svým studentům poskytují větší variabilitu a originalitu děl, najdeme seznamy s autory, kteří nejsou jinde vůbec uvedeni. Čím je to způsobeno? Můžeme předpokládat, že na středních odborných školách se snaží literaturu představit studentům jako přístupnější, pro ně atraktivnější, takže jim

nabízejí díla zfilmovaná, která už znají. Na gymnáziích zase chtějí studentům umožnit co nejširší záběr v literatuře a kultuře tím, že jim v seznamech uvedou díla i jiných než všeobecně známých autorů.

6 Práce s textem, populární literatura na středních školách na konkrétních případech

V následujících podkapitolách se budeme věnovat jednotlivým vybraným knihám a pokusíme se navrhnout práci s textem, případně podobu pracovního listu k maturitní zkoušce.

Nejdůležitějším hlediskem při výběru knih k rozboru pro nás byly naše subjektivní čtenářské preference a zkušenosti, tzn., vybíráme zejména ty tituly, se kterými má autorka práce největší zkušenosti. Zároveň jsme také brali ohled na výskyt díla (případně autora) v seznamech literatury k maturitní zkoušce a čtenářské preference studentů vyplývající z Trávníčkových výzkumů.

V rámci každé knihy jsme vybrali tři úryvky, které navrhujeme zapojovat do hodin literatury nebo uplatnit v pracovním listu. Součástí každé podkapitoly bude také metodický komentář, jak navrhujeme pracovat s uvedenými ukázkami a otázkami. V této problematice souhlasíme s Hníkem: „Pod čtenářsky pojatou literární výchovou si představuji takovou literární výchovu, která se odvíjí od uměleckého textu a jeho interpretace, od čtenářského zážitku, takovou literární výchovu, která je rovněž možné synonymicky označit jako interpretativní, protože její nedílnou součástí je interpretace uměleckého textu, avšak i zážitkovou, protože se odvíjí od čtenářského zážitku“ (Hník 2014: 42). Naší tezí je, že zařazením populární literatury do výuky chceme studentům literární výchovu přiblížit, ne je znovu odradit nekonečnými výčty jmen, dat a samotnými promluvami učitele.

U Hníka jsme se také inspirovali při tvoření otázek k ukázkám (Hník 2014: 45–62). Klade ve svých otázkách důraz na interpretaci textu a na kreativní práci s textem (doplňování textu, tvorba nadpisů apod.), zaměřuje se na srovnání ukázek. Snažili jsme se vybrat nepříliš obvyklé ukázky, které by ale bez problému mohli poskytnout náhled na celou analyzovanou knihu.

Podkapitoly budou strukturovány následovně: budou uvedeny několika slovy o tom, jaká kniha byla vybrána, budou následovat ukázky, otázky, výklad k ukázkám, dílu a autorovi, případně další poznámky o tom, jak by hodiny literární výchovy se zařazením dané ukázky literární výchovy mohly vypadat. Na začátku výukového bloku o populární literatuře bychom studenty mohli seznámit se základními tezemi o populární literatuře obecně, které uvádí odborná literatura, tyto teze by pak měly mít

na očích při práci s konkrétními texty, aby se vůči nim mohli vymezovat, případně s nimi vyjadřovat souhlas.

Všechny otázky k textům, ale i k celým dílům, směřují k tomu, aby byl student schopen postihnout základní motivy děl, charaktery hlavních postav a jejich funkci v příběhu, zařadit dílo k dominantnímu žánru, zároveň aby byl schopen svá tvrzení odůvodnit a byl se schopen vyjádřit k tomu, proč zrovna tato díla přitahují takovou čtenářskou pozornost.

Další částí pak bude zpracování pracovního listu k maturitní zkoušce, respektive jeho první části, tedy uměleckého textu, na základě požadavků a vzorů uvedených na stránkách [novamaturita.cz](http://www.novamaturita.cz).¹⁷ Klademe si zde otázku, nakolik bude využití populární literatury v pracovních listech funkční. Otázky v našich pracovních listech jsme se snažili koncipovat stejně, jako to funguje ve vzorových pracovních listech. Při jednotlivých analýzách ale vyplynulo, že ne vždy tyto otázky splňují svůj účel. Konkrétní příklady budou okomentovány přímo u pracovních listů. Jako problematický chápeme výběr textů v rámci druhé části pracovního listu. Rozhodli jsme se zde akcentovat tezi Fiskea, že populární kultura funguje na cirkulaci významů, tudíž je nutné reflektovat především ty sekundární texty, které vznikají v závislosti na textech primárních (tedy reklamy, recenze). Zároveň se zde pokusíme do pracovních listů zapojit i texty terciální (tedy texty fanoušků – diskuze, fanfikce vzniklé na motivy daného díla), čímž především v druhém zmiňovaném případě porušíme také základní rozdělení pracovního listu na umělecký a neumělecký text.

Při práci s ukázkami zahraničních děl je nutné si uvědomit, že pracujeme s překladem, tudíž jazyk, který analyzujeme v ukázkách, je jazykem překladatele. On sám se rozhodl, jaké varianty českého jazyka využije, tato skutečnost se pak odráží v analýzách jazyka u konkrétních děl. Možnou další prací s textem je i porovnání originálu s překladem, konkrétně porovnání toho, jak autor/překladatel tvoří nové lexikum pro příběh (například názvy jmen, sportů, ulic v *Harry Potterovi*).

6.1 Fantasy

Ze žánru, který je generaci studentů středních škol nejbližší, jsme se rozhodli vybrat dvě díla, v prvním případě jde o ságu *Harry Potter*, v druhém o *Píseň ledu a ohně*. Zastoupíme tak oba dva stupně fantasy („nižší“ a „vyšší“, „vyšší“ pak funguje jako přestupný žánr), jak je sami určili čtenáři ve svých čtenářských životopisech. Dvě díla

---

¹⁷ Vzorové pracovní listy. Dostupné z: <http://www.novamaturita.cz/ustni-zkouska-z-ceskeho-jazyka-a-literatury-1404033210.html> [cit. 19.7.2018].

jednoho žánru jsme také vybrali proto, že se jedná o nejvíce zastoupený žánr v seznamech literatury k maturitní zkoušce a je to pro generaci středoškolských studentů stěžejní žánr jejich četby.

Harryho Pottera tady představíme v ukázkách ze dvou knih: *Harry Potter a Kámen mudrců* a *Harry Potter a Relikvie smrti*, *Píseň ledu a ohně* prostřednictvím prvního dílu *Hra o trůny*.

6.1.1 Harry Potter

Knihy o Harry Potterovi jsou fenomén, který je s generací středoškolských studentů nerozlučně spjat. Tyto skutečnosti a zároveň osobní zkušenost nás vedly k výběru této série.¹⁸ Je také zřejmé, že popularita knih o Harry Potterovi stále přetrvává, příběh je neustále rozvíjen, mluvíme například o nových filmech *Fantastická zvířata*, které se sice přímo netýkají postavy Harryho, ale odehrávají se v minulosti, vysvětlují ale některé souvislosti a prohlubují u diváků i čtenářů znalost kouzelnického světa.

„Že by se s tím koštětem něco stalo, když do něj Flint vrazil?“ nadhodil šeptem Seamus.

„To není možný,“ řekl Hagrid a hlas se mu třásl. „S košťatama nemůže nikdo nic provést, leda nějaký zlej černokněžník – s koštětem Nimbus dva tisíce by tohle žádné školák nedokázal!“

Při těch slovech Hermiona uchopila Hagridův dalekohled, ale místo, aby se dívala nahoru na Harryho, začala si horečně prohlížet dav pod nimi.

„Co děláš?“ zabručel Ron; tvář měl šedou jako popel.

„Já to věděla,“ vydechla Hermiona. „Podívej se – Snape!“

Ron popadl dalekohled; Snape stál uprostřed protější tribuny, upřeně se díval na Harryho a bez přestání něco šeptem mumlal (Rowlingová 2002: 177–178).

[...] „Správně. Přijde-li takový čas, kdy lord Voldemort přestane Naginiho vysílat, aby pro něj plnil nejrůznější úkoly, a začne ho držet v bezpečí po svém boku a pod kouzelnou ochranou, pak už myslím nebude riskantní to Harrymu povědět.“

„Ale co?“

---

¹⁸ Osobní zkušeností myslíme především fanouškovské zaujetí, které v případě autorky práce znamená vlastnictví všech dílů série jak v češtině (přečteny minimálně pětkrát), ale také v angličtině, všech doplňkových knih a různých reklamních produktů (odznak prefekta, oblečení, doplňky do domácnosti, omalovánky), v neposlední době také tvorbu fanouškovských příběhů.

Brumbál se zhluboka nadechl a zavřel oči.

„Povědět mu, že toho večera, kdy se ho lord Voldemort pokusil zabít a kdy mezi ně Lily jako štít nastavila svůj vlastní život, se vražedná kletba odrazila zpět k lordu Voldemortovi a odštípla kousek jeho duše. Ten úlomek odlétl a přichytil se k jediné další živoucí duši, která v tom polorozpadlém stavení zbývala. V Harrym žije část lorda Voldemorta a právě díky této části se umí dorozumívat s hady a dokáže navázat s myslí lorda Voldemorta spojení, jehož podstatu nikdy nepochopil. A dokud ten úlomek duše, o jehož ztrátě Voldemort sám vůbec neví, zůstane v Harrym a pod jeho ochranou, nemůže lord Voldemort zemřít“ (Rowlingová 2008: 570–571).

Při výběru ukázek jsme vycházeli z předpokladu, že studenti znají celou sérii, minimálně z filmové podoby. Vybrali jsme ukázky ze začátku a z konce série, na první pohled nesouvisející, zároveň ale propojené vztahy postav, na které se budeme ptát. Ukázka z prvního dílu byla vybrána také kvůli tomu, že se odehrává při famfrpálu, zápasy se odehrávají téměř v každém díle (s výjimkou sedmého, ve čtvrtém byly zápasy nahrazeny Turnajem tří kouzelníků, nicméně se odehrálo Mistrovství světa ve famfrpálu), tudíž tvoří důležitou osu příběhu, na které můžeme komentovat opakování určitého prvku, typické pro populární literaturu. Famfrpálu, létání obecně a jeho důležitosti v rámci děje se bude týkat také jedna z otázek.

Druhá ukázka ze sedmého dílu vysvětluje povahu Harryho spojení s Voldemortem, jedná se o jeden z nejdůležitějších momentů z celé série, kdy se završuje problematika viteálů, a je vysvětlena úloha Severuse Snapea. Téma viteálů taktéž prostupuje celou ságou, nicméně konkrétní pojmenování dostaly až v díle šestém.

Práci s těmito úryvky bychom směřovali zejména k typologii jednotlivých postav, k jejich vztahům a vývoji napříč celou sérií. Pomocí charakterizace postav studenti mohou vyjádřit souhlas či nesouhlas s tezemi odborné literatury o postavách populární literatury, zda jsou opravdu statické a nepropracované do hloubky.

Jak spolu souvisejí uvedené úryvky? Společným prvkem obou ukázek jsou postavy Harryho Pottera, Albuse Brumbála, Severuse Snapea (ačkoli se nikdy v žádné ukázce neobjevují všichni tři najednou) a vztah mezi nimi.

Pokud nepřičítáme k textu citace, druhá otázka by mohla hned následovat: **Pokuste se zařadit ukázky do kontextu díla a samozřejmě do konkrétního dílu série.**

Po zařazení úryvků do kontextu díla mohou studenti **charakterizovat už zmíněný vztah uvedených postav, jaké měli motivace ke svému jednání, a zároveň**

mohou polemizovat o zařazení postav na osu dobra a zla. Důležité je zdůraznit, že ačkoli můžeme v této sérii polarizovat dobro a zlo pomocí postav (Brumbál/Voldemort, Harry/Draco), skupin lidí (Fénixův řád/Smrtijedi), dokonce i zvířat (fénix Fawkes / had Nagini), některé postavy nelze striktně rozdělit na dobré a zlé, procházejí vývojem a zároveň mají ke svým skutkům skrytou motivaci, kterou čtenáři odhalí mnohdy až na konci knihy, nebo na konci ságy. Jeden příklad za všechny: Severus Snape, který zastupuje „zlou“ stranu, ať je to v prvních dílech pouze v rámci školy, nebo v pozdějších ročnících jeho pozice vraha a Smrtijeda. Až v posledním díle (k čemuž odkazuje také druhá ukázka) jeho pravé postavení vyjde najevo a poprvé se odkryje jeho charakter v celé své šíři.

Charakterizujte postavu Harryho Pottera. Tato otázka je součástí analýzy všech textů, ať už populární nebo umělecké literatury. V tomto případě bychom ale chtěli zmínit dva základní rysy. Zaprvé jde o fenomén outsiderství, který je častým motivem v literatuře pro děti a mládež (Šubrtová 2003: 123). Harry je outsider v mudlovské společnosti, v rodině jeho tety a strýce je to navíc každodenně zdůrazňováno. V kouzelnickém světě je naopak slavný, ale i tato sláva ho může odcizovat ostatním, tudíž by znovu mohl zaujmout pozici outsidera. Druhým rysem je psychologizace postav. Zachová ve své studii píše, že se Rowlingová příliš nezabývá vnitřním světem postav, Harry přijímá až netečně šikanu v rodině, ve které žije (Zachová 2004: 249). V tomto případě má Zachová pravdu, Harry přijímá nenávist své rodiny bez jediné připomínky, podobně i okolí kolem něj se k jeho situaci téměř nevyjadřuje, nicméně co se týče případné psychologizaci postav, nemůžeme se Zachovou souhlasit, protože tuto tezi vystavěla pouze na základě prvních třech dílů. V knihách následujících, kdy se do děje dostávají temnější prvky a téma smrti, můžeme sledovat Harryho vnitřní sebereflexi (například po Siriusově nebo Brumbálově smrti). Při charakterizaci jednotlivých postav (nemusí jít nutně jen o hlavní postavy, ale i postavy vedlejší) by studenti mohli vybrat pouze dva dominantní rysy či vlastnosti každé postavy a argumentovat, proč právě tyto zvolené vlastnosti pokládají za důležitější než ty, které opominuly, případně ty, které vybrali jejich spolužáci.

Po otázkách směřujících na typologii postav můžeme se studenty přejít k otázce žánru: **K jakému žánru byste přiřadili sérii o Harry Potterovi?** Jedná se o fantasy s přesahem do dobrodružného románu. **Na základě jakých motivů z uvedených ukázek můžeme dílo zařadit do žánru fantasy?** Jedná se

především konkrétní předměty a dovednosti – létající koště, dorozumívání se s hady, konkrétní výběr lexika – černokněžník, kouzelná ochrana, a nakonec také rozdělení Voldemortovy duše na kusy v poslední ukázce. Tedy všechny nadpřirozené prvky, které můžeme v ukázkách najít. Pokud bychom otázku vztáhli na **celý kontext díla**, byl by výčet delší: existence paralelního světa, který je ve vývoji upozaděn za reálným světem (svíce, pergameny, sovy nosící poštu), kouzla a magie, nadpřirozené bytosti (duchové, kentaurové, skřítki, skřeti, mozkomorové), magické rostliny (mandragora, vrba mlátička). Je zde naplněno také základní rozložení postav (Mázlová 2004: 188): hrdina – druh – mistr – protivník – sexuální objekt – fantastická stvoření: Harry Potter – Ron/Hermiona – Brumbál – Lord Voldemort (ale i Draco Malfoy) - Cho, později Ginny – už výše zmíněná stvoření. Motiv hlavního hrdiny je také důležitý pro dobrodružnou literaturu, stejně jako rizika a zkoušky, které musí podstoupit, překonává sám sebe, opouští známé a bezpečné prostředí a vydává se na cestu (Janáček 2004: 118). V Harryho případě jde o cestu za viteály. Motiv cesty odkazuje opět zpátky k fantasy, kde je také jedním z důležitých motivů, symbolizuje životní cestu a utváření hrdinova postoje k životu (Mázlová 2004: 188). Při určování žánrů můžeme se studenty diskutovat o tom, který rys považují za dominantní. Na tomto základě a další argumentaci by pak bylo možné určit, k jakému žánru dílo spíše směřuje.

Zde můžeme studenty seznámit s rozdělením fantasy na dva typy: lewisovský a tolkienovský typ (Zachová 2004: 240). Harry Potter je zařazen do lewisovského typu. Zachová o tomto typu mluví jako o pohádkové fantasy, kde figurují v hlavních rolích nevinné děti, stěžejním tématem je boj dobra proti zlu (Zachová 2004: 248). S těmito tezemi lze u Harryho Pottera souhlasit, do příběhu hrdinové vstupují jako jedenáctiletí a Harry se v tomto věku znovu setkává s Voldemortem. Na druhou stranu zde můžeme najít určité odlišnosti od *Letopisů Narnie*. Zaprvé se jedná o zapojení paralelního světa. Na rozdíl od *Letopisů Narnie*, kde se paralelní svět od reálného odděluje a čas v něm běží jinak, v *Harry Potterovi* čas odpovídá reálu a ačkoli světy fungují odděleně, mají více styčných bodů. Kouzelnický svět Harryho Pottera funguje zároveň s mudlovským na Zemi, děti z nekouzelnických rodin se vracejí zpět na prázdniny do svých mudlovských rodin, kouzelníci se pohybují po stejných ulicích jako mudlové, pouze ryze kouzelnická místa jsou od mudlovského světa oddělena a jsou pro ně užívány podobné skryté vstupy jako do Narnie (ačkoli i ty se od sebe odlišují, vstup do Narnie je nepředvídatelný, může se objevit kdykoli a

kdekoli, vstup na Ministerstvo kouzel nebo na nástupiště 9 a $\frac{3}{4}$ je neměnný a na veřejně přístupném místě). Druhým významným rozdílem je zapojení magických stvoření do hlavní dějové linky. V *Letopisech Narnie* se faunové, kentaurové, skřítki, mluvící zvířata zapojují do důležitých bitev, zachraňují mladé hrdiny, lidé v Narnii s nimi přicházejí do styku, následně jsou lidmi téměř vyhubeni, jejich role je v příběhu nezastupitelná. V *Harry Potterovi* se ale s magickými tvory setkávají studenti nanejvýš v péči o kouzelné tvory, Harry se s nimi sice setkává více, jsou to pouze jednotlivé epizody (kentaurové, jezerní lidé, testrálové). Výjimku tvoří domácí skřítki Dobby a Krátura, kteří mají v sérii důležitou roli – oba dopomohli ke zničení viteálů).

Dalším podstatným prvkem v *Harry Potterovi* je famfrpál a létání obecně, čímž se vracíme k první ukázce. Motiv létání prostupuje celou sérií a vyskytuje se u důležitých událostí všech dílů. **Pokuste si vzpomenout alespoň na jednu stěžejní událost ze všech dílů, která je spojena s létáním** (nemáme na mysli běžné famfrpálové zápasy, ani létání spojené pouze s košťaty).

Harry Potter a Kámen mudrců – Hagrid přivezl Harryho do Zobí ulice na létající motorce, Harry jako nejmladší chytač famfrpálu za sto let;

Harry Potter a Tajemná komnata – přílet do Bradavic formou Anglia, nadpřirozená síla fénixe při odletu z tajemné komnaty;

Harry Potter a Vězeň z Azkabanu – Klofan, útěk Siriuse;

Harry Potter a Ohnivý pohár – Mistrovství světa ve famfrpálu, použití koštěte při prvním úkolu Turnaje tří kouzelníků;

Harry Potter a Fénixův řád – odlet ze Zobí ulice na košťatech, let na testrálech na ministerstvo;

Harry Potter a Princ dvojí krve – Harry jako kapitán famfrpálového mužstva, přílet s Brumbálem na astronomickou věž;

Harry Potter a Relikvie smrti – odlet ze Zobí ulice (v tomto případě Harry ukončuje pobyt v Zobí ulici stejně, jako ho začal – cestou na létající motorce s Hagridem, zároveň se v této scéně objevují také testrálové a košťata), osvobození draka a útěk z Gringottovy banky.

Tento výčet potvrzuje, že létání provází téměř všechny důležité momenty série.

Je v díle nějak rozlišován jazyk, kterým promlouvají postavy a vypravěč?

Vypravěčovy pasáže jsou psány spisovnou češtinou, většina postav pak mluví hovorovou, nebo spisovnou češtinou. I tady ale najdeme postavy, které mluví

něspisovně, jak můžeme poznat už z první ukázky, často se jedná o Hagrida. V jeho replikách nalezneme například nespisovné koncovky – *košťatama, zlej*.

Abychom nesklouzli k pouhému převyprávění děje, mohli bychom studenty požádat např. o **pět klíčových slov nebo slovních spojení**, která by vystihla podstatu každého dílu. Na základě těchto klíčových slov by se následně mohla rozvinout diskuze, zda s nimi všichni souhlasí, nebo naopak. (Tento postup je pak možné využít u všech zmiňovaných knih.) Pro ilustraci uvedeme příklad klíčových slov u děl, ze kterých byly použity ukázky (samozřejmě jde o velmi subjektivní pohled každého čtenáře):

Harry Potter a Kámen mudrců – kouzelnický svět, přátelství/nepřátelství, famfrpál, Kámen mudrců, setkání s Voldemortem.

Harry Potter a Relikvie smrti – hledání viteálů, Voldemortova mysl, relikvie smrti, závěrečná bitva o Bradavice, vzpomínky.

Pozornost by měla být věnována také vyprávěcím postupům, v případě Harryho Pottera je to jeden z důvodů jeho oblíbenosti. Autorka využívá motivy, které se v jejím příběhu mihnou jen na krátký okamžik, aby pak na jejich základě vybudovala největší odhalení příběhu (zlatonka otevřená ústy), případně je určitým skutečným věnována jen nepatrná pozornost, nakonec se jedná o skutečnosti s největším dopadem (Harryho hadí jazyk – ve 2. ročníku byl pouze seznámen s tím, že tuto schopnost na něj Voldemort přenesl, když ho chtěl zabít, až v 7. díle pak zjistí, že se to stalo kvůli kousku Voldemortovy duše, který má Harry v sobě). Studenti se **pokusí vzpomenout (dohledat) si další motivy ze série, které vedly k překvapivému rozzuzlení**.

Následně by se dalo přejít k dalším interpretačním otázkám. Třída by se mohla rozdělit na skupinky, kde by mezi sebou studenti mohli debatovat, v menším okruhu lidí se mohou více rozprávět a na závěr jen shrnout, na čem se shodli, případně neshodli.

Představte si, že jste na místě Harryho Pottera a v sedmnácti letech musíte zachránit svět, musíte zabít člověka (ať už jakkoli zlého a zkaženého) a všichni to od vás očekávají jen proto, že byla vyslovena věštba. Jak byste se zachovali? Přijali byste svou úlohu, nebo byste ji odmítli s pocitem, že tyto situace musejí řešit dospělí a vám by mělo být ponecháno krásné dětství?

Pozastavte se na chvíli nad postavou Albusa Brumbála. Bylo vše, co vykonal, vždy dobré, nebo zašel v některých případech daleko a manipuloval s lidmi?

Jak se díváte na to, že kouzelníci zůstávali v utajení? Jaké důsledky by mělo odhalení jejich světa?

Dokážete v některých motivech a tématech objevit současné problémy reálného světa? Jak se díváte například na rozdělování studentů do kolejí? Nemůže být toto škatulkování vůči některým nespravedlivé?

Chybělo ve filmových verzích něco, co jste pokládali za důležité? Jaké jsou mezi knihami a filmy hlavní rozdíly? Představovali jste si některé postavy jinak, než jak byly zobrazeny?

Jak na vás působí závěrečná část sedmého dílu? Proč si myslíte, že ji autorka do knihy zařadila?

Do výuky o populární literatuře navrhujeme zapojit také fanfiction – tedy povídky fanoušků. Nejde pouze o fenomén spojený pouze s *Harry Potterem*, ale i s jinými díly populární literatury. Na internetu můžeme najít jak krátké povídky (například drabble, krátký příběh o sto slovech, který je většinou objednan dalšími fanoušky a vtipně popisuje nějakou situaci), tak i díla o desítkách až stovkách kapitol. Fanoušci ve svých příbězích vyjadřují nespokojenost s osudy postav, mění děj, spojují do párů nepravděpodobné dvojice, na závěr příběhu vyhrává zlo. Často rozvíjejí příběhy vedlejších postav, děj před a po konání sedmi knih, případně příběhy, které lze zasadit do příběhu beze změny hlavního děje. Existenci těchto fanfikcí je možné zařadit i do slohové části výuky. Studenti si mohou zkusit napsat krátký příběh, charakteristiku postavy, líčení prostředí, které je spojeno se světem, ve kterém se příběh odehrává. Toto zapojení je samozřejmě možné i u dalších vybraných knih.

PRACOVNÍ LIST

J. K. Rowlingová
Harry Potter a Relikvie smrti

Výňatek z uměleckého textu č. 1

„P-pan Regulus vytáhl z kapsy medailonek podobný tomu, který měl Pán zla,“ vyprávěl Krátura a po obou stranách rypákovitého nosu se mu koulely slzy. „A přikázal Kráturovi, aby si ho vzal, a až bude mísa prázdná, aby medailonky vyměnil...“

Krátura se otřásal hlubokými chraptivými vzlyky a Harry se musel plně soustředit, aby mu rozuměl.

„A nařídil Kráturovi, aby... aby se vrátil... bez něj. A řekl, že... že se má Krátura... vrátit domů... a nikdy paní neprozradil... co udělal... že má ale ten... ten první medailonek zničit. A vypil... vypil všechen ten lektvar... A Krátura vyměnil medailonky... a díval se jak... jak pana Reguluse... zatáhli pod... pod vodu... a...“

„Ach bože, Kráturo!“ zakvílela Hermiona, která se už před chvílí rozplakala. Padla vedle skřítka na kolena a pokusila se ho obejmout. Krátura se okamžitě vyvrštil na nohy a odtáhl se od ní, jako by se jí štítil (Rowlingová 2008: 170).

Výňatek z uměleckého díla č. 2

„Ne, fakt to nejde!“ bránil se zarputile Harry.

„Tak to aspoň zkus!“

„Zkoušel jsem to nejmíň tisíckrát, Hermiono! Prostě mi to není souzeno!“

„Harry, nevzdávej to! Ještě jednou, jednou to zkus. Naposledy. Poslední pokus, třeba se to podaří...“

„No dobře, Hermiono, že jsi to ty, tak já to naposledy zkusím, ale nechtěj pak ode mě slyšet: „Já jsem to říkal!““

Hermiona mlčky přikývla.

Harry vztáhnul ruku k oné věci a naposledy se pokusil o nemožné. Nic se nestalo. Rozčileně tu věc odhodil a zakřičel: „Říkal jsem, že to nejde, ale tys mi nevěřila. Já ty vlasy prostě nikdy nesčešu!!!“ (Blanch – Drabble pro Merin, upraveno)¹⁹

---

¹⁹ Blanch. *Drabble pro Merin* [online]. Dostupné z: <http://blanch.blog.cz/0606/drabble-pro-merin> [cit. 29.11.2018].

STRUKTURA ÚSTNÍ ZKOUŠKY

analýza uměleckého textu č. 1	I. část	– zasadit výňatek do kontextu díla; tvrzení zdůvodnit
		– analyzovat situaci zachycenou ve výňatku
		– postihnout téma celého díla
		– charakterizovat literární žánr
	II. část	– analyzovat vyprávěče
		– charakterizovat vztah mezi domácím skřítkem a lidskými postavami
III. část	– charakterizovat jazykové prostředky a jejich funkci v textu	
literárněhistorický kontext		– zasadit dílo do kontextu tvorby J. K. Rowlingové
		– zasadit dílo do kontextu světové literatury (další literatura daného žánru, na které autory mohla navazovat)
analýza uměleckého textu č. 2		– postihnout souvislost mezi texty
		– najít odlišnosti mezi textem č. 1 a č. 2, případně prvky, díky kterým lze poznat, že výňatek č. 2 nepatří do oficiálního textu J. K. Rowlingové
		– charakterizovat pravděpodobného adresáta textu
		– vysvětlit pojem fanfikce

Do pracovního byla ukázka z *Harryho Pottera a Relikvií smrti* vybrána kvůli tématu, o kterém se ve výňatku mluví. Opět jde o téma viteálů, tvoří hlavní motiv v posledních dvou dílech série. Zároveň se v závislosti na této scéně promění vztah Krátury k Harrymu, což je pro budoucí vývoj také důležité. Druhá ukázka je drabble²⁰ autorky Blanch, jedné z nejproduktivnějších českých autorů fanfiction v letech 2002 až 2013. Tento krátký útvar jsme zvolili pro analýzu především proto, že jde o uzavřený děj, tudíž studenti nebudou postrádat při rozboru žádné souvislosti, které by jim mohly uniknout při výběru výňatku z delší fanfikce.

Je zřejmé, že kvůli výběru druhého textu jsme nemohli použít stejné rozdělení na umělecký a neumělecký text, proto jsme si pomohli označením čísla. Zároveň se v tomto případě nejvíce odlišují otázky u druhého úryvku. Analýza druhého textu není rozdělena na dvě části, protože nelze využít otázku na funkční styl textu, ani na jazykovou úpravu. Přidali jsme ale otázku na vazbu mezi texty. V případě výňatku č. 1 jsme otázku na jazykové prostředky ponechali, nicméně pouze proto, že v textu můžeme najít alespoň grafické prvky, které úryvek mohou charakterizovat. Pokud bychom zvolili jinou ukázku, je možné, že bychom otázku na jazykové prostředky opět

²⁰ Jedná se o krátký útvar o sto slovech, které je psán na různá témata, nejčastěji je ale založen na situační komice a vtipně vygradované pointě.

vynechali, protože se domníváme, že pouze v několika případech (například výskyt Hagrida v úryvku) by tato otázka byla funkční.

Ukázka č. 1 se nachází přibližně v první třetině knihy, odehrává se jen druhý den potom, co musel Harry s Ronem a Hermionou uprchnout ze svatby před Smrtijedy do domu na Grimmauldově náměstí a jen chvíli potom, co zjistili, že v domě Blacků se skrýval viteál, o němž předtím neměli ani ponětí. Zavolali si proto Kráturu, aby se dozvěděli, co se s medailonkem stalo, a on jim vypráví příběh, jak se s Regulusem Blackem vypravil pro viteál do skrýše u moře.

Pátrání po viteálech prostupuje celým sedmým dílem Harryho Pottera, stejně jako snaha zjistit způsob, jak je zničit. Zároveň se ale do příběhu dostává motiv relikvií smrti (neviditelný plášť, bezová hůlka, kámen vzkříšení), Harry pomocí svých náhledů do Voldemortovy mysli zjistí, že Voldemort pátrá právě po bezové hůlce, která by mu pomohla stát se nesmrtelným. Celý díl vrcholí bitvou o Bradavice, kde se nakonec utkají Harry (který díky svému sebeobětování zachrání všechny přeživší) s Voldemortem a kde je Pán zla nakonec poražen.

Harry Potter spadá do žánru fantasy s prvky dobrodružného románu. Děj tohoto žánru se odehrává buď v minulosti, nebo v imaginárním světě, čerpá z mytologie a bájí. Součástí fantasy žánru jsou nadpřirozené jevy, kouzla, bytosti, které nedokážeme rozumově vysvětlit. S dobrodružným románem fantasy spojuje motiv hlavního hrdiny, který musí podstoupit různá rizika, aby dosáhl svého cíle, dalším společným motivem je cesta a putování.

Příběh je vyprávěn ve 3. osobě jednotného čísla, tedy v er-formě. Jedná se o tzv. personálního vypravěče, protože je perspektiva omezena pouze z pohledu Harryho Pottera. Vypravěč ví, jak se Harry cítí, jak Harry vnímá, co se kolem něj děje, ale neví, jak to všechno dopadne, o všem se dozvídá společně s Harrym.

Postavy vystupují v ukázce tři – Harry, Hermiona a skřítek Krátura. Zobrazované situaci je přítomen také Ron, ten se ale v ukázce neprojevuje. Stejně jako Harry, ten zde nemá žádnou přímou řeč, pouze poslouchá Kráturův příběh. Krátura je Harryho skřítek, kterého zdědil po Siriusovi společně s domem na Grimmauldově náměstí, kde se situace odehrává. Krátura je plně oddán Siriusově mrtvé matce, tudíž jak Siriuse, tak Harryho nenávidí, je starý, zlomyslný, ovlivněný tím, že se k němu všichni chovají jako k lůze. Harry Kráturu taky nemá příliš v lásce, protože to byla částečně Kráturova vina, že Sirius zemřel. Zároveň se ale nikdy nesnažil pochopit motivaci Krátury, případně celkové smýšlení skřítků. Co se týče vztahu Hermiony a Krátury,

Hermiona k němu má vztah jako ke všem skřítkům – založila SPOŽÚS (Společnost pro ochranu životní úrovně skřítků) a chce osvobodit všechny skřítky, chce, aby je kouzelníci zaměstnávali za plat, nikdo s ní tento nápad ale nesdílí, ani samotní skřítki (kromě Dobbyho). Krátura se k Hermioně nechce ani přiblížit, protože je pro něj „mudlovská šmejdka“, tedy čarodějka mudlovského původu.

Ukázka je přeložena spisovnou češtinou, jediné jazykové prostředky, které ozvláštňují text, jsou v Kráturově promluvě, kdy je často používána výpustka, opakování slov a koktání. Tyto prostředky znázorňují to, že Krátura vzlykal a plakal, když vyprávěl svůj příběh.

Harry Potter a Relikvie smrti je sedmým dílem série o Harrym Potterovi, která byla vydána na přelomu 20. a 21. století. Jde také o poslední díl románové série, v roce 2016 byl pak vydán scénář k divadelní hře *Harry Potter a Prokleté dítě*, který J. K. Rowlingová napsala s dalšími dvěma autory.

J. K. Rowlingová napsala i další díla, která rozvíjejí svět Harryho Pottera, jde například o knihu kouzelnických pohádek *Bajky Barda Beedleyho* nebo o učebnici *Fantastická zvířata a kde je najít*, o jehož kouzelnickém tvůrci Mloku Scamanderovi vznikly (opět na motivy scénáře autorky) dva filmy.

Pod svým jménem ještě vydala rozsáhlý román *Prázdné místo*, ve které kriticky dokumentuje situaci na anglickém maloměstě, další díla už vydala pod pseudonymem Robert Galbraight. Jde o sérii tři detektivek (*Volání kukačky*, *Hedvábník*, *Ve službách zla*), kterou spojuje hlavní postava soukromého detektiva Cormorana Strikea. Zajímavostí je, že i jméno J. K. Rowlingová je pseudonym, autorka je svým občanským jménem pouze Joanne Rowlingová.

V polovině 90. let 20. století začaly vycházet další populární fantasy série, a to *Zaklínač* od A. Sapkowského a *Píseň ledu a ohně* G. R. R. Martina, ta se větší popularity dočkala až po natočení seriálu na motivy ságy. Populárnost *Harryho Pottera* ale vzbudila chuť čtenářů, kteří toužili po dalších dílech ze žánru fantasy. Jako další příklad bychom mohli zmínit sérii *Hraničářův učeň* od J. Flanagana.

Sama autorka v rozhovorech přiznala, že inspiraci pro svou tvorbu našla v Lewisových *Letopisech Narnie*.²¹ Dalšími „klasickými“ fantasy díly jsou knihy J. R. R. Tolkiena, např. *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* a trilogie *Pán prstenů*.

---

²¹ Rowlingová: Inspiraci čerpám i ze Shakespeara. *Aktualne.cz* [online], 2004. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/rowlingova-inspiraci-cerpam-i-ze-shakespeara/r~i:article:471108/> [cit. 19.7.2018].

Obě ukázky spojují dvě hlavní postavy – Harry a Hermiona. Autorka druhého textu využila pro svoje téma Harryho charakteristiku, několikrát zmíněnou v sérii J. K. Rowlingové, že jsou jeho vlasy nepoddajné, rozcuchané a nikdy se mu je nedaří učesat. Zároveň je tato skutečnost i největší odlišností obou textů, zatímco v *Harry Potterovi* jde vždy jen o zmínku této skutečnosti, v ukázce číslo dvě tvoří jedinou zápletku.

Druhým rozdílem jsou také promluvy postav. Zatímco ve výňatku č. 1 většinu času zabírá Kráturův monolog, probíraným tématem jsou viteály, druhá ukázka je postavena na vtípném, až dvojsmyslném dialogu, kde se promluvy postav rychle střídají. Při čtení až do samého závěru nemá čtenář tušení, co vlastně postavy řeší, Harryho rozčilení i zvědavost čtenáře graduje, pointa vyvstane až v poslední větě, spojená s naprosto banální a směšnou skutečností.

Dalším rozdílem, díky kterému bychom mohli poznat, že druhá ukázka není z oficiální série o Harry Potterovi, je samotné téma vzhledu. Svůj vzhled řeší postavy minimálně (základní charakteristika postav, ples ve čtvrtém ročníku – Hermioniny šaty, Ronův společenský hábit z druhé ruky, v posledních dílech se objevují náznaky komentování vzhledu společně s prvními milostnými zkušenostmi, nicméně vzhledem k tomu, že je milostné téma v *Harry Potterovi* upozaděno, není proč se příliš zabývat, jak kdo vypadá a jestli se někomu líbí.

Podle údaje uvedeného za druhou ukázkou by se mohlo zdát, že adresát je jasně určen přezdívkou. Drabble jsou většinou psána na objednávku – čtenáři zadají téma nebo tři slova, která musí autor do příběhu zakomponovat. Jméno zadavatele tématu se pak může objevit v názvu příběhu. Obecně jsou ale adresátem textu všichni fanoušci fenoménu *Harry Potter*, kteří na internetu aktivně vyhledávají fanfikci, pravděpodobně ji i sami tvoří. Autora i adresáta pojí stejné zapálení pro vytváření konspiračních teorií, aktivní zaplňování mezer v ději a tvorbu nových zápletek.

Fanfikce jsou tedy texty fanoušků (nemusí jít pouze o díla knižní, ale také i filmová – na internetu můžeme nalézt příběhy spojující postavy z různých děl), které publikují na internetu, na svých blozích, případně se s dalšími autory shromažďují na společných webových stránkách. Svým tvůrčím psaním mohou doplňovat mezery, které ve vypravování vznikly, vracejí se k situacím, s jejichž vývojem nebyli spokojeni a přepracovávají je k obrazu svému, rozvíjejí linky vedlejších postav. Může se jednat jak o alternativní příběhy k hlavnímu ději, když autoři fanfiction mění hlavní zápletku, nechávají naživu zemřelé postavy, nebo pouze tvoří příběhy, které nijak

nezmění celkové vyznění díla Rowlingové, pouze se věnují momentům, které nebyly v oficiální sérii rozpracovány.

6.1.2 Píseň ledu a ohně

Druhým vybraným dílem ze žánru fantasy je *Hra o trůny*, první díl ságy *Píseň ledu a ohně* George R. R. Martina. *Hru o trůny* jsme vybrali jako zástupce vyššího stupně fantasy a také jako zástupce NA literatury. Nemohli jsme opomenout dílo, které je v dnešní době pravděpodobně nejpopulárnější fantasy literaturou, především díky svému seriálovému zpracování.

Teď to víš, zašeptala vrána, která seděla na jeho rameni. Teď víš, proč nesmíš zemřít.

„Proč?“ zvolal Bran, který nic nechápal a jen dál padal a padal.

Protože zima se blíží.

Bran pohlédl na vránu na svém rameni a vrána se podívala na něho. Měla tři oči a to třetí oko bylo plné strašlivých vědomostí. Bran se podíval dolů. Teď pod ním nebylo nic než sníh a zima a smrt, zmrzlá pustina, kde zubaté modrobílé věže ledu čekaly, aby ho objaly. Řítily se k němu jak oštěpy. Uviděl kosti tisíce dalších snůlků nabodaných na jejich hroty a pocítil zoufalý strach.

„Může být člověk vůbec statečný, když má z něčeho strach?“ slyšel říkat svůj vlastní hlas, tichý a vzdálený.

A hlas jeho otce mu odpověděl: „To je jediná chvíle, kdy můžeš být statečný.“

Teď, Brane, pobídla ho vrána. Rozhodni se. Leť, nebo zemři (Martin 2011: 172).

Konečně se na ni Viserys podíval. „Sestro, prosím... Dany, řekni jim... Donuť je, drahá sestřičko...“

Když bylo zlato napolo roztavené a začínalo se roztékat, Drogo sáhl do plamenů a vytáhl hrnec. „Koruna!“ vykřikl. „Zde je! Koruna pro Krále s bolavýma nohama!“ A zvedl hrnec nad hlavu muže, který býval jejím bratrem.

Zvuk, který Viserys Targaryen vydal, když ta strašlivá kovová přilbice pokryla jeho obličej, se nepodobal ničemu lidskému. Jeho nohy vydupávaly šílený tanec na hliněné podlaze, pomaleji a pomaleji, až se zastavily. Velké kapky roztaveného zlata

skapávaly dolů na jeho hrudník, a šarlatové hedvábí pod nimi začalo doutnat, ale nebyla prolita ani kapka krve...

Žádný drak to nebyl, *pomyslela si Dany, podivně klidná*. Draka oheň nezabije (Martin 2011: 515).

Úryvky byly vybrány s ohledem na postavy, které v nich vystupují, ale i na motivy s těmito konkrétními postavami spojené. První ukázka se týká Branových vidin, které má ve svém bezvědomí, tyto vidiny nás pak provázejí celým dějem. Bran vstupuje do příběhu jako nevinné dítě, zatím nepoznamenané jakoukoli válkou, sledujeme jeho vývoj v mladého muže a můžeme tak pozorovat iniciační proces typický pro fantasy díla (Zachová 2004: 245). Tento iniciační proces nesledujeme pouze u Brana, ale i u dalších dětí Neda Starka.

Druhý úryvek je dán do opozice s předchozím. Sledujeme naprosto opačný vývoj postavy, Viserys se prezentuje jako budoucí král Západozemí, nakonec je ale za svou pýchu veřejně ponížěn a potrestán. Viserys tedy není pro budoucí děj příliš důležitý, jeho smrtí je ale osvobozena jeho sestra, tudíž je Viserys nejen v opozici k Branovi, ale také k Daenerys. S ní je pak spojen motiv draka, jejichž růst pak pozorujeme napříč dalšími díly.

V obou úryvcích také sledujeme, jak postavy umírají, nakonec zemře pouze jedna z nich. Studenti by na základě těchto ukázek mohli interpretovat, jak je v díle popisována smrt, jak se k ní staví jednotlivé postavy a jakou funkci má smrt v příběhu (například obětování lidí bohům, ožívování lidí a další motivy).

Opět bychom se v rámci vybraných úryvků zaměřili na typologii postav, která je ve *Hře o trůny* velmi rozvinutá a propracovaná. Využili bychom v tomto případě stejný postup jako u *Harryho Pottera*, studenti by si u charakterizovaných postav měli vybrat dva rysy, které považují za dominantní a okomentovat jejich výběr.

Můžete v tomto díle jasně určit, kdo je na straně dobra a kdo na straně zla? G. R. R. Martin nevymezuje přesně rozdíl mezi dobrem a zlem. V tom se také *Píseň ledu a ohně* odlišuje od *Harryho Pottera*, kde jsou strany dobra a zla přesně definovány podle postav v opozici (Brumbál/Voldemort, Harry Potter/Draco Malfoy, Fénixův řád/Smrtijedi). Všichni tady bojují za své zájmy, rychle mění své spojence, neštítí se zbavit se svých příbuzných, když jim stojí v cestě, natož aby se ohlíželi na to, kolik obyčejných lidí odnese jejich sporná rozhodnutí. Rody se likvidují navzájem, bojují o moc a nikdy není příliš jasné, čím nárok je vlastně právoplatný. Tyto boje mezi rody můžou ukazovat na inspiraci středověkem. Za dobré postavy bychom například

mohli považovat rod Starků, kteří byli vždy loajální Severu a své rodině, ale i v jejich případech je pomsta vždy krvavá a jen málokdy odpouští. Také původní obyvatelé Západozemí – Děti lesa – bychom mohli považovat za kladné, byli vždy donuceni k válce, a tak se museli bránit. Zato Jiní, magické bytosti z prostoru za Zdí, a jimi stvoření nemrtví, jsou naopak záporné postavy. Můžeme si všimnout, že s těmito postavami z minulosti je také spojena magie, která se v knize objevuje.

Boj o moc, který probíhá mezi jednotlivými rody je hlavním tématem díla a s tím bezprostředně souvisí politické intriky, které jsou často velmi kruté (k těmto politickým intrikám také odkazují ukázky – shození Brana z věže, prodání vlastní sestry), a také spousta neočekávaných zvrátů. Autor je proslulý tím, že komplexně popisuje postavy (tím čtenář získává dojem, že jde o postavu hlavní), které následně nekompromisně zlikviduje, a do popředí vystupují postavy další, které se do té doby pohybovaly v pozadí příběhu. Z každého se může vyklubat zrádce, o některých postavách ani nelze říct, že by se přikláněly na něčí stranu, spíše se snaží všechno udělat tak, aby situace dopadla v jejich prospěch. Tento postup neustálé proměny hlavních postav společně s nečekanými zvraty tvoří základní vyprávěcí postup, který ze *Hry o trůny* vytváří populární fenomén. Studenti mohou připojit další zvraty v příběhu, které pokládají za stěžejní pro další vývoj.

Popište situace, které se odehrávají v ukázkách.

Jaký je význam spojení „zima se blíží“? Toto spojení může symbolizovat tři skutečnosti: V prvním významu se jedná o roční období, v Západozemí se střídají dvě – léto a zima. V době, kdy děj ságy začíná, prožívají dlouhé léto, zároveň ale přicházejí obavy z toho, jak dlouhá a krutá bude zima. Zadruhé může toto spojení vyjadřovat blížící se válku o moc nad Západozemím, nebo také za třetí příchod Jiných z prostoru za Zdí, o kterých zatím nemá nikdo ani tušení. Třetí vrána o nich ale samozřejmě ví, Jiní jsou symbolizováni ledovými hroty v Branově vidině, jde tedy o metonymii na základně vnější i vnitřní podobnosti.

Proč khal Drogo nazývá Viseryse „Králem s bolavýma nohama“? Nazývali ho, protože musel za trest (uhodil Daenerys) jít pěšky za ostatními a u dothraků je každý, kdo chodí pěšky, mužem bez hrdosti a cti. Někdy po této události Daenerys pochopila, že její bratr se nikdy nestane králem.

S tím také souvisejí i její poslední myšlenky v ukázce. Viserys a Daenerys jsou potomci Targaryenů, kteří vždy ovládali draky, nicméně ti vyhynuli už před půl druhým stoletím za vlády Aegona III. A od té doby se už žádný drak nevylíhнул.

Viserys zdědil po svém otci vztek a šílenství, jedinou jeho touhou bylo usednout na trůn, ale svým vztekem se připravil nejen o trůn, ale i o život. V jeho smrti je také symbolika: zabilo ho zlato, po kterém toužil, horko, které mělo být jeho součástí, pokud byl opravdu drak, za kterého se považoval a o kterém neustále mluvil, když byl vzteklý a rozzlobený na Daenerys.

Sága *Píseň ledu a ohně* spadá do fantasy literatury, jde ale o jiný typ fantasy než u *Harryho Pottera*. Tato sága je označována za fantasy historickou. Ta se vyznačuje především tím, že se odehrává době, která připomíná středověk, je zde také omezen výskyt magie a nadpřirozených bytostí. Setkáváme se sice s draky, ale ti nemají žádné další nadpřirozené schopnosti kromě toho, že chrlí oheň (například Safira v *Eragonovi* s ním uměla komunikovat pomocí myšlenek) a jsou smrtelní stejně jako ostatní zvířata. V příběhu se objevuje i několik postav, které umí něco neobvyklého (Bran, několik čarodějů, kteří umí oživovat mrtvé), jde ale pouze o jednotlivosti. Autor čtenářům předkládá svět s propracovanou geografii (Západozemí a Essos), s rodovými liniemi sahajícími do daleké historie zpracovanými do detailů.

Na základě těchto znaků se *Píseň ledu a ohně* řadí k tolkienovskému typu fantasy (Zachová 2004: 245). Za hlavní znaky tohoto typu Zachová považuje vytvoření zcela svěbytného imaginárního světa se všemi náležitostmi – mytologií, geografii, součástí jsou přesné mapy, vlastní eposy a básně (Zachová 2004: 245). Osou příběhu je putování, vnější i vnitřní cesta hrdiny, změna jeho postoje k životu. Hlavní rozdílem mezi tolkienovským a lewisovským typem fantasy je právě vytvoření svěbytného světa. V lewisovském typu fantasy je také spíše akcentována vnitřní cesta hrdiny (Harry Potter se na svoji „rolí vyvoleného“ připravuje šest let na jednom místě v Bradavicích, až v posledním díle se vydává na cestu za vitéály), ve *Hře o trůny* naproti tomu sledujeme cest několik – John Snow se vydává na Zed', Ned Stark do Králova přístaviště, kam se za ním později vydává i jeho žena, Daenerys putuje s kmenem dothraků po poušti a mnoho dalších vedlejších postav neustále mění své působiště na mapě Západozemí.

Kterými událostmi z minulosti se podle vás autor inspiroval? Za hlavní zdroje autorovy inspirace jsou pokládány středověké italské městské státy, nebo také anglická Válka růží.²² Inspiraci italskými městskými státy můžeme nalézt v rozdělení území na 7 menších království, které mezi sebou jen zdánlivě udržují mír, neustále mezi sebou mají nějaké spory, místo aby se spojily proti společnému nepříteli. U obou

---

²² Všechny informace čerpány ze stránky Ice & Fire [online]. Dostupné z: <http://www.icefire.cz/> [cit. 19.7.2018].

zdrojů se mohl autor inspirovat při tvorbě rodových erbů a jmen rodů, které se právě ve středověku ustavovaly a bojovaly mezi sebou o moc. Středověká je i samotná psychika a přemýšlení postav, domlouvání sňatky mezi dětmi, sňatky náctiletých.

Důležitou roli v celém příběhu hraje také náboženství, které se vyskytuje v několika formách. Pro příklad uvedeme víru Prvních lidí (kterou převzali od Děti lesa) ve Staré bohy, které dodnes uctívají rody na Severu Západozemí. Je to označení pro duchy řek, stromů a kamenů. Modlitba probíhá pomocí čarostromů, tedy stromů, které v sobě mají vytesané obličejy (ty mají na svědomí Děti lesa). Tím, jak byli vytlačováni První lidé na Sever, mizelo s nimi i jejich náboženství a s nově příchozími se objevilo náboženství nové – víra v Sedm, která je v době dění nejrozšířenějším náboženství. Toto náboženství přišlo z východu, ale neznamena víru v sedm bohů, ale víru v sedm aspektů jednoho boha. Na rozdíl od víry ve Staré bohy má tato víra své modlitebny (septa) a své kněze a kněžky (septony a septy). Velkou roli v příběhu hraje také víra v Pána Světla, s nímž rudí kněží a rudé kněžky promlouvají skrz oheň a také dokáží oživit mrtvé. Toto náboženství neuznává jiné bohy, nerespektuje je a ničí sochy a chrámy jiných náboženství.

Vyberte si jeden rozdíl mezi knižní a seriálovou verzí a ve zkratce ho popište. Měl tento rozdíl nějaký zásadní vliv na vývoj děje? Máme zde na mysli především osud některých postav nebo i vynechání nějaké situace (i když chápeme, že desetidílná první řada seriálu nemůže postihnout vše z tak obsáhlé knihy).

Proč si myslíte, že je pro čtenáře, případně diváky, *Píseň ledu a ohně* tak atraktivní, co z této ságy dělá přitažlivý fenomén?

Který ze dvou typů (tolkienovský, lewisovský) fantasy upřednostňujete a proč? Dotazem na preference studentů bychom mohli potvrdit nebo vyvrátit tezi z Trávníčkových výzkumů, můžeme se tak dozvědět, jestli starší studenti maturitních ročníků už preferují vyšší stupeň fantasy, nebo zda je vůbec rozlišují.

PRACOVNÍ LIST

George R. R. Martin

Hra o trůny (Píseň ledu a ohně)

Výňatek z uměleckého textu

„Tento muž se zde na tomto svatém místě, před tváří bohů i lidí, přiznal ke svým zločinům.“ Když zvedl ruce v naléhavé prosbě, kolem jeho hlavy se roztančily barevné duhy. „Bohové jsou spravedliví, a přesto nás Baelor Požehnaný také učil, abychom byli milosrdní. Co se stane s tímto zrádцем, Tvoje Výsosti?“

Kolem Aryi začalo křičet tisíc hlasů, ale ona je neslyšela. Princ Joffrey... ne král Joffrey... vystoupil zpoza štítů svých tělesných strážců. „Moje matka si přeje, abych lordu Eddardovi dovolil dát se k černým, a lady Sansa prosí o milost pro svého otce.“ Pak se podíval přímo na Sansu a usmál se a Arya si na okamžik pomyslela, že bohové její modlitbu vyslyšeli, dokud se Joffrey neobrátí zpátky k davu a neřekl: „Jenomže ty mají měkká srdce žen. Dokud budu vaším králem já, zrada nikdy nezůstane bez trestu. Sere Ilyne, přines mi jeho hlavu!“ (Martin 2011: 746).

Výňatek z neuměleckého textu

Noc je dlouhá a plná hrůz. Zpříjemněte si dlouhé večery limitovanou edicí jedné z nejoblíbenějších skotských whisky na světě. U příležitosti blížící se osmé, finálové, řady seriálu Hra o trůny vytvořili v palírně Johnnie Walker velmi speciální blend a oblékli ho do stylového kabátu. Jedinečná láhev po namrazení odhalí své tajemství – modravé žilkování a temné proroctví. Zima je tady.

Ti moudřejší si před zimou udělali zásoby. Ale jedna láhev navíc se nikdy neztratí. Obzvlášť takováhle. Novinka má o maličko vyšší obsah alkoholu a číselná symbolika za 41,7 % je jasná – 40 % za tradiční Johnnie Walker Black Label, 1 za Železný trůn, 7 za království Západozemí. White Walker také příznačně staví na single malt whisky z palíren na samém severu Skotska – v Cardhu a Clynelish.

Vpusťte si do baru Johnnie White Walkera. Ale možná zatopte v krbu. Pro jistotu.²³

---

²³ Johnie White Walker. *Alkohol.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.alkohol.cz/produkty/johnnie-walker-white-walker-by-johnnie-walker-game-of-thrones-0-7l-41-7-l-e-12208/> [cit. 29.11.2018].

STRUKTURA ÚSTNÍ ZKOUŠKY

analýza uměleckého textu	I. část	– zasadit výňatek do kontextu díla; tvrzení zdůvodnit
		– analyzovat situaci zachycenou ve výňatku
		– postihnout téma celého díla
		– vysvětlit název celé série a prvního dílu
	II. část	– analyzovat vyprávěče
		– charakterizovat krále Joffreyho
III. část	– charakterizovat jazykové prostředky a jejich funkci v textu	
literárněhistorický kontext		– zasadit dílo do kontextu tvorby G. R. R. Martina
		– zasadit dílo do kontextu světové literatury (charakterizovat kategorii new adult literatury)
analýza neuměleckého textu	I. část	– postihnout souvislost mezi neuměleckým textem a ságou
		– charakterizovat pravděpodobného adresáta textu
	II. část	– určit funkční styl, popsat funkce textu a působení na adresáta
		– charakterizovat jazykové prostředky a jejich funkci

Pro pracovní list byla vybrána ukázka na základě zmíněného vyprávěcího postupu, kdy autor nechává zemřít hlavní postavy, aby do popředí vystoupily ty, které byly dosud v pozadí. Smrt Neda Starka rozpoutá nejen další pohyb postav po mapě Západozemí, ale i přesuny na jednotlivých mocenských pozicích. Zároveň se jedná o situaci, při které dochází k prozření Starkových dcer, především Sansy. Ta Joffreyho i jeho matku považovala za své přátele, kterých se nemusí bát. Po otcově smrti ale zjistí, že byla jen jejich loutkou, zároveň před ní Joffrey projeví svou opravdovou povahu, takže pochopí, že vůbec nebude tak šťastná, jak se domnívala, a také si uvědomí, že svou rodinu svým chováním zradila. Arya, druhá dcera, nikdy neměla Lannistery v lásce a udržovala si od nich odstup, naštěstí se jí ale z paláce podařilo uprchnout, když zatkli jejího otce. Arya je jednou z postav, která se po smrti Neda Starka musí vydat na cestu, aby se skryla před Lannistery. Obě dvě sestry zocelí skutečnost, že musely sledovat popravu svého otce, tato zkušenost v nich probudí touhu po pomstě a obrní je proti dalším nepříjemným situacím, které je v budoucnosti čekají. Jejich určitá laxnost a tvrdost jsou pak charakterovými vlastnostmi, které jim dodávají sílu.

Druhou ukázkou jsme v tomto případě zvolili z okruhu neuměleckých textů, jedná se o reklamu. Mohla by zde vyvstat otázka, zda je vhodné zapojovat do pracovního listu reklamu na alkohol, domníváme se, že v tomto případě jsou všichni studenti plnoletí a jako na plnoleté na ně tato reklama míří. V rámci mediální výchovy se naučí

s reklamou pracovat, nám v tomto případě jde především o to, jak tato reklama pracuje se souvislostmi a vazbami na *Píseň ledu a ohně*. První otázkou v rámci neuměleckého textu se ptáme na souvislost nikoli mezi úryvky, ale na souvislost reklamy a celé ságy. Přímá souvislost mezi jednotlivými úryvky není, proto otázku pokládáme tímto způsobem, student bude muset zapojit všechny znalosti o textu, aby souvislost pojmenoval, zároveň jde ale o zřejmou a pochopitelnou souvislost.

Ukázka se nachází téměř na konci prvního dílu *Hra o trůny*, Joffrey se stal králem po smrti svého otce, lord Eddard Stark byl obviněn z velezrady a právě se schyluje k jeho popravě. Až do poslední chvíle se zdá, že smrti unikne, protože ho chce osvobodit jak Cersei, matka Joffreyho, tak i Sansa, jeho budoucí žena a dcera Neda Starka. Měl sloužit jako odstrašující příklad všem, kteří by se pokusili vzbouřit proti králi Joffreymu a rodu Lannisterů, takže měl být veřejně zostuzen a poté poslán na Sever, aby se stal členem Noční hlídky, která brání Zeď. Tím vysvětlujeme, co znamená obrat – dát se k černým. Scéna se odehrává v Králově přístavišti, které je hlavním městem celého Západozemí, místo, kde sídlí král.

Název ságy *Píseň ledu a ohně* reprezentuje dva opačné živly – led a oheň. Ohněm jsou zde nejspíš myšleni draci a také to může být Jih, kde je teplo, led zde znázorňuje blížící se zimu a s ní i hrozbu Jiných, nadpřirozených bytostí, které se pohybují za Zdí, zároveň ale také chladnější Sever. *Hra o trůny* zase symbolizuje začínající válku o Železný trůn v Králově přístavišti, intriky, které propukávají mezi znepřátelenými rody. Další možnou interpretací je také vysvětlení původu Jona Sněha.

První hlavní dějová linie se týká právě boje a intrik v Západozemí, mapuje cestu Eddarda Starka směrem do Králova přístaviště a jeho pobyt tam, ale i život Lannisterů a dalších členů rodu Starků, kteří zůstali na Zimohradu, nebo se vydali na jinou cestu. Druhou linií je odchod Jona Sněha na Zeď, aby se stal členem Noční hlídky, třetí linie pak doprovází Deanerys z rodu Targaryenů na cestě přes Essos, kam byla nucena uprchnout se svým bratrem Viserysem po tom, co byla její celá rodina vyvražděna. Tři hlavní dějové linie také zobrazují putování jednotlivých hrdinů, opět se zde dostává do popředí hlavní rys fantasy literatury – cesta.

Vyprávění je zde ve 3. osobě jednotného čísla (v er-formě) a vypravěč je personální. V každé kapitole se navíc vypravěč mění, kapitola je vždy pojmenována po osobě, z jejíhož pohledu je děj čtenáři zprostředkováván. V tomto díle ságy je to například Arya Stark (jejího pohledu vnímáme i tuto ukázkou), její sestra Sansa, Deanerys, nebo Tyrion Lannister (strýc Joffreyho, který je trpasličího vzrůstu). Toto vyprávění z více

úhlů je jedním z přitažlivých rysů *Hry o trůny*, čtenář tak získává různé pohledy a názory na jednu věc, jedním vypravěčem by ani nebylo možno postihnout celý vývoj příběhu.

Joffrey je nově zvolený král, který zdědil trůn po svém oficiálním otci Robertu Baratheonovi. Je to rozmazlený, tvrdohlavý, zlý chlapec, který dělá vše jinak, než se po něm chce. Vyžívá se v týrání lidí, především týrá svou budoucí ženu Sansu, bez důvodu, pro svoji zábavu. Tyto charakterové vady jsou zřejmě výsledkem toho, že je plodem incestního vztahu Cersei a Jaimeho, zároveň i výsledkem benevolentní výchovy, kterou na všech svých dětech Cersei aplikovala.

Jazyk vypravěče i postav je spisovný, žádnou speciální funkci neplní. Jediné prvky, které ozvláštňují text, jsou prvky grafické. Jde o kurzívu, která zdůrazňuje některá slova, nebo o výpustku, která zřejmě vyjadřují opravu výrazu princ, na král. Už při druhé analýze textu se ukazuje, že otázka na jazykové prostředky nepřináší poznatky, které by nějak vybočovaly z průměru, něčím se odlišovaly.

Hra o trůny je prvním dílem ságy *Píseň ledu a ohně*, který v originále poprvé vyšel v roce 1996. Celá série by měla být sedmidílná, zatím vyšlo pět dílů, kromě *Hry o trůny* jsou to *Střet králů*, *Bouře mečů*, *Hostina pro vrány* a *Tanec s draky*. Autor také napsal několik povídek týkajících se slavné ságy, které byly vydány v povídkových cyklech (např. *Potulný rytíř*). Ještě předtím, než autor publikoval fantasy ságu, psal povídky o romány v žánru sci-fi s hororovými prvky, které jsou pochmurné, temné, zabývají se smrtí (například román *Soumrak na Worlonu*, povídky *Píseň pro Lyu*). První tři díly ságy *Píseň ledu a ohně* byly oceněny cenou Locus, která je udělována nejlepšímu dílu sci-fi a fantasy.

New adult literatura je literatura zaměřující se na dospělé přibližně ve věku 18–30 let, kteří opouštějí domov, vydávají se studovat, nebo začínají pracovat, každopádně se osamostatňují a hledají své místo ve světě. Mohli bychom ji pojmenovat jako literaturu pro ty, co už „vyrostli“ z young adult literatury a hledají něco, s čím by se mohli identifikovat. V zahraničí stejně jako YA literatura obsahuje NA širokou škálu děje, v českém prostředí je prozatím omezována na romantickou literaturu pro mladé ženy.

Neumělecký text využívá pro propagaci svého produktu především pojem White Walker, tedy Bílý chodec, další pojmenování pro Jiné z prostoru za Zdí. Inspirovali se také vzhledem Bílých chodců (tak jak byli vytvořeni pro seriálovou podobu) – modré žilkování na lahvi odkazuje na pronikavě modrou barvu očí Bílých chodců, které jsou

jejich poznávacím znamením. Druhým využitým prvkem je slovní spojení „zima je tady“. Celou ságu si postavy připomínají (především ty ze Severu), že se „zima blíží“. Mění se počasí v Západozemí a události, které nastaly na konci sedmé řady seriálu, už spíše směřují k tomu, že zima nastala, proto tvůrci reklamy využili tuto podobu a s odkazem na novou řadu seriálu. Dále pracují i se symbolikou čísel a také s motivem Severu – Bílí chodci přicházejí ze severu, whisky z palíren na severu Skotska.

Reklama směřuje především na fanoušky, kteří sbírají předměty spojené se ságou, zároveň se ale jedná o limitovanou edici, tudíž může zaujmout také znalce whisky, kteří si mohou rozšířit svou sbírku.

Jak už jsme zmínili výše, jedná se o reklamu, tedy o speciální slohový postup v rámci publicistického stylu. Jeho funkcí je pravděpodobného adresáta přesvědčit ke koupi nabízeného produktu pomocí různých marketingových tahů, ale také pomocí jazyka a jeho využití v textu. Nejvýraznějším marketingovým tahem je označení lahve jako limitované edice. To může v potenciálním zákazníkovi probouzet dojem, že by mu tato nabídka mohla uniknout, zároveň že se stane, pokud si produkt koupí, jedním z omezeného počtu vlastníků, čímž získává lahev známku exkluzivity. Věta zmiňující zásoby na zimu zase může navozovat potřebnost a nutnost mít inzerovaný produkt.

Nejvíce ale tvůrci využívají pro reklamu jazyk. V reklamě jsou použity krátké jednoduché věty („Zima je tady“), také větné ekvivalenty („Pro jistotu“), které při kumulaci navozují napětí. Zároveň reklama také využívá hovorové výrazy (maličko, takováhle) a také personifikaci: „Vpusťte si do baru Johnnie White Walkera.“ V tomto případě je lahvi přisouzen pohyb Bílého chodce z *Písně ledu a ohně*, tento pohyb také vzbuzuje pocit neodbytnosti, jako by už Bílý chodec stál přímo za dveřmi.

6.2 Jeden plus jedna

Román *Jeden plus jedna* od Jojo Moyesové byl vybrán jako zástupce NA literatury tak jak je prozatím pojímána v českém kontextu, tedy jako literatura převážně zaměřená na mladé ženy. Zahrnujeme jej do této diplomové práce zejména kvůli fenoménu, kdy dívky čtou díla, která jsou určena pro starší čtenářky, hledají v těchto románech inspiraci a mnohdy jsou pro ně příběhy ze života starších dívek/žen zajímavější než příběhy, které se dějí jejich vrstevnicím. Proto si myslíme, že právě tato autorka může být čtena i studentkami středních škol. Záměrně jsme nezvolili autorčinu nejznámější knihu *Než jsem tě poznala*, která je zfilmována, nechtěli jsme, aby i v dalších analýzách byli studenti ovlivňováni filmovou podobou (jak to může nastat například u *Harryho Pottera*, *Hry o trůny*, případně u *Divergence*, kterou budeme analyzovat později). Stejný přístup jsme pak zvolili při výběru knihy J. Greena, *Hadrový panák* D. Colea prozatím filmovou podobu nemá.

Jess věděla, co by měla udělat. Samozřejmě. Nebyly to její peníze. Tohle vštěpovala dětem: Nekrad'. Neber si, co není tvoje. Udělej správnou věc a nakonec za ni budeš odměněn.

Udělej správnou věc.

Nový vnitřní hlas jí však začal neodbytně našeptávat do ucha: Proč bych ty peníze měla vrátet? Nebudou mu chybět. Nevěděl o sobě na parkovišti, v taxíku ani u sebe doma. Mohly mu vypadnout kdekoli. Nakonec ještě štěstí, žes je našla ty. A co kdyby je sebral někdo jiný tady z okolí? Myslíš, že by mu je vrátili?

Na bezpečnostní průkazce stálo, že jeho firma se jmenuje Mayfly. Křestním jménem je Ed.

Odnese peníze zpátky panu Nichollsovi. V mozku jí hučely myšlenky v tempu sušičky na prádlo.

A přesto to neudělala (Moyesová 2016: 64).

Popojel a ona doufala, že možná odjede. Jenomže on zastavil. Vystoupil z auta a obešel ho, takže stál před ní, a ona by ho musela odstrčit, aby mohla jít dál. Naklonil se na stranu, jako by něco vysvětloval někomu natvrdlému. „Když s tebou někdo mluví, je slušný odpovédět. To tě máma nenaučila?“

Tanzie ze sebe strachy nemohla vypravit ani slovo.

„Kde máš bráchu?“

„Nevím,“ hlesla šeptem.

„Ale víš, ty jedna mrňavá, čtyřvoká mimoňko. Tvůj brácha si myslí, že je fakt děsně chytřej, když se mi šťourá ve Facebooku.“

„Nešťourá,“ pípla. Ale byla mizerná lhářka, a jakmile to vyslovila, bylo jí jasné, že Fisher ví, že lže.

Popošel k ní o dva kroky. „Vyřid' mu, že si ho podám, fouňu jednoho zasranýho. Myslí si, že je děsně chytřej. Vyřid' mu, že mu v jeho profilu nadělám fakt paseku“ (Moyesová 2016: 291).

Ukázky jsme vybrali s ohledem na zlomové situace, kterých se týkají, přímou souvislost mezi sebou nemají. Zároveň jsme tyto úryvky vybrali, protože se od sebe liší tím, jak jsou vystavěny, a také proto, že v nich můžeme analyzovat jazyk a jeho funkci v textu, což v případě ani jednoho zkoumaného fantasy díla nebylo možné. Otázky vytvořené k tomuto románu směřují především na charakter postav, které se zřetelně v průběhu děje vyvíjí, ale také na motivy, které znovu odkazují k prolínání žánrů. Zároveň bychom se studenty chtěli také zaměřit na téma některých společenských problémů, které autorka ve svém románu tematizuje, najít jejich promítnutí do vybraných úryvků a porovnat *Jeden plus jedna* s dalšími romány J. Moyesové, zda se tato témata opakují, nebo využívá nová. **Zařad'te ukázky do kontextu celého díla a popište situace, které se v nich odehrávají.**

Popište jazykové prostředky a určete jejich funkci v textu. V první ukázce podstatnou část zabírá vnitřní monolog Jess, která se snaží obhájit si svůj postoj. Tento monolog je tvořen polopřímou řečí vypravěče, která je vedena nejprve v 1. osobě jednotného čísla, a nakonec přejde do 2. osoby jednotného čísla, aby to vypadalo, že k Jess promlouvá její vnitřní hlas. Díky této polopřímé řeči do pásma vypravěče pronikají prvky hovorové češtiny (žes). Ve druhé ukázce můžeme sledovat dialog, většinu času ale promlouvá Fisher, jehož řeč je zřetelně nespisovná (*chytřej, je slušný, čtyřvoká*), používá expresivní výrazy i vulgarismy (*mimoňko, fouňu jednoho zasranýho*). Jeho mluvou je tak charakterizována povaha agresora, jednoduchého, nepříliš inteligentního člověka, který nepřijímá žádnou odlišnost podle svého vnímání normálnosti.

Pokuste se charakterizovat postavy Nickyho a Tanzie a zahrnout do této charakteristiky také jejich vývoj v průběhu románu. Nick je šestnáctiletý kluk, kterého opustili oba dva rodiče, nejprve matka, a nakonec i otec, zůstala mu jen jeho mladá nevlastní matka a nevlastní sestra. Je přesně v tom věku, kdy hledá svou

identitu, snaží se najít směr, kterým se bude nadále ubírat jeho život. S tímto rozhodováním souvisí i jeho proměny vzhledu, obarvil si vlasy načerno, maluje si linky, ale kvůli tomu se stává obrovským terčem posměchu ve škole a v celém sousedství. Vyhlédne si ho Fisher se svými kumpány a neustále ho šikanuje, čímž Nicka přivádí do stále větších depresí, nikdo se nepostaví na jeho stranu, a ačkoli předstírá, že je mu to úplně jedno, utápí svůj žal v počítačových hrách a v kouření marihuany. V okamžiku, kdy vyjde najevo, že ho Fisher šikanuje i na internetu, sežene Ed svého přítele hackera, který se Fisherovi nabourá do jeho profilu na Facebooku. Ed také Nickovi doporučí, aby vyzkoušel psaní příspěvků na blog, kde může psát anonymně a vypsát se ze svých problémů. Nicky se k tomu zpočátku staví odmítavě, nakonec ale pár článků na blog napíše. Po návratu domů a zhroucení Jess je to právě Nicky, kdo přebírá funkci hlavy rodiny a uvědomuje si, že zavíráním se do své ulity nikdy ničeho nedosáhne. Rozhodne se, že začne se svým životem něco konečně dělat, začíná se zajímat o studium na vysoké škole a dál píše svůj blog. Díky němu také sežene potřebné peníze na Normanovu péči a léčbu po těžkém zranění, když mu lidé, co si přečetli jeho článek, založí transparentní účet a začnou tam posílat peníze. Z nerozhodného kluka v depresích se stane mladý muž, který přesně ví, co se svým životem.

Tanzie je desetiletá holčička s nadprůměrnou inteligencí a zázračným nadáním v matematice. Tím vybočuje z průměru celého sousedství, nezajímají ji stejné věci jako její vrstevnice, není oblékaná podle poslední módy, proto se Jess bojí, že se Tanzie postupem času stane obětí stejné šikany jako její nevlastní bratr, a tak ji chce dostat na soukromou školu. Tanzie si prozatím tyto problémy ale nepřipouští, miluje pouze matematiku a svého psa Normana. Proměna nastane v okamžiku, kdy nezvládne soutěžní test z matematiky kvůli svým zničeným brýlím. Navíc si myslí, že právě kvůli tomu je její matka nešťastná, proto se rozhodne, že už nikdy nesáhne na své rozšířené učebnice matematiky.

Co považujete za ústřední motiv celého díla? Za hlavní pokládáme motiv cesty, nejde nám pouze o cestu, kterou podnikly všechny čtyři postavy se psem Normanem do Skotska, i když je bezpochyby cestou nejdůležitější a tvoří ústřední motiv celého románu. Mluvíme zde také o cestě, kterou podstoupily postavy každá jednotlivě, když se vyvíjely a měnily jejich charaktery a vnímání světa. Ať už to byla Nickyho proměna, o které jsme mluvili výše, ale i změna Eda, který pochopil, že peníze a jeho potřeby nejsou všechno, Jess, které došlo, že už nemůže pořád jenom nezištně konat dobro a

někdy taky musí myslet i na sebe. Tento vývoj charakterů se opět dostává do opozice k tezi Mocné, že postavy jsou statické a nevyvíjejí se.

Pokuste se srovnat analyzovanou knihu s červenou knihovnou 30. let. Jaké rozdíly, případně podobnosti můžeme vypořádat? Největší rozdíl nacházíme především v tom, jaké místo má v příběhu milostná zápletka. Vyvíjející se vztah mezi Jess a Edem je samozřejmě důležitým motivem, pro někoho, kdo častěji čte tento typ literatury, je už téměř od začátku jasné, že se nakonec dají dohromady, nicméně do popředí je postaven už zmíněný vývoj jednotlivých postav, při kterém nacházejí své místo ve světě, které se výrazně odlišuje od místa výchozího. Jess si neklade za cíl najít si novou lásku, chce jen zařídit pro svoje děti lepší život a za tímto cílem celý příběh směřuje. S červenou knihovnou ji naopak spojuje využití stejných schémat v milostné zápletce, kterými jsou „fabule nelásky“ a „sociální fabule“ (Mocná 2004a:). Ed s Jess se zpočátku nemohou vystát, přitom se Jess cítí provinile kvůli ukradeným penězům, také kvůli tomu, že využívají Edovo auto a jeho pohostinnost, protože se naučila spoléhat vždy jen sama na sebe. Zároveň je od sebe dělí obrovská finanční propast, každý se pohybuje v jiné skupině lidí a pravděpodobně by se za normální situace ani nepotkali, Jess sice uklízela v Edově prázdninovém domě, nicméně více slov mezi sebou prohodili až v hospodě a na cestu do Skotska je svedla náhoda. Ta je pak také jedním z hlavních motivů, které *Jeden plus jedna* přiřazuje k žánru červené knihovny.

Jakým společenským tématům se autorka ve své knize věnuje? J. Moyesová se zaměřuje především na propastný rozdíl mezi chudými a bohatými lidmi a nemožnost dostat se z dluhových pastí, problémy s živobytím samoživitelek, Jess má dvě zaměstnání, ale i tak nedokáže svým dětem zajistit nic navíc. Zároveň je jejich čtvrť popisována jako vyloučená lokalita, vedle níž jako protiklad vyrostla vilová čtvrť, jejíž bohatí nájemníci sem jezdí na prázdniny. Tato její finanční situace se pak promítne i do scény prvního úryvku.

Druhým řešeným problémem je šikana a to nejen fyzická, ale konkrétně kyberšikana na internetu, jejichž projevy můžeme sledovat ve druhém úryvku. S tím souvisí také nezájem institucí a okolí a tím i následná pasivita oběti, která nemá důvod svůj problém nijak řešit, protože ví, že jí nikdo nepomůže. S počítačem a internetem je spojeno také hackerství, které zde sice bylo využito pro jen pro malou pomstu a posloužilo jako vzpruha pro Nicka, byl to okamžik, kdy se vyrovnal se svým životem, zároveň s vyzrazením obchodních informací, kterým se provinil Ed, slouží

k demonstraci toho, jak jsou informace dostupné na internetu zneužitelné. Na druhou stranu internet funguje také jako zprostředkovatel pomoci, ať už se jednalo o podporu, kterou získal Nick na svém blogu, ale také o transparentní účet, který založil neznámý člověk na zaplacení účtu u veterináře.

PRACOVNÍ LIST

Jojo Moyesová

Jeden plus jedna

Výňatek z uměleckého textu

„Jess, já jsem nikdy nechtěl...“

Prudce se otočila a vrhla se na něj. Chtěla mu rozmlátit ten jeho pitomý obličej a drahý sestřih. Chtěla, aby věděl, jakou bolest způsobil svým dětem. Chtěla, aby zaplatil. Skrčil se za autem a Jess se přistihla, jak do toho auta skoro jako smyslů zbavená kope, do těch obrovských kol, nablýskaných plechů, do toho pitomě zářivě bílého, pitomě naleštěného, pitomě vypíglovaného, pitomého auťáku.

„Ty jsi lhal! Všem jsi nám lhal! A já jsem se tě snažila chránit! Nemůžu uvěřit... nemůžu...“ *Kopala a cítila chabé uspokojení, když se kov ohnul, i když jí nohou projela bolest. Kopala znovu a znovu, bylo jí to jedno, bušila pěstmi do okna.*

„Jess! To auto! Copak ti přescočilo, ty vole?“ (Moyesová 2016: 229–230)

Výňatek z neuměleckého textu

Jeden „road trip“ napříč Anglií až do Skotska. V autě 5 cestujících. Jedna svobodná matka na místě spolujezdce, řidič, kterému hrozí vězení za zneužití interních informací v jeho vlastní firmě. Šikanovaný puberťák, velký smradlavý uprděný pes a nadprůměrně inteligentní holčička na zadním sedadle. To zní jako skvělá jízda, co myslíte? [...]

Myslím, že knihy Jojo Moyes jsou prostě sázka na jistotu. Její první kniha, kterou jsem četla, byla Než jsem tě poznala a i tu mohu vřele doporučit. Už se moc těším na její filmové zpracování.

„Někdy je život řada překážek, které je prostě jen třeba zdolat, možná jen pouhou silou vůle.“

Skvělý, silný a zároveň utipný příběh ze života, u kterého se zasmějete, ale i popláčete. Kniha poukazuje na problémy šikany ve školách a teror sousedů. Teror takový, že se například malá Tanzie bála vyjít i na vlastní zahrádku, aby se jí něco nestalo. Vyprávění z pohledu dětí je takové laskavé a moc milé.

„Článek měl 459 sdílení. Na stránce dárcovských příspěvků Nicky napočítal 130 jmen, nejmenší dar byl dvě libry, největší dvě stě padesát. Naprosto neznámý člověk jim poslal dvěstěpadesát liber. Konečný součet činil 932 liber a 50 penčí, poslední částka přišla před hodinou...“
Román Jeden plus jedna je o lidské laskavosti a o tom, že lidé stále umějí pomáhat druhým, i když jsou zcela cizí a neznámí. ²⁴ (upraveno)

STRUKTURA ÚSTNÍ ZKOUŠKY

analýza uměleckého textu	I. část	– zasadit výňatek do kontextu díla; tvrzení zdůvodnit
		– analyzovat situaci zachycenou ve výňatku
		– postihnout téma celého díla
		– charakterizovat literární žánr
	II. část	– analyzovat vypravěče
		– charakterizovat postavy a vzájemné vztahy mezi nimi
III. část	– charakterizovat jazykové prostředky a jejich funkci v textu	
literárněhistorický kontext		– zasadit dílo do kontextu tvorby J. Moyesové
		– zasadit dílo do kontextu světové literatury (uvést další díla ze zkoumaného žánru)
analýza neuměleckého textu	I. část	– postihnout souvislost mezi výňatky
		– charakterizovat pravděpodobného adresáta textu
	II. část	– určit funkční styl, dominantní slohový postup, okomentovat rozdíly mezi kritickou a čtenářskou verzí slohového útvaru

Výňatek z uměleckého textu byl opět vybrán jako ukázka zlomové situace, která v díle nastala. Lze na ní ukázat nejenom změnu Jessina charakteru, ale také zajímavé jazykové prvky, díky kterým jsme nemuseli ze struktury ústní zkoušky odstranit jazykovou otázku. V rámci otázek pracovního listu se také budeme věnovat porovnání tohoto románu s dalšími díly J. Moyesové, jak jsme zmiňovali na začátku podkapitoly.

Celá výprava se z nepodařené soutěže vydává navštívit Martyho, otce obou dětí, protože Jess doufá, že po setkání s ním se Tanzie zlepší nálada. Jde o první prozření Jess, kdy byla okolnostmi donucena pochopit, že jí lidé nikdy neoplatí to, že se k nim chovala mile, laskavě, starala se o ně, případně je milovala. Všechny její negativní emoce vzteku, smutku, hněvu a nenávisti se projeví v okamžiku, kdy pochopí, že se nechala podvést svým mužem Martym, který jí neustále sliboval, že v okamžiku, kdy se dá dohromady, jí začne posílat peníze a více se starat o děti. On jí ale téměř celou

²⁴ (Veronica0382). JEDEN PLUS JEDNA. *Databazeknih.cz*. Dostupné z [online]: <https://www.databazeknih.cz/recenze-knihy/jeden-plus-jedna-6020> [cit. 5.12.2018].

dobu lhal, našel si novou bohatou přítelkyni, kterou se nechává vydržovat. A tak Jess „vypění“ a nechá se ovládnout svými emocemi.

Za ústřední téma celého díla považujeme cestu, která prostupuje všemi osami příběhu. Hlavní osou je cesta do Skotska na matematickou soutěž, zároveň jde ale o vnitřní cestu všech hlavních hrdinů. Druhým významným tématem je rozvíjející se vztah mezi Jess a Edem, nemůžeme ale říci, že se jedná o hlavní téma, protože jejich vztah spíše vyplyne ze všech náhod a událostí, než že by se vše točilo kolem hledání pravé lásky. Autorka se navíc věnuje také problematice dospívání a jinými celospolečenskými problémy (chudoba, šikana, kyberšikana, vliv internetu).

Tyto skutečnosti staví román *Jeden plus jedna* na pomezí žánrů červené knihovny a sociálního melodramatu. Na jedné straně můžeme najít motivy a schémata typická pro červenou knihovnu – sociální rozdíl mezi milenci, počáteční nenávisť, náhodná setkání; na druhou stranu je v románu kladen důraz i na jiné mezilidské vztahy, dospívání a různé společenské problémy zmíněné výše. Tyto problémy nejsou líčeny s hysterií, která by okatě vybízela k jejich okamžitému řešení, ale spíše jako součást každodenní reality a jen nepatrně apelují na čtenáře, jak tyto problémy řešit.

Vypravěč je v tomto románu ve 3. osobě singuláru, jedná se o vypravěče personálního, který je výrazně ovlivněn tou postavou, z jehož pohledu je děj vyprávěn. Příběh má čtyři vypravěče – Jess, Eda, Nicka a Tanzie. Pouze epilog, který je vyprávěn z pohledu Tanzie, má vypravěče v 1. osobě singuláru. Změna vypravěče na dětského působí ozvlášťujícím dojmem. Pásmo vypravěče často tvoří polopřímá řeč, která označuje vnitřní monolog postav. Také v analyzované ukázce přechází vypravěč do polopřímé řeči, je to signalizováno přechodem ze spisovného do nespisovného jazyka (*vypiglovaného, autáku*). Tím přecházíme k charakteristice jazyka. Postavy ve svých replikách mluví hovorovým, případně nespisovným jazykem. V analyzovaném výňatku se objevuje i vulgarismus (*ty vole*), který ale v tomto případě už přešel do významu citoslovce bez vulgárního významu. Zajímavým prvkem ukázky je opakování slov. Je jím zdůrazněno Jessino rozčilení, vztek a zklamání, které v ukázce cítí. Opakování prostupuje celým úryvkem: 3 věty začínající slovesem *chtěla*, které také vyjadřuje naléhavost, opakování příslovce *pitomě* ve spojení s *autem*, které pak přechází v přídavné jméno *pitomého*. Opakování sloves je patrné v celé ukázce (*lhal, kopala*).

Ve výňatku se vyskytují dvě postavy – Jess, z jejího pohledu v této kapitole vnímáme vypravování, a Marty, její muž, jehož repliky otevírají a také uzavírají analyzovanou

ukázkou. Marty nebyl spokojen se svým životem, téměř každodenně měnil své plány na to, jak uživit rodinu a jak realizovat plány na podnikání, až se nakonec rozhodl opustit rodinu, protože upadl do depresí, ze kterých se chtěl tímto odloučením dostat. Jess je velmi mladá matka, přibližně 28letá, která se nezištně stará nejenom o svou vlastní dceru Tanzie, ale také o nevlastního syna Nicka, který u ní zůstal i potom, co je opustil Marty, jeho otec. Je velmi obětavá a laskavá a pro své děti by udělala cokoli, což nakonec taky udělá, když poruší všechna svá přesvědčení a nechá si Edovi peníze. V analyzovaném úryvku ale žádnou její zmíněnou charakteristiku nenajdeme, protože právě zažívá jedno ze svých největších zklamání a rozhořčení zároveň, všechny její potlačované emoce tak vybuchají na povrch.

J. Moyesová je jednou z nejproduktivnějších autorek románů pro ženy posledních dvou desetiletí, publikovala již 15 románů, v českém překladu jich vyšlo prozatím 10, posledním je román *Sama sebou* vydaný v letošním roce. Dva autorčiny romány byly také ve Velké Británii ohodnoceny cenou pro nejlepší romantickou knihu roku (*Zakázané ovoce*, *Poslední dopis od tvé lásky*). Za zmínku stojí, že právě román *Zakázané ovoce* má na internetové stránce databazeknih.cz navzdory svému ocenění nejnižší hodnocení od čtenářů.²⁵ Hlavními hrdinkami jsou vesměs mladé ženy do třiceti let, pro něž život není procházka růžovým sadem. Jsou to samoživitelky, které se pohybují na hranici chudoby a nekonečných dluhů (*Jeden plus jedna*), utíkají před svou minulostí a tyranským mužem na druhý konec planety (*Stříbrná zátoka*), vyrovnávají se se smrtí svého manžela (*Dívka, již jsi tu zanechal*), přicházejí do styku s těžce nemocnými lidmi, eutanázií (*Než jsem tě poznala*), ve svých románech často propojuje dvě časové roviny, které jsou spojeny jedním společným motivem (například obraz v *Dívce, již jsi tu zanechal*), její romány tak mají částečně i přesah do historického románu. Všechny tyto zmíněné motivy jsou důvodem její popularity mezi čtenáři, milostná zápletka, která se v dílech objevuje ve všech případech, je zapojena do dalších společenských, etických, morálních otázek, které tvoří jádro problémů hlavní hrdinky. Hledání lásky není ani primárním cílem hrdinek, chtějí se pouze úspěšně vypořádat se svou situací, láska k nim přichází „náhodou“.

Romány s podobnou tematikou píše také N. Sparks. Tento autor se pohybuje na pomezí YA a NA literatury, část jeho tvorby tvoří příběhy teenagerů, druhou pak příběhy mladých žen, ale i mužů. V jeho románech láska tvoří stěžejní osu, nicméně i tady se hrdinové setkávají s nemocemi a smrtí (*Nezapomenutelná cesta*, *Poslední*

---

²⁵ <https://www.databazeknih.cz/knihy/zakazane-ovoce-376193>

píseň), ženy utíkají od svých tyranských manželů (*Bezpečný přístav*) a muži jsou psychicky poznamenáni válkou (*Talisman*). N. Sparks do svých románů zapojuje také detektivní zápletky (*Ve tvých očích*).

V případě druhého výňatku se jedná o čtenářskou recenzi románu *Jeden plus jedna*. Jak ukáže její následná analýza, nejedná se o příliš povedenou recenzi. Studenti maturitního ročníku budou mít za sebou výuku slohu, v rámci které se budou zabývat recenzí, jejím správným zpracováním, proto by měli umět okomentovat, co je na této recenzi špatně.

Tím, že tuto recenzi lze přímo dohledat na internetové stránce databazeknih.cz, jsou jejími potenciálními adresáty čtenáři, kteří tyto stránky navštíví, protože hledají inspiraci k výběru knih, tato recenze jim pak může pomoci při rozhodování, zda si román přečíst.

Jedná se o publicistický styl, konkrétně recenzi. Její autorka využívá jako ozvláštňující prvek ukázku z románu, které ale příliš nesouvisí se samotnou recenzí, jedná se spíše o namátkou vybrané úryvky, jež se recenzentce v románu líbily. V recenzi se mluví téměř výlučně o subjektivních pocitech autorky z přečteného románu, nijak blíže nekomentuje téma díla, jeho zpracování, jen se krátce zmiňuje o některých problémech, které jsou nosným prvkem románu, nebo zmiňuje dětské vypravěče. Stejně jako spolu nesouvisí text recenze a ukázky, nesouvisí spolu ani jednotlivé věty autorky. Na komentář o šikaně například přímo navazuje věta o vypravěčích. Tím, že jsou součástí recenze úryvky z knihy a samotný text autorky je velmi krátký, úryvky mohou působit rušivě. Všechny zmíněné prvky čtenářské recenze jsou ukazateli ne odbornosti textu, která od sebe rozlišuje recenzi čtenářskou a recenzi psanou literární kritikem, která se pohybuje na pomezí publicistického a odborného stylu.

6.3 Hadrový panák

Jako zástupce přestupní literatury jsme zvolili žánr detektivky. Moderní produkce detektivek je úzce propojená s thrillerem, mnohdy autoři detektivek využívají i hororové prvky. Knižní trh nabízí neustále nové detektivní tituly, každá druhá kniha nese označení bestseller. Jednou z knih s tímto označením je také *Hadrový panák* od D. Colea. Už na přebalu knihy nalezneme poznámku „Nejočekávanější krimithriller roku 2017“, který signalizuje už zmíněné prolínání žánrů. Titul jsme zvolili především s ohledem na to, že je propagován jako bestseller, jedním z cílů analýzy by tak bylo zjistit, zda jej jako bestseller vnímají i studenti, nejenom nakladatel, který knihu vydal. Zároveň jsme nechtěli volit z autorů severských detektivek, ale naopak je využít pro srovnání s *Hadrovým panákem*, nakolik se od nich odlišuje, případně nakolik se jimi inspiruje.

„Takže, je to ta nejstrašnější věc, co jste kdy viděl?“ zavtipkoval Simmons vyčerpaně. „Je těsně na druhém místě,“ odvětil Wolf, aniž odtrhl zrak od zvětšující se tmavě modré skurny na nebi.

„Na druhém? Má mě zajímat, co by bylo horší než tahle – tahle věc?“ Simmons opět přehlédl zavěšenou sbírku kusů těl.

Wolf lehce poklepal na pravou ruku postavy. Dlaň se zdála bledá v porovnání s opálenou kůží na jiných místech a dokonale upravenými rudými nehty. Desítky vláken, která vypadala jako hedvábná, nesly napnutou paži a několik dalších podpíralo natažený ukazovák.

Zkontroloval, jestli je někdo neposlouchá, a potom se naklonil k Simmonsovi, aby mohl šeptat.

„Ukazuje do okna mého bytu“ (Cole 2017: 23).

Andrea se odmlčela, ne kvůli dramatickému efektu (seznam přednesla bez jakékoli teatrálnosti, spíš jako kdyby to chtěla mít co nejdříve za sebou), ale aby si otřela slzu s příměsí řasenky. Odkáslala si a zamíchala papíry před sebou v nepřesvědčivém pokusu předstírat, že ji zbrzdil překlep nebo chybějící list. Náhle si zakryla obličej dlaněmi a ramena se jí roztřásla pod plnou vahou vědomí, čeho se dopustila.

„Andreo? Andreo?“ zašeptal kdosi zpoza kamery.

Andrea opět vzhlédla k rekordnímu počtu diváků a ve své hvězdné chvíli měla na tvářích a na rukávech nehezké tmavé skurny.

„Už je to dobré.“

Pauza.

„A v pondělí čtrnáctého července, důstojník metropolitní policie a vedoucí vyšetřovatel vražd v případě *Hadrového panáka*... detektiv seržant William Oliver Layton-Fawkes“ (Cole 2017: 74–75).

V případě této analýzy jsme vybrali úryvky, které mají mezi sebou přímou souvislost, kterou okomentujeme níže. Úryvky také ukazují některé základní motivy moderní detektivky, které chceme při rozboru zkoumat – tedy postava detektiva a jeho zapojení do zločinu, role médií v případě a originální provedení zločinu.

Zařaďte ukázky do kontextu celého díla a postihněte souvislost mezi nimi. Oba úryvky byly vybrány ze začátku knihy, v prvním detektiv William Fawkes po ohledání těla, které je sešito ze šesti částí těla z šesti různých obětí, zjistí dvě děsivé skutečnosti: zaprvé že hlava těla patří sériovému vrahovi Nagnibu Khalidovi, který by měl být zavřený ve vězení, a zadruhé prst natažené ruky ukazuje do jeho okna na protější straně ulice.

Tuto skutečnost zdánlivě vysvětluje druhá ukázka. Wolfova bývalá manželka Andrea je televizní reportérka a obdrží tajemný dopis, ve kterém nalezne seznam jmen a data jejich naplánovaných obětí. A posledním jménem na seznamu je právě detektiv William Fawkes. Čtenář si tak může domyslet, že právě proto ukazovák ruky *Hadrového panáka* směřuje do Wolfova okna. Jedná se pouze o jednu interpretaci tohoto gesta, druhá vyvstane až v průběhu knihy, *Hadrový panák* tímto gestem obviňuje z objednání celé série vražd.

Jaká je role médií v příběhu? Motiv médií je častou součástí moderních krimithrillerů, policisté a vyšetřovatelé nemají novináře příliš v lásce ve chvílích, kdy se snaží udržet nějaký zločin v tajnosti, případně když se novinářům podaří zjistit informace dříve než policistům. To je také případ *Hadrového panáka*, Andrea obdrží dopis se jmény, fotografie, seznámí veřejnost s podrobnostmi. Nicméně se i zde objeví spolupráce policistů s médii, jde o moment fingované vraždy, kterou měli natočit v přímém přenosu, aby zabránili smrti jedné z potenciálních obětí. V krimithrillerech se také novináři mohou stát vyšetřovateli jako v případě Mikaela Blomkvista v trilogii *Milénium*.

Hadrový panák je prezentován jako jedna z nejprodávanějších knih roku 2017. **Proč si myslíte, že by mohla být pro čtenáře tak atraktivní?** Jde především o novou aktualizaci detektivní zápletky. V detektivce jde vždy o „proces objasňování

ztajemnělého zločinu“ (Mocná 2004b: 106), v tomto případě jde však o zločin zcela ojedinělý a svým provedením překračuje všechny představitelné meze jak čtenáře, tak i vyšetřujících policistů. Zbytky těl pěti mrtvých lidí z Hadrového panáka nejsou nalezeny (pouze v nemocnici je nalezeno tělo bez hlavy Khalida, který zemřel na otravu), tudíž není úplně jasné, jak zemřeli, nebo co s nimi vrah vlastně provedl. Na druhou stranu smrt lidí, kteří jsou uvedeni na seznamu, je velmi neobvyklá a promyšlená do sebemenších detailů. Vzhledem k tomu, že ani jedné smrti není vrah bezprostředně přítomen, zdá se, že je vždy krok před policií a zmaří jim všechny pokusy o záchranu. Motiv všudypřítomného a nepolapitelného vraha, společně s motivem faustovských vražd na objednávku²⁶, za které musíte zaplatit životem, přináší do krimithrilleru už zmíněné pronikání hororových prvků, které jsou navíc umocněny vrahovým démonickým vzhledem a narušenou povahou.

Dalším atraktivním motivem je psychicky narušený detektiv. Spojují se v něm obě rozdělení detektiva z klasických detektivek (Mocná 2004b: 107): je výstřední, má podivný a ironický smysl pro humor, příliš nerespektuje nadřízené a jejich rozkazy, jako dedukce je nedosažitelná, zároveň mu ale zločin přímo zasáhne do života, stává se potenciální vrahovou obětí, nakonec v něm také odhalíme také objednavatele vražd. Ve Wolfově případě je psychická narušenost ještě zdůrazněna jeho pobytem ve psychiatrické léčebně, která jeho psychický stav více zdevastuje, čímž je poznamenaný pro své okolí.

Základním nosným pilířem detektivky je příběh, který musí být překvapivý, ale zároveň musí být i promyšlený a rozuzlení by mělo být racionálně zdůvodnitelné. **To, že překvapivost zápletky autor splnil, jsme uvedli už v předchozí otázce, jak je to ale se zdůvodněním? Myslíte si, že zápletka a rozzuzlení díla jsou racionálně zdůvodnitelné? Nemáte pocit, že některá místa autor až překombinoval ve své snaze o co největší aktualizaci a překvapivost?** Narážíme zde především na provedení jednotlivých vražd. Je možné, aby se vrah dostal do blízkosti všech zavražděných, aby nastudoval, jaké jsou jejich životní návyky, jaké mají slabosti, jak funguje jejich psychika a další důležité vlastnosti, díky kterým pak mohl naplánovat jejich smrt? Někdy můžeme mít pocit, že jejich život znal do sebemenších detailů, jejich smrt nastala, i když se do ní vůbec nezapojoval (v případě strážníka od lavice obžalovaných, který spáchal sebevraždu). Stačilo je pouze zařadit na seznam obětí (o což se zasloužil spíše sám Wolf), a pak už jen čekat, až je

---

²⁶ Mezi lidmi koluje číslo, na které mohou zavolat, pokud si přejí, aby někdo zemřel. Nicméně za jeho smrt musí zaplatit svým vlastním životem.

jejich svědomí dožene. Dokázal zjistit, že se ho pokusí přelstít fingovanou vraždou, a opět jim ji překazil. Nikde také nebylo vysvětleno, jak zemřely oběti, které tvořily hadrového panáka, a kam zmizely zbytky jejich těl. V tomto spatřujeme určitou mezeru v příběhu, jako by autor už neměl další nápady na zajímavé úmrtí obětí, sám příběh si žádal určité vysvětlení těchto vražd, zůstalo po nich v příběhu jen prázdné místo. Toto prázdné místo se tak dostává do opozice s inovativním vytvořením hadrového panáka. Naopak někomu mohou tato nevysvětlená úmrtí jen podtrhovat tajuplnost vraha a celkové provedení faustovských vražd.

Zároveň bychom se ale mohli pozastavit nad jistou neschopností policistů, kteří se sice snaží ochránit potenciální oběti ze seznamu, zavírají je do místností bez oken, na ambasády, ale nikdy pořádně nezkontrolují věci, které si oběti přinášejí s sebou, nezjišťují si jejich nemoci, které má na rozdíl od nich vrah skvěle zmapované.

Dalším důležitým bodem je opět typologie postav. Každá role bývá v detektivce pevně obsazená, charaktery napříč různými romány jsou podobné, proto je důležité tyto postavy okomentovat.

Charakterizujte postavy Emily Baxterové a Andrey Hallové a jejich vztahy s Wolfem. Jde o dvě ženy, které jsou ve Wolfově životě důležité. Andrea je jeho bývalá manželka, která se s ním rozvedla po případu N. Khalida, nemohla se přenést přes to, jak jim vyšetřování zasahuje do života a jak je celým případem Wolf posedlý, rozpad jejich vztahu zpečetil Wolfův pobyt v psychiatrické léčebně. Prezentuje se jako cynická, ironická a suverénní novinářka, která je vždy nad věcí, jak je ale zřejmé z druhé analyzované ukázky, není schopna se odpoutat od citů ke svému bývalému manželovi, uvědomí si, co svým veřejným vystoupením provedla, proto pak pomůže policistům při jejich lsti. Jedním z důvodů, proč se Andrea s Wolfem rozvedla, je právě Emily Baxterová, ačkoli mezi nimi nikdy nebyl milostný vztah. Jako Wolfova kolegyně by měla fungovat jako jeho protiváha a být rozumnější, nicméně je velmi spontánní, do všech situací se vrhá po hlavě, je podobně ironická jako Wolf, stojí na jeho straně dlouho po tom, co je zjištěno, že je do vražd také nějak zapojen, a je to také ona, kdo mu v závěru pomůže uprchnout (ačkoli se dozvídáme, že to byla Emily, kdo napsal na Wolfa posudek, který ho odsoudil k pobytu psychiatrické léčebně).

PRACOVNÍ LIST

Daniel Cole

Hadrový panák

Výňatek z uměleckého textu

„Tohle jsem nechtěl,“ zamumlal Wolf proti své vůli.

„Ale chtěl,“ pousmál se Masse. „To vy jste jim to udělal.“

„Byl jsem nemocný! A vzteky bez sebe. Nevěděl jsem, co dělám!“ Wolf se zlobil sám na sebe. Věděl, že si Masse pouští k tělu.

Masse ztěžka vzdychl.

„Budu hluboce zklamaný, jestli se ukáže, že patříte k těm, co říkají ‚Já to tak nemyslel‘, ‚Potřeboval bych změnit smlouvu‘ nebo moje oblíbené ‚Našel jsem Boha‘. Ale pokud se vám to náhodou povedlo, opravdu by mě zajímalo, kde se ten hajzlík schovává.“

Masseův sípavý smích přešel v další záchvat zuřivého kašle, což Wolfovi poskytlo čas na vzpamatování.

„A já budu zklamaný, jestli se ukáže, že patříte k těm magorům –“

„Já nejsem magor!“ přerušil ho Masse, vyskočil na nohy a zařval silněji, než by Wolf pokládal za možné.

Do napjaté atmosféry zazněly blížící se sirény (Cole 2017: 341).

Výňatek z neuměleckého textu

Baiba (25. 11.): Tak tohleto bolelo. Zase jsem se nechala nalákat na nálepku „bestseller“ (jsem opravdu nenapravitelná) a opět se jednalo o tuctovou, nelogickou splácaninu. Když mě thriller přestane zajímat už v polovině, je to trochu blbý, no. :)

Sametka81 (10. 11.): Knihu jsem dočetla v noci. Už jsem zjistila, že ne vše, co je označeno Edice světový bestseller, musí být super bomba. U této knihy mi nevyhovoval styl psaní. Ve větách jsem se ztrácela. Konec mi také přišel divný. Rozhodně jsem četla lepší knížky. Tady se hold potvrdilo, že reklama má velkou sílu. Kdyby se o této knize všude nepsalo a nemluvilo, asi by ji tolik lidí nečetlo. Jsem ráda, že jsem si ji nekupovala, a měla ji pouze půjčenou z knihovny.

1v8na (21.8.): Průměrně dlouhé kapitoly, svižně napsané, čtivé, akční již od samého začátku. Líbilo se mi, že celý příběh se odehrává ve velmi krátkém časovém úseku od 28. června do 14. července 2014. Fascinuje mě Wolfova osobní interese v případě a to, že z něj nebyl odvolán mnohem dříve. Zároveň mě udivuje jeho touha pomoci a být užitečný. Nicméně stále nevím, co si o Wolfovi myslet a zda ho brát jako kladného hrdinu, nebo jako nevyrovnaného chlapa. Jsem hodně zvědavá na Loutkaře.

haWranka (8.7.): Skvělá kriminálka, společenské drama, thriller. Opravdu jsem nečekala, co se z příběhu vyvrbí. Jisté je, že jsem ji přečetla na tři posezení a zanechala ve mně hodně hluboký dojem. (Databáze knih, upraveno)²⁷

STRUKTURA ÚSTNÍ ZKOUŠKY

analýza uměleckého textu	I. část	– zasadit výňatek do kontextu díla; tvrzení zdůvodnit
		– analyzovat situaci zachycenou ve výňatku
	II. část	– postihnout téma celého díla
		– charakterizovat literární žánr
literárněhistorický kontext		– zasadit dílo do kontextu tvorby D. Colea
		– zasadit dílo do kontextu světové literatury (porovnat s díly severských autorů)
analýza neuměleckého textu	I. část	– postihnout souvislost mezi texty
		– charakterizovat pravděpodobného adresáta textu
	II. část	– určit funkční styl, dominantní slohový postup, okomentovat rozdíly mezi jednotlivými příspěvky

Pro pracovní list jsme tentokrát vybrali scénu odehrávající se v závěru příběhu. Mělo by jít o vyvrcholení celé knihy, setkání kladného hrdiny se záporným, vyřešení zápletky, objasnění zločinu. Nicméně zde vstupuje do hry nový prvek – kladný hrdina je tím, kdo objednal všechny vraždy, proto volíme otázku na charakter jeho postavy. Otázkou na žánr chceme klást důraz na prolínání žánrů. V literárněhistorickém kontextu se chceme zaměřit na srovnání se severskými detektivkami, student by měl okomentovat styčné body, které má *Hadrový panák* se severskými detektivkami společné.

Zvolený neumělecký text je velmi specifický. V případě tohoto pracovního listu jsme zvolili texty z okruhu terciálního, tedy kdy o textech primárních čtenáři mluví. Jde o

²⁷ Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/hadrovvy-panak-351414> [cit. 02.12.2018].

komentáře ke knize, které jsou publikovány na webové stránce databazeknih.cz. Vybrali jsme čtyři komentáře, dva, které hodnotí knihu kladně, a dva, které ji hodnotí negativně. Tyto komentáře ukáží studentům, jak se mohou pohledy na jednu knihu lišit, které motivy, prvky čtenáři hodnotí ve svých příspěvcích. Komentáře lze mezi sebou porovnat, určit, jaká je jejich výpovědní hodnota a zda by se vůbec student při výběru knihy nechal ovlivnit, případně s kterými hodnoceními z komentářů souhlasí či nesouhlasí a své tvrzení zdůvodnit. Čtenářské názory lze samozřejmě zapojit i do pravidelné hodiny literatury, kde by těmto úvahám mohl věnovat větší prostor než při samotné maturitní zkoušce. Vybrané komentáře jsme upravili jen minimálně, odstranili jsme pravopisné chyby a doplnili chybějící interpunkci, jinak jsme do jednotlivých textů nijak nezasahovali. V případě obou textů jsme vynechali otázku na charakteristiku jazyka, v uměleckém textu se podle našeho názoru nenachází nic, co bychom z hlediska jazyka mohli zkoumat, v komentářích jsme do jazykové podoby textu mírně zasahovali, proto by byla analýza jazyka v tomto případě zkreslená.

Ve výňatku z uměleckého textu se jedná o scénu, kdy se Wolf setkává se sériovým vrahem Massem, který všechny vraždy v kauze Hdrového panáka provedl, nebo se o ně nepřímou zasloužil. Nejedná se ale o první setkání těchto dvou protivníků, minimálně dvakrát už se setkali, poprvé na demonstraci před ambasádou (tam si to Wolf uvědomil až příliš pozdě, že stal tváří v tvář vrahovi), podruhé ho Wolf už záměrně sledoval na ulici. Zároveň už i vyšetřovatelé na policii vypátrali, kde by se ho Masse rozhodnout zabít Wolfa a jako první se do soudní síně vydává Baxterová, následována dalšími policejními jednotkami.

Ačkoli to přímo z děje není zřetelné, Wolf už si před jistou dobou musel uvědomit, že on je ten, kdo dal pokyn ke všem těm vraždám. I když se snaží si příliš vinu nepřipouštět a nedat před Massem znát své duševní rozpoložení, neubrání se nechtěnému vyklouznutí věty, že takhle to nezamýšlel, protože jednal ve vzteku, pod silnými prášky a nebyl úplně při smyslech. Masse se mu ale vysmívá, že smlouvy nelze odstoupit za žádných okolností, jelikož musí splatit svým životem za všechny, které nechal zabít.

Hlavním motivem knihy, jak to u detektivek bývá zvykem, je hledání vraha, sbírání informací, které by k tomu mohli dopomoci, v případě tohoto díla hraje důležitou roli také ochrana potenciálních obětí. Zároveň si ale můžeme všimnout, že velkou váhu zde má také psychologie, ať už hlavního detektiva, nebo masového vraha (oba jsou svým vlastním způsobem poznamenáni a ze společnosti vyčleňováni). Dopodrobna

jsou také líčeny charaktery vedlejších postav, vlastnosti, které je ovlivňují při jejich pátrání (pokud jsou to policisté), při nakládání s informacemi, které získali (novináři), nebo jak je ovlivňuje to, že jsou možnými oběťmi, a jak tyto situace prožívají (všimněme si, že každá oběť ze seznamu má úplně jiné charakterové vlastnosti – starosta si ani na malou chvíli nepřipouští, že by mu mohlo hrozit nějaké nebezpečí, strážník od lavice obžalovaných je opilec, který se umí pouze litovat). Inovativní prvkem, který zároveň tvoří i jádro knihy, je téma faustovských vražd. Na první pohled se může policistům zdát, že jde pouze o městské legendy, které kolují, zavoláte na číslo, objednáte si vraždu, za kterou následně zaplatíte vlastním životem. Čím více se ale policista Edmunds (který je zároveň nejvíce podceňovaným policistou, jemuž je stále dokola nechávána jen ta nejpodřadnější práce) začíná dostávat do minulosti a na vlastní pěst začne zkoumat v archivu staré případy (dalo by se říci, že i když je nováček, odvede tu nejdůležitější práci), tím více začíná být jasné, že vražda na objednávku nebude pouze městská legenda.

Hadrový panák spadá do žánru detektivky, prolíná se ale také s krimithrillerem. Základním motivem je polapení vraha, nicméně jak už bylo řečeno výše, do příběhu se zapojují další prvky, které čtenáři přinášejí více napětí, zvratů, probouzí v něm emoce strachu, překvapení, stvoření Hadrového panáka, případně brutální provedení některých vražd může ve čtenáři probouzet také pocit hnusu. Vyšetřovatelé se pouze nesnaží vyřešit už proběhlý zločin, zatčením pachatele by také dokázali překazit další plánované vraždy.

Vypravěč je personální ve 3. osobě singuláru, který je ale omezen viděním toho, kdo je v centru dění (v některých kapitolách, Wolf, v jiných Baxterová). Až společně se čtenářem postupuje v příběhu a společně s ním odhaluje indicie, které vedou k usvědčení vraha.

Pro moderní krimithriller je typická komplikovaná postava detektiva. V tomto případě je to detektiv William Fawkes. Jde o muže s velmi vyvinutými pozorovacími i deduktivními schopnostmi, jeho výkon v práci ale může být výrazně ovlivněn jeho psychickými problémy. On se omezen samozřejmě necítí, nezískává v práci ale potřebnou důvěru a neustále musí chodit na pohovory k psycholožce, které ho obtěžují. Jedná často na vlastní pěst, pokud si myslí, že je v právu a blíží se ke konečnému rozluštění. Zároveň příliš nerespektuje nadřízené. Nechal se pohltit předchozím případem, což způsobilo rozpad jeho manželství a také zavření do

psychiatrické léčebny. Aktuálně řešený případ se ho také osobně dotýká, je poslední obětí, zároveň také objednavatelem všech vražd.

Hadrový panák je součástí zamýšlené trilogii britského spisovatele D. Colea. První díl vyšel v roce 2017. V červnu roku 2018 vyšel díl druhý s názvem *Loutkář*, jehož ústřední postavou je tentokrát Emily Baxterová, jelikož Wolf musel uprchnout. Jde o debutový román autora, který se bezprostředně po vydání přeložil do více než třiceti jazyků.

Ačkoli jde o Brita, mohli bychom říci, že navazuje na vlnu tzv. severských detektivek, které jsou známy pro své „inovativní“ vrahy, neotřelé řešení případů a zároveň pro své výstřední detektivy, kteří jsou poznamenaní jako svou prací, tak svým nevydařeným osobním životem, často mají psychické problémy, problémy s alkoholem, případně jsou závislí na lécích. Bojují nejenom s vrahy, ale i se svými nadřízenými, protože se neshodují ve zvolených postupech. Pro porovnání s Wolfem můžeme zvolit Joonu Linu ze série detektivek L. Keplera. Celý jeho život je poznamenaný smutkem ze ztráty rodiny, kterou musel opustit a ukrýt před sériovým vrahem, další jeho přítelkyně byla tím stejným vrahem zabita. Jeho vyšetřovací postupy nejsou vždy akceptovány nadřízenými, Joona si ale jde vždy za svou pravdou, což ho přivede do vězení. Tím, že hlavní postavy téměř vždy jednájí na vlastní pěst, jako by zdůrazňovaly neschopnost policie, která díky svým běžným vyšetřovatelským metodám nedokáže vyřešit téměř žádný zločin. Jejich obvyklým partnerem jsou ženy, které jsou často popisovány jako od pohledu křehké (Saga v knihách L. Keplera), ale mají za sebou tvrdý výcvik a jsou mnohdy ten psychicky silnější článek. Toto rozdělení hlavních postav opět nefunguje napříč žánrem paušálně, například v sérii R. Bryndzy je v popředí inspektorka Erika Fosterová. Jejím nejbližším přítelem je patolog, stejné přátelství funguje také u Joony Linny, funkce patologů jako by signalizovala, že nejsou detektivové schopni uzavírat přátelství z jiného okruhu lidí než z kolegů z práce. V dílech se už nesetkáváme pouze se zločinci jednajícími na vlastní pěst, ale v detektivkách se reflektuje problém teroristických organizací a boj proti nim. Tento typ moderních krimithrillerů spojuje brutalita provedených zločinů a velké množství obětí. Dalšími autory, které můžeme zmínit, jsou J. Nesbø se sérií detektivek, kde je v hlavní roli detektiv Harry Hole. Za zmínku také stojí trilogie *Milénium* S. Larssona, kde hlavní roli vyšetřovatelé nezastávají policisté, ale novinář a hackerka. Charakteristiky těchto hlavních hrdinů se ale shodují s detektivy již zmíněných knih, jejich osobní život je spíše zklamáním, Mikael Blomkvist je poslán

do vazby, Lisbeth se neustále pohybuje na hranici zákona, páchané zločiny se jich bezprostředně týkají. V případě knihy *Muži, kteří nenávidí ženy* si lze všimnout jednoho podstatného rozdílu oproti *Hadrovému panákov*i, případně i knihám L. Keplera. Zatímco *Hadrový panák* se odehrává jen v rámci dvou týdnů, v knize *Muži, kteří nenávidí ženy*, sledujeme více než rok života Mikaela Blomkvista.

Neumělecké texty jsou reakcí čtenářů na přečtenou knihu. Jedná se o příspěvky, které jsou veřejně publikovány na internetové stránce databazeknih.cz a jsou primárně určeny dalším potenciálním čtenářům, kteří zvažují četbu díla, v tomto případě *Hadrového panáka*. Je pak na místě si klást otázku, nakolik jsou jednotlivé komentáře pro budoucí čtenáře užitečné, nakolik se nechají ovlivnit názory jiných, samozřejmě ale v mase vydávaných knih, mohou tyto komentáře sloužit jako primární síto, zda kniha vůbec stojí za přečtení či nikoli. Mnohdy nemají komentáře příliš vysokou výpovědní hodnotu, často se najdou jen vyprázdňené floskule typu: nejlepší kniha, co jsem kdy četl/a, případně naopak jednoslovné: odpad, které nepřinášejí potenciálnímu recipientovi žádné konkrétní hodnocení knihy, vyjadřují jen případné nadšení, nebo zhnusení nad přečteným textem.

Jak už bylo řečeno, jedná se o komentáře ke knize. Určení funkčního stylu může být na první pohled problematické, nicméně se domníváme, že jde o přechod mezi funkčním stylem prostěsdělovacím a publicistickým. Blíže ke stylu prostěsdělovacímu mají ty komentáře, které nemají valnou výpovědní hodnotu a vyjadřují pouze pocit z četby (případně odpor) a nijak konkrétně knihu blíže nekomentují. Naopak blíže ke stylu publicistickému mají ty komentáře, které svým slohovým postupem můžeme přirovnat k recenzi, čtenář komentuje autorův způsob psaní, to, jak na něj kniha působila, vyjadřuje se ke kvalitě textu a ke zpracování námětu. Zároveň je ale třeba mít na paměti, že všechny tyto aspekty, které čtenáři ve svých komentářích reflektují, také využívají k tomu, aby vyjádřili především vlastní subjektivní prožitky z četby, než aby odborně popisovali přečtené dílo.

Ze čtyř vybraných komentářů jsou první dva negativním hodnocením *Hadrového panáka*, druhé dva pak kladným hodnocením. K recenzi mají nejbližší druhý a třetí komentář, zatímco čtenářce z druhého komentáře autorův styl psaní nevyhovoval, autorka třetího komentáře jej považuje za čtivý. V prvním komentáři je kniha popisována jako nelogická slátanina, k podobnému názoru podle nás směřuje i autorka druhého komentáře, která považuje závěr knihy za „divný“. Ačkoli je druhý komentář jedním ze dvou, která mají blízko k recenzi, zároveň obsahuje nejvíc

nicneříkajících sdělení. Takovým sdělením je hned první věta. Zaprvé potenciálním adresátům příliš nebude záležet na tom, kdy knihu dočetl, zadruhé nám sdělení, že kniha byla dočtena v noci, signalizuje spíše to, že se od ní čtenář nemohl odtrhnout, protože ho velmi zaujala, v tomto případě je ale čtenářův názor zcela opačný. Dalším zbytečným sdělením je i věta poslední, opět bude potenciálním adresátům komentáře jen velmi málo záležet na tom, zda to byla kniha koupená, nebo půjčená z knihovny.

Ve třetím komentáři se čtenářka nejvíce věnuje postavě Wolfa a svým názorem na něj zdůrazňuje právě charakteristiku detektivů v moderní krimi literatuře.

Oba negativní komentáře obsahují jeden prvek, který je pro naši analýzu důležitý. V obou komentářích je zmiňováno, že ne všechno, co je označeno nálepkou bestseller, je opravdu kvalitním dílem, je zde také zdůrazňována funkce reklamy. Vybrali jsme rozdílné názory na knihu právě z toho důvodu, aby vynikla důležitost, která je u Fiskea připisována právě recepci a reflexi čtenářů. Pro autory prvních dvou komentářů se *Hadrový panák* nestal součástí populární literatury, protože v něm nedokázali najít nic, s čím by se ztotožnili, z čeho by si vytvořili své vlastní významy, u autorů druhých dvou komentářů to bylo naopak, pro ně je *Hadrový panák* opravdu bestsellerem.

6.4 Divergence

Jako zástupce žánru dystopie v YA literatuře jsme vybrali *Divergenci* Od Veronicy Rothové. Jde o první díl *Povstalecké trilogie*, která se odehrává v budoucnosti v Chicagu. Pro hodiny literatury byly vybrány dvě ukázky. Tyto dystopie se těší velké oblíbenosti u čtenářů, důkazem jsou vysoká čísla prodaných výtisků a také filmy vzniklé na motivy těchto románů.

„Takže jde jenom o tohle?“ zeptám se. „Že umím zvrátit průběh simulací?“

„Pochybuj,“ připustí Tori, „ale nic víc nevím.“

„Kolik lidí o tom ví?“ Vzpomenu si na Čtyřku. „O tom manipulování.“

„Dva druhy lidí,“ řekne Tori. „Lidi, kteří by tě nejradši viděli mrtvou. Nebo lidi, kteří s tím přišli do styku. Buď to sami zažili, nebo jim o tom někdo řekl, jako mně.“

Čtyřka mi slíbil, že můj záznam o rozbití skla vymaže. Nechce, abych umřela. Je taky Divergentní? Nebo měl někoho takového v rodině? [...]

„Pořád nechápu,“ řeknu zvolna, „proč by lidem ve vedení mělo ležet v žaludku to, že dokážu simulaci zmanipulovat.“

„Kdybych to věděla, už bych ti to řekla.“ Stiskne rty. „Přišla jsem jenom na to, že na samotný schopnosti měnit průběh simulací jim až tak nesejde. Je to jenom příznak něčeho jiného. A na tom už jim sakra záleží“ (Rothová 2012: 184–185).

„Každá frakce podněcuje své členy, aby určitým způsobem mysleli a jednali. A většině lidí to vyhovuje. Většina s tím nemá problém. Najdou si nějaký vzorec myšlení, kterým se budou řídit, a u toho už zůstanou.“ Dotkne se zranění na mém rameni a usměje se. „Ale naše mysl pracuje komplexněji. Nelze nás přinutit k jedinému způsobu uvažování, a právě to všechny u moci děsí. Dobře ví, že vždycky budeme trnem v jejich patě, a oni s tím nic neudělají.“

Mám pocit, jako by mi někdo napumpoval plíce čerstvým vzduchem. Nejsem Odevzdaná. Nejsem Neohrožená.

Jsem Divergentní.

A nikdo mě nemůže ovládat (Rothová 2012: 308).

Úryvky jsme vybrali především proto, že tematizují stěžejní myšlenku díla, tedy Trisinu Divergentnost, se kterou budeme v otázkách pracovat. S tímto základním tématem se v ukázkách objevují i další motivy podstatné pro zařazení díla k žánru

dystopie. V rámci námi analyzovaných děl je to první román, který využívá takový způsob vyprávění, který se shoduje s tezemi Mocné o vypravěči populární literatury, tedy 1. osobu singuláru. Tuto podobu vyprávění lze využít při rozboru, můžeme se ptát, jak tato zvolená forma působí na čtenáře (viz pracovní list).

Zaměříme se opět na typologii postav. Dle našeho názoru by se postavy vystupující v *Divergenci* daly rozdělit pouze na dvě skupiny – ty, které jsou Divergentní, a ty, které jsou „obyčejnými“ zástupci jednotlivých frakcí. Divergentní se v průběhu vyvíjejí, budují si své názory na svět podle toho, jak vnímají, co se kolem nich děje, zatímco ostatní jsou statictí, přijímají svět tak, jak jim ho předkládají vůdci, nemají zájem o hlubší pochopení dění, chtějí jen zapadnout do svých funkcí ve frakci. Studentům můžeme položit otázku, zda vůbec souhlasí s tímto tvrzením, případně zda se mezi postavami objevují výjimky. Můžeme zde také odkázat na zřejmou paralelu s naší společností – lidé přijímají bez kritické reflexe to, co jim předkládají média, nechávají se snadno ovlivnit jednostranným názorem, aniž by si ověřili další fakta.

Co spojuje obě dvě uvedené ukázky? Spojujícím prvkem obou ukázek je rozdílnost hlavní hrdinky Tris od ostatních lidí kolem ní. Zatímco ostatní jsou vždy bez problému zařazení do jedné z frakcí (více o frakcích u dalších otázek), ona projevuje předpoklady pro více frakcí najednou, je tedy Divergentní. Ve svých šestnácti letech podstoupila zkoušku (pomocí simulace), podle jejích reakcí v této zkoušce se mělo ukázat, pro kterou frakci má předpoklady, aby si ji pak při obřadu Tris mohla vybrat. Jako Divergentní si dokáže Tris při zkouškách uvědomovat, že se jedná pouze o simulaci a také nepodléhá simulačnímu séru, které všem Neohroženým implantovali na konci zkoušky, aby je mohlo vedení frakce Neohrožených a Sečtělých vést do války proti Odevzdaným.

Zařad'te úryvky do kontextu a okomentujte situace v nich uvedené.

Na základě ukázek popište hlavní témata tohoto románu. Nejdůležitějším tématem, které můžeme najít ve spoustě dílech YA literatury, je hledání identity hlavního hrdiny. Tris je od počátku nejistá, ví, že do Odevzdanosti nepatří, protože není dostatečně pokorná, úslužná a nesobecká. Ráda by se na sebe dívala do zrcadla, ráda by také udělala něco, co by potěšilo jenom ji. Jenže když se dozví, že není předurčena pouze pro jednu frakci, ale že si může vybrat, protože má předpoklady pro více z nich, opět není ráda, protože si není jistá, zda by se vůbec do nějaké jiné hodila? Je dost odvážná na to, aby se stala členkou Neohroženosti, je dost chtivá

vědomostí a chytrá na to, aby mohla patřit mezi Sečtělé? Po dlouhém váhání zvolí Neohroženost, ale ani tam se necítí ve své kůži. Sice posouvá své hranice strachu dál, než si kdy byla ochotna připustit, ale i když se snaží zapadnout, pořád si svou identitou není jistá. Když se dozví, že je Divergentní, opět není spokojená, protože to je opět vlastnost, která ji vyčleňuje z davu ostatních. Až v okamžiku, kdy pochopí, že Divergentnost je schopnost, která ji chrání před manipulací (viz druhá ukázka), je konečně schopná svou roli přijmout. Hlavní téma knihy je úzce propojeno s Trisinou charakteristikou.

Dalším častým tématem dystopií je zobrazování světa zničeného válkou a snaha zachránit ho před úplnou zkázou. Tou snahou je právě rozdělení do skupin, frakcí, různých krajů apod. V Divergenci je navíc zřejmá iluze o demokratickém státě, která ale není udržitelná (srovnání se sérií *Hunger Games* v části pracovního listu). V knize se také objevuje množství násilných scén (výcvik Neohrožených, pokus o Trisinu vraždu, mrzačení soupeřů, i závěrečné vraždění Odevzdaných).

Charakterizujte svět, ve kterém se děj odehrává, a frakce, do kterých se společnost dělí. Představte si, že je před vámi rozhodnutí vybrat si frakci, ve které prožijete celý svůj život. Pro jakou frakci si myslíte, že máte předpoklady?

Děj se odehrává v budoucnosti v Chicagu, které je uzavřeno před okolním světem vysokou zdí. Svět za zdí byl zničen válkou, a aby představitelé města předešli dalším bojům, ustanoví pět frakcí – Odevzdanost, Neohroženost, Sečtělost, Mírumilovnost a Upřímnost. Do nich jsou lidi rozděleni podle svých nejvýraznějších vlastností.

Nikde (máme teď na mysli pouze první díl) není ale vysvětleno, proč byla vůbec vedena válka, jak byl svět zničen a kdo frakce ustanovil.

V Odevzdanosti je nejdůležitější obětavost a práce pro druhé. Členové nikdy nesmějí upřednostňovat sebe před druhými, nesmějí být extravagantní, vyčnívat z davu, pouze s pokorou přijímat a vykonávat svou práci pro druhé. Odevzdaní jsou jediná frakce, která obsazuje místa ve vedení města, protože se nedají nikým uplatit a jsou spravedliví. Vždy nosí šedé, neutrální oblečení. Z této frakce původně pocházeli také Tris a Čtyřka (Tobias).

Lidé z Neohroženosti se starají o bezpečnost města, především na hranicích, aby se nedostal nikdo ani dovnitř, ale také ani ven. Jsou nebojácní, nebojí se smrti a neustále své hranice posouvají dále. Na rozdíl od Odevzdanosti jsou známí svým extravagantním černým oblečením a tetováním. Než jsou noví žadatelé přijati do

frakce, musí podstoupit tvrdý trénink, který zocelí jejich psychické a fyzické vlastnosti. Jde o výcvik vyřazovací, ne všichni se do frakce dostanou, a kdo neprojde výcvikem, skončí mezi odpadlíky (lidé, kteří nemají žádnou frakci a žijí na okraji společnosti).

Další frakcí je Sečtělost, kde se členové zaměřují na znalosti a na jejich využití. Z jejich frakce pochází nejvíce léků, vynálezů (např. simulace využívána při zkoušce v šestnácti letech). Jejich barvou je modrá. Zároveň ale využívají své znalosti ke svému skrytému zájmu ovládnout celé Chicago a sesadit Odevzdané.

Barvy Mírumilovnosti jsou žlutá a červená. Mírumilovní nesnášejí agresi a násilí, žijí ve spojení s přírodou a jejich prací je starat se o zemědělství a zásobovat město. Příliš se nezapojují do sporů mezi frakcemi, ale díky své povaze jsou dobří zprostředkovatelé.

Poslední frakcí je Upřímnost. Nikdy nelžou, i kdyby vyslovenou pravdou mohli ohrozit sami sebe. V Chicagu figurují jako soudci a zákonodárci. Při jejich přijímacím rituálu vypijí speciální lektvar, který je přinutí říct o sobě úplně vše, tudíž už potom nemají žádná tajemství a nemusejí nic skrývat. Nosí černou a bílou, tyto barvy reprezentují jejich myšlení.²⁸

Myslíte si, že by takto rozvržený svět mohl fungovat? (Ze závěru tohoto díla je zřejmé, že se společnost rozpadne, toto téma dále rozvíjí pokračování trilogie.) **Jaké je největší úskalí tohoto rozdělení na frakce?** Podobné koncipované „kastovní“ systémy nalezneme i v dalších dystopických YA románech – *Hunger Games*, *Selekce*; a především první zmíněný román je také důkazem, že taková rozdělení nemohou fungovat, jsou nařízená shora jako obrana proti dalším válkám, nicméně boje vznikají právě proto, že si příslušníci kast s nižším postavením uvědomí, že jsou jen ponižováni a utlačováni spíše z rozmaru vládnoucí skupiny lidí.

---

²⁸ (Servus). Divergence – jednotlivé frakce. Do které z nich se budete chtít přidat? *Kinobox.cz* [online], 2014. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/8956-divergence-jednotlive-fracce-do-ktere-z-nich-se-budete-chtit-pridat> [cit. 20.7.2018].

PRACOVNÍ LIST

Veronica Rothová

Divergence

Výňatek z uměleckého textu

Nemyslím. Prostě se zhoupnu a skočím. Vítr mi sviští v uších, země se mi řítí vstříc, je čím dál větší, čím dál mohutnější, nebo se spíš já řítím k zemi a srdce mi buší tak rychle, až to bolí, a každý sval v těle se mi napíná a síla zemské přitažlivosti s sebou táhne i můj vzpouzející se žaludek. Obklopí mě stěny skruže a ponořím se do temnoty.

Narazím do něčeho pevného. Pod mou vahou to povolí a pojme do sebe celé moje tělo jako do kolébky. Náraz mi vyrazí dech a já ve snaze znovu ho popadnout zasípám. Ruce i nohy mně brní bolestí.

Sít. Na dně skruže je síť. Podívám se nahoru na budovu a napůl úlevně, napůl hystericky se rozesměju. Celá se třesu a schovám obličej do dlaní. Právě jsem skočila ze střechy (Rothová 2012: 46).

Výňatek z neuměleckého textu

Po skončení Twilight ságy velká studia přemýšlela, čím tuhle úspěšnou dojnou krávu nahradit. Vzniklo několik teenagerovských bestsellerů, které uspěly na knižním trhu, ale na plátna se jim úspěšně prorazit nepodařilo. Výjimkou jsou snad jen Hunger Games, kterým se popularitě upíří ságy podařilo alespoň přiblížit. [...]

V čem tedy tkví úspěch Divergence ať už ve filmové nebo knižní podobě? Samozřejmě, že se na plátnech nekoná nic zásadně objevného. Je tu spousta klišé a věcí, které už jsme nescetněkrát viděli. Ale když se to umí podat neotřele, funguje to. Režisér Neil Burger spolu se scénáristy dávkoval dobře. V prvním díle je romantických chviliek pomálu. Film zaujme na samém začátku vizuálem. Postapokalyptické Chicago se zchátralými mrakodrapy porostlými zelení a zvláštními klimatizačními jednotkami, které vypadají jako kradené z velkokapacitních tunelů. Hned po rozřazovacím obřadu se rozjždí neutuchající akce. Tris si vybrala frakci, která je ze všech nejpřitažlivější. Neohrožení jsou „magoři“, kteří za jízdy naskakují do vlaku nadzemky, vyskakují z něj na okolní střechy a jsou tak nějak pořád cool. [...]

Samozřejmě, dalo by se namítnout, že autorka románu si vypůjčila od svých slavných kolegyň několik zápletek, funkčních nezbytností a vytvořila něco mezi *Twilight* a *Hunger Games*. Ale evidentně to v záplavě podobných pokusů velmi dobře zafungovalo a pro mne osobně je diváckým vítězstvím fakt, že to šlo bez těch otravných a vybledlých tvářiček s tesáky v puse.²⁹ (Gutt, Jakub, upraveno)

STRUKTURA ÚSTNÍ ZKOUŠKY

analýza uměleckého textu	I. část	– zasadit výňatek do kontextu díla; tvrzení zdůvodnit
		– analyzovat situaci zachycenou ve výňatku
		– postihnout téma celého díla
	II. část	– charakterizovat literární žánr
		– analyzovat vypravěče
	III. část	– charakterizovat hlavní postavu
– charakterizovat jazykové prostředky a jejich funkci v textu		
literárněhistorický kontext		– zasadit dílo do kontextu tvorby V. Rothové
		– zasadit dílo do kontextu světové literatury (porovnat s trilogií <i>Hunger Games</i>)
analýza neuměleckého textu	I. část	– postihnout souvislost mezi texty
		– charakterizovat pravděpodobného adresáta textu
	II. část	– charakterizovat jazykové prostředky a jejich funkci v textu
		– určit funkční styl a útvar, okomentovat, kterým aspektům se autor textu věnuje nejvíce

S úryvkem z románu *Divergence* můžeme pracovat jako s ukázkou Trisiny proměny, hledání své vlastní identity. Nedostává se zatím do konfliktu, ale překonává svůj strach, což je jedním z jejích hlavních posunů ve vývoji. Zároveň lze na této ukázce okomentovat formu vyprávění a podobu jazyka v románu.

Za neumělecký text jsme tentokrát vybrali recenzi filmového zpracování *Divergence*. Autorem pravděpodobně není filmový kritik, proto tuto recenzi chápeme jako diváckou. Vybrali jsme ho především kvůli tématům zmiňovaných v recenzi – divácká úspěšnost, zájem studií a producentů o profit filmu, souvislost s jinými filmy zaměřenými na YA diváky.

Výňatek se odehrává na začátku knihy bezprostředně po obřadu volby, kdy se Tris rozhodla pro novou frakci Neohroženost. Absolvuje nebezpečnou cestu vlakem,

²⁹ Gutt, Jakub. *Divergence se stala hitem oprávněně*. *Totalfilm.cz* [online], zveřejněno 1. 5. 2014, dostupné z: <https://www.totalfilm.cz/2014/05/recenze-divergence-se-stala-hitem-opravnene/> [cit. 7.12.2018].

kterým se Neohrození přepravují, naskakují a vyskakují za jízdy. Hned další zkouškou je skok ze střechy dolů do propasti, kde není vidět na dno. Tris se odváží jako první. Scéna popisuje skok dolů, vnímáme společně s Tris všechny její pocity, které cítila při skoku, pádu i dopadu. Rozhodla se nepřemýšlet nad tím, co ji dole čeká, a prostě skočila. Kdyby začala přemýšlet, začala by se i bát a nikdy by nemusela skočit. Nakonec se ukáže, že její důvěra v lidi byla naplněna, nenechali je zemřít, byla pro ně přichystána síť, do které všichni skočili.

Děj knihy s odehrává v Chicagu, v budoucnosti, ve které je Země zničena válkami, a proto existují samostatná, uzavřená města, kde jsou vytvořeny frakce, aby byla udržena iluze míru a demokracie. Tématem díla může být i tato iluze fungujícího systému, která je ale zevnitř narušena a nevydrží. Dalším hlavním tématem díla je identifikace hlavního hrdiny, v tomto případě Tris, která se během své iniciace do frakce Neohrožených snaží najít své místo nejen mezi Neohroženými, ale v celém světě. Tento prvek je důležitý i pro mladé čtenáře, kteří dospívají a také se vymezují proti světu dospělých a snaží se vydobýt si své pevné místo ve světě.

Divergence patří do žánru dystopie, která je opakem utopie, sice reflektuje budoucnost lidstva, na rozdíl od utopie nám ale zobrazuje apokalyptickou budoucnost lidstva, které se buď kvůli nekontrolovanému technickému vývoji, nebo kvůli záporným lidským vlastnostem, které vedly k válkám, ničení světa a různých společenství, a tak se rozpadl svět takový, jaký ho známe a byl nahrazen odlidštěnou civilizací, případně primitivním společenstvím (Mocná 2004d: 668). Dystopie zobrazuje rizika a problémy, které se mohou vyvinout ze špatného směru, kterým se lidstvo ubírá. Často jsou v nich tematizovány totalitní režimy, kdy je omezována svoboda každého člověka. Pro dystopie publikované jako YA literatura je typické, že se v nich spojují prvky různých žánrů (romance, fantasy apod.) a zároveň je velmi často hlavní hrdinkou dospívající dívka. Tradice zároveň propojuje utopii/dystopii s prvky výchovného románu, stěžejním prvkem obou žánrů je právě hledání identity a dospívání (Mocná 2004d: 668). Téma budoucnosti a technického pokroku/úpadku směřuje k žánru sci-fi.

Vyprávění je v této knize vedeno formou ich-formy z pohledu Tris. Zároveň ale využívá místo minulého času přítomný, který zde může posloužit např. k lepší identifikaci čtenáře s hlavní hrdinkou, případně ke zvyšování napětí, čtenář má pocit, že se vše děje právě teď a tady, nejedná se o žádný záznam z minulosti. Vyprávěčovo pásmo využívá hovorovou češtinu (*rozesměju*), rušivě pak může působit zájmeno

mně na místě, kde je běžnější používat podobu *mi*, v tomto případě ale komentujeme podobu překladu.

Hlavní postavou románu je Tris (původně Beatrice), která žila jako její rodiče ve frakci Odevzdanost, při Dnu volby si ale vybrala jako svou budoucí frakci Neohroženost. V průběhu příběhu je zřejmé, že se od ostatních odlišuje, dozvídáme se, že je Divergentní, což je reflektováno i v jejím charakteru. Není stejná jako ostatní, tudíž v ní nepřevažuje pouze jedna vlastnost, ale je laskavá, empatická, milá, ale zároveň nebojácná, rozumná a inteligentní.

V ukázce můžeme vidět pouze pásmo vypravěče, tedy Tris, která popisuje, jak se cítí při skoku dolů ze střechy. I v promluvách vypravěče nalezneme některé hovorové prvky (*rozesměju*), postavy v knize používají také hovorový, někdy nespisovný jazyk (především lidé z Neohroženosti, čímž může být zobrazován jejich nezávazný vztah k životu vůbec).

Divergence je první dílem trilogie mladé autorky V. Rothové, která je publikovala mezi lety 2011–2013. Další díly se jmenují *Rezistence* a *Aliance*. Za tuto trilogii získala autorka několik ocenění, např. *New York Times bestseller* a všechny tři knihy byly zfilmovány. Zároveň autorka napsala také několik povídek, které jsou spojeny s *Povstaleckou trilogií*, v češtině zatím vyšla pouze sbírka povídek *Čtyřka – Divergentní povídky*, která už svým názvem odkazuje k jedné z hlavních postav.

Divergence i *Hunger Games* spadají do žánru utopie, v obou dílech je hlavní hrdinkou dívka, která se rozhodne změnit svět a snaží se přispět vším, co má, ke zničení totalitního režimu a chce ukončit ovládání všech lidí. Obě dvě hrdinky se také střetávají s láskou a se smrtí (rodičů, sourozenců). Největší rozdíl mezi trilogiemi je nespíš v zobrazovaném světě budoucnosti. I když je děj obou románů situován do budoucnosti Severní Ameriky, Tris žije v relativním dostatku, bezpečí a až v průběhu příběhu si uvědomí, že je to všechno jen iluze. Naproti tomu Katniss žije v totalitním státě, který je ovládán Kapitolem, zatímco skoro všechny ostatní kraje trpí v bídě a hladu a jsou omezovány na svých právech a zároveň nuceny se účastnit Hladových her, které jsou důsledkem povstání proti Kapitolu, kdy byl zničen třináctý kraj.

V případě neuměleckého textu se jedná o publicistický styl, konkrétně o recenzi na filmové zpracování *Divergence*. Je určena především pro cílovou skupinu diváků filmu i čtenářů knižní předlohy – tedy mladé lidi. Odkazuje k tomu také používané lexikum – anglicismy (*cool*), vulgarismy (*magoři*), expresivní přirovnání (*dojné krávy*), ale také srovnávací materiál, který autor ve své recenzi využívá – *Twilight* a

Hunger Games. V rámci jazykové úpravy si můžeme všimnout i časté změny minulého a přítomného času, která může působit rušivě.

Díky žánrové podobnosti je zřejmé, proč pro srovnání využívá *Hunger Games*, někomu ale nemusí být příliš jasné, proč právě *Twilight*, když se jedná o jiný žánr. Odpovědí může být zmínka o divácké popularitě, které se této sérii dostalo, ale i některé stěžejní motivy společné pro oba romány – výrazná hlavní hrdinka, drama a napětí provázející celý příběh, ale i milostnou zápletku.

Vzhledem k tomu, že se jedná o diváckou recenzi, nacházíme v ní převahu subjektivních pocitů, autor této recenze ale neopomíná okomentovat i filmové provedení a zobrazení světa, které pokládá za plus, největší část své recenze věnuje především zdůrazňování divácké úspěšnosti a porovnání s výše zmíněnými romány. Věnuje se ale také jedné podstatné charakteristice populární kultury – využívání již zaběhnutých témat a motivů, které jsou u čtenářů/diváků oblíbené, čímž je právě zajištěna populárnost díla u recipientů a s tím jsou pak spojeny i vysoké zisky studií. Za zmínku zde stojí autorovo expresivní vyjadřování, směřující k sérii *Twilight*, které vyjadřuje určitý odstup a pravděpodobně autorův postoj k tomuto dílu.

6.5 Hledání Aljašky

Jako zástupce moderní YA kategorie jsme vybrali knihu Johna Greena *Hledání Aljašky*. Jde o autorův literární debut vydané už v roce 2005, který v českém překladu vyšel s velkým odstupem až v roce 2013, po vydání jeho nejznámějšího a zfilmovaného díla *Hvězdy nám nepřály*. V tomto případě můžeme sledovat zcela zřetelný marketingový tah, jako první byl u nás vydán román na základě jeho vysokých zisků a popularity čtenářů v zahraničí, až poté, co se tyto skutečnosti projevíly také na našem trhu, se začaly vydávat i další knihy J. Greena. Aspektem výběru tohoto konkrétního románu byl mimo jiné chlapec jako hlavní postava. Tématem se může román žánrově přibližovat dívčím románům, nicméně chlapecký hrdina může působit přitažlivě i pro studenty mužského pohlaví, kteří se jinak dostanou k podobné literatuře jen sporadicky.

„Počkej,“ řekl jsem. Šel jsem do tátovy pracovny a našel jsem jeho životopis Françoise Rabelaise. Měl jsem rád biografie spisovatelů, i když (jako v případě monsieur Rabelaise) jsem nikdy nečetl nic, co napsali. Listoval jsem knížkou a našel jsem podtržený citát („V mých knížkách nikdy nepoužívej zvýrazňovače,“ kázal mi táta tisíckrát. Jenže jak má potom člověk najít, co hledá?)

„Tady tenhle chlápek,“ řekl jsem ve dveřích obývacího pokoje. „François Rabelais. To byl básník. A jeho poslední slova zněla: ‚Jdu hledat velké Možná.‘ Proto tam jedu. Abych nemusel čekat, až do smrti, než začnu hledat velké Možná.“

To je umlčelo. Chtěl jsem najít velké Možná a oni věděli stejně jako já, že mezi takovými, jako je Will a Marie, ho nenajdu (Green 2013: 11).

„Musím odsud pryč!“ křičela.

„Co se stalo?“ zeptal jsem se.

„Zapomněla jsem. Proboha, kolikrát to ještě můžu posrat?“ kvílela. Neměl jsem ani čas přemýšlet o tom, co zapomněla, protože vzápětí zaječela: „JÁ PROSTĚ MUSÍM JET! POMOZTE MI DOSTAT SE ODSUD!“

„Kam chceš jet?“

Sedla si, sklonila hlavu ke kolenům a vzlykala: „Prosím vás, zabavte nějak Orla, ať můžu jet. Hned teď. Prosím.“

Plukovník a já jsme v té chvíli oba najednou řekli „Tak jo.“ Oba. Stejný díl viny (Green 2013: 150).

Na základě vybraných ukázek se můžeme opět věnovat typologii postav, v YA literatuře je důležité zaměřit pozornost právě na postavy a jejich charakteristiku a také na zobrazované situace a příběhy ze života mladých lidí, protože díky dobře propracované charakteristice se mohou čtenáři s postavami identifikovat a ztotožnit se také se situacemi, které se v románu odehrávají. V úryvcích lze také najít příklady témat typických pro YA literaturu: formování osobnosti a hledání místa ve světě (*Jdu hledat velké Možná*).

Jak byste na základě uvedených ukázek a znalosti celého díla charakterizovali postavy Milese a Aljašky?

Miles (s přezdívkou Váleček) je na začátku nepříliš výrazným klukem, který nikdy neporušuje pravidla, nevybočuje z řady, chce jen najít smysl svého života. Nemá ani žádné výrazné zájmy, jedinou výjimkou je jeho záliba v posledních slovech slavných osobností. Nečte jejich díla, pouze jejich životopisy, aby se z nich dozvěděl, jaká slova pronesli na smrtelné posteli, nebo předtím, než byli zabiti. Až příchod na internátní školu mu otevře dveře úplně do jiného světa mladých lidí, kteří i přes zákazy kouří, pijí alkohol, nezávazně spolu mluví o sexu a pořádají kanadské žertíky na své spolužáky i učitele. Na první pohled se zamiluje do Aljašky, u které není až do poslední chvíle zřejmé, zda jeho city opětuje.

Aljaška je nespoutaná mladá dívka, která příliš nerespektuje pravidla. Je nevyzpytatelná, její chování nikdy nejde předvídat, umí být milá, hodná, empatická, vlídná, vtipná, ale na druhý den se jí nálada změní, je protivná, nepříjemná, vzteklá, lítostivá, smutná a depresivní. Její náladovost a jistá vnitřní rozporuplnost je způsobena traumatem z minulosti, kdy viděla zemřít svou matku, a klade si za vinu, že jí nepomohla. Aljaška miluje knihy, její pokoj je jedna nekonečná knihovna.

Jak je kniha komponována a do které části ukázky zařadíme? Kniha je rozdělena na dvě části, na „předtím“ a „potom“, názvy kapitol jsou pak podle tohoto rozdělení pojmenovány (např. sto deset dní předtím, den poté), i když jde o názvy, jsou psány s počátečním malým písmenem. Oba naše zvolené úryvky jsou vybrány z části „předtím“, je samozřejmě možné vybrat ukázky z obou částí knihy a srovnat je mezi sebou, jestli se liší styl, jak jsou vyprávěny situace, zda postavy prošly vývojem a podobně.

Jaká je podle vás hlavní myšlenka díla? Jakým důležitým tématům se autor v knize věnuje? Je v popředí děj, nebo spíš charakteristika a pocity jednotlivých postav?

Styčným bodem celého díla je právě smrt Aljašky. „Předtím“ je život na internátní škole bezstarostný, plný alkoholu, cigaret, vtipů, lásky, sexu, příběh plyne bez výrazných dějových zvrátů (oživením jsou různé kanadské žerty, případně porušování školního řádu), jen občas probleskuje některá z negativních nálad Aljašky. „Potom“ je naopak smutná část, všichni zpracovávají šokující událost, je čas zamýšlet se nad tím, co se stalo a jak dále naložit se svým životem. Zároveň se ale snaží přátelé Aljašky vypátrat, proč vlastně zemřela, zda to byla sebevražda, nebo pouze nešťastná náhoda spojená s rozrušením a velkým množstvím alkoholu.

Autor nám představuje sled vtipných, rychle plynoucích epizod ze života teenagerů na internátní škole. Co je na tomto příběhu originální a nejdůležitější, jsou právě postavy s různými a někdy i neobvyklými charakterovými vlastnostmi³⁰, jejich kombinací vzniká prapodivná parta lidí, kteří spolu nemají na první pohled nic společného. Všechno, co postavy udělají, znovu potvrzuje, případně vyvíjí jejich povahu. Smrt Aljašky převrátí jejich život vzhůru nohama a všechny příhody s ní zažité budou znít jako ze snu, jako by se nikdy nestaly, zároveň všechny proběhlé epizody v kontrastu s její smrtí vyznívají směšně a nedůležitě.

Autor se ve své knize věnuje několika tématům, která jsou důležitá jak pro mládež, tak i pro dospělé, kteří denně přicházejí s teenagery do styku (ať už jde o rodiče, učitele nebo vychovatele). Tematizuje všudypřítomnou vzpouru proti pravidlům, která je pevnou součástí této generace: Proč bych měl dělat něco, co mi přikazují? Postavy tak tajně kouří, pijí alkohol, porušují řád školy. S tím souvisí i téma šikany, dvě skupiny studentů si navzájem dělají pomsty a kanadské žertíky, v několika případech už ale tyto vtipy mohou překročit povolenou mez a ohrozit někčí život (viz Milesova příhoda u jezera nebo zničení Aljaščiných knih). V knize ale nikdo na nikoho nežaluje (až na Aljašku, která byla pod nátlakem donucena donášet), vždy si vše vyřídí mezi sebou. Na základě jednotlivých epizod, týkajících se kanadských žertů, se můžeme studentů zeptat, jak vnímají rozdíl mezi šikanou a kanadským žertem, případně tyto epizody srovnat se šikanou v románu *Jeden plus jedna*.

Za nejdůležitější témata považujeme téma smrti, sebevraždy a svědomí. Svědomí je to, co postavy pronásleduje celou knihu: nejprve Aljašku, která má výčitky kvůli smrti

---

³⁰ John Green – Hledání Aljašky. *Knihomolův koutek* [online], 2013. Dostupné z: <http://misa-a-knihy.blogspot.com/2013/12/john-green-hledani-aljasky.html> [cit. 19.7.2018].

své matky, v části „potom“ jsou to Miles a Plukovník, kdo se trápí tím, že Aljašku opilou pustili za volant a nechali ji odjet. S tím souvisí i sebevražda: Miles s Plukovníkem nějakou dobu přemýšlejí nad tím, zda Aljaška nespáchala sebevraždu kvůli tomu, že se cítila provinile vůči Jakeovi (svému příteli, protože se líbala s Milesem), nebo kvůli tomu, že byla nucena donášet na své spolužáky, nebo prostě byla její osobnost tak komplikovaná, že už nedokázala všechno dále snášet. Jak se ale nakonec ukáže, šlo spíše o nešťastnou náhodu, kdy Aljaška spěchala položit kytici na hrob svém matky a z důvodu rozrušení a opilosti přehlédla policejní auto. Tímto vyústěním může Aljaščina smrt působit v celkovém vyznění banálně a bez většího smyslu, mohlo by se jednat o upozornění a prevenci proti jízdě pod vlivem alkoholu, ale také silného rozrušení.

Další témata, která se v knize vyskytují, bychom mohli označit za filozofická. Jednak je to hledání velkého Možná, smyslu života, jednak také otázka, kterou si kladla Aljaška (a která byla i indicií pro to, že si její přátelé mysleli, že spáchala sebevraždu): Jak se kdy dostanu z tohoto labyrintu? I tyto otázky, které si kladly samy postavy, se vztahují k hledání identity, místa v životě, tématům, které prostupují celým románem, zároveň se může jednat i otázky týkající se právě vypořádávání se se svým svědomím.

PRACOVNÍ LIST

John Green

Hledání Aljašky

Výňatek z uměleckého textu

Zapálil jsem si a odplivl do potoka. „Nemůžeš mě jen tak změnit a pak si odejít,“ vyčetl jsem jí nahlas. „Protože předtím mi bylo docela fajn, Aljaško. Vystačil jsem si se sebou a s posledními slovy a kamarády ze školy, a nemůžeš mě jen tak změnit a pak umřít.“ Ona ztělesňovala to velké Možná – dokázala mi, že stojí za to opustit bezvýznamný život pro větší snad, a teď odešla a s ní i moje víra v Možná. Můžu na všechno, co Plukovník řekl a udělal, říct „dobře“, můžu předstírat, že mi na tom nezáleží, ale už nikdy to nebude pravda. Nejdřív pro mě začneš být důležitá, a pak si umřeš, Aljaško, ale to nejde, protože teď už jsou nezvratně jiný, a je mi líto, že jsem tě nechal odjet, to ano, ale rozhodla ses ty. Vzala jsi mi mé Možná, nechala jsi mě v tom zatraceném labyrintu. A teď ani nevím, jestli sis vybrala přímou a rychlou cestu ven a jestli jsi mě takhle nechala schválně. Nikdy jsem tě neznal, vid’? Nemůžu si tě pamatovat, protože jsem tě neznal (Green 2013: 192).

Výňatek z neuměleckého textu

Stále vám kniha zní jako docela obyčejný příběh, který tím pádem ani tolik nestojí za zmínku? Přidejte si k němu ale skvělý styl, jakým John Green píše... a to už je tedy potom něco.

Hledání Aljašky je skutečně dost zajímavou a povedenou knihou, která za tu zmínku vážně opravdu stojí. Tu cenu nedostala jen tak pro nic za nic. V čem je teda tak jedinečná? Ve všem. Od začátku až do konce je to kniha se skvělou atmosférou, čtete ji skoro bez přestávky, a to tedy hlavně v druhé polovině, kdy vás její události naprosto strhnou a díky kterým už to není jen tak obyčejný příběh. A hlavně dokáže na své čtenáře opravdu pořádně zapůsobit.

Kdyby lidé byli déšť, já bych byl pouhé mrhnutí, ale ona hurikán. [...]

Co teprve všude přítomné skvělé myšlenky, které nám Green skrz knihu posílá. O přátelství, o životě, o smrti a životě po ní. Jsou to otázky, nad kterými jste už určitě také sami přemýšleli, a tak vám v jeho podání určitě značně zamotají hlavou.

Tahle kniha má snad jediný problém a je mi opravdu líto, že to musím takhle říct, ale její překlad není zrovna dvakrát povedený. Je to trochu lepší než u Hvězd, ale pokud umíte aspoň trochu anglicky, uvidíte ve větách jasně konstrukce anglických vět, které by šly docela viditelně přeložit lépe. [...]

Nebyl by to John Green, aby neměl pořádné a promyšlené postavy. Každá jeho postava si totiž s sebou v životě táhne ten svůj balíček problémů, se kterými se nějakým způsobem pere, a tak v žádném případě ani jedna jeho postava není bezcharakterní. [...]

Omlouvám se, ale tuto knihu nejsem vůbec schopná ohodnotit hvězdičkami. Na jednu stranu bych jí nejraději dala všechny hvězdičky světa, ale na tu druhou bych jí zase nejraději roztrhala a nadávala, co že mi to provedla... (Trsková, Hana, upraveno)³¹

SRUKTURA ÚSTNÍ ZKOUŠKY

analýza uměleckého textu	I. část	– zasadit výňatek do kontextu díla; tvrzení zdůvodnit
		– analyzovat situaci zachycenou ve výňatku
		– postihnout téma celého díla
		– charakterizovat literární žánr
	II. část	– analyzovat vypravěče
		– charakterizovat vztah, který měl Miles k Aljašce
III. část	– charakterizovat jazykové prostředky a jejich funkci v textu	
literárněhistorický kontext		– zasadit dílo do kontextu tvorby J. Greena
		– zasadit dílo do kontextu světové literatury (uvést další autory YA literatury)
analýza neuměleckého textu	I. část	– postihnout souvislost mezi výňatky
		– charakterizovat pravděpodobného adresáta textu
		– okomentovat, jakým způsobem je adresát osloven
	II. část	– určit funkční styl a dominantní slohový postup
		– charakterizovat jazykové prostředky, okomentovat vybrané jazykové nedostatky

Výňatek zvolený pro pracovní list je součástí druhého oddílu románu „potom“. Milesův monolog slouží jako sebereflexe, ale také jako reflexe vztahu k Aljašce. Na daném úryvku tak lze nejenom popsat právě tento vztah, ale také díky němu můžeme vysvětlit název románu, okomentovat způsob vyprávění, zároveň tento monolog

(obecně Miles a také všechny postavy Greenových románů) jde proti tezi Mocné, která u postav populární literatury neočekává psychologizaci a vnitřní sebereflexi.

Aljaška je po smrti a Plukovník s Milesem se pustili do pátrání, aby zjistili, zda zemřela nešťastnou náhodou, nebo šlo o sebevraždu. Příliš se ale neshodnou na tom, zda by měli volat jejímu příteli, Plukovník ho chce vyslechnout, aby získali úplný náhled na věc, Miles nechce, hlavně kvůli tomu, že ho Aljaška před smrtí políbila, pak přes telefon mluvila právě s Jakem a on se obává, že mu to prozradila. Miles s Plukovníkem se pohádají a Miles odchází do Kuřácké boudy, kde se často všichni scházeli.

Pro tuto druhou část knihy jsou typické části, kde se postavy zamýšlejí nad tím, co udělali špatně a jak se měli zachovat, aby se nic z toho nestalo. Tato scéna je jednou z nich. Miles obviňuje Aljašku z toho, že mu příliš zasáhla do života, a jak rychle přišla, tak rychle i zmizela a vzala mu všechno, k čemu se upínal. Ukázala mu nový život, který byl zábavnější než jeho předchozí, ale s její smrtí se všechno zhroutilo, viděl ji všude kolem sebe, pořád si představoval, jaké by to bylo, kdyby tady pořád byla a mohl s ní mluvit. Všechno to souvisí se vztahem, který k ní měl – miloval ji a až v den její smrti zjistil, že by to mohla být láska opěťovaná, proto ho jeho smrt ještě více zasáhla.

S úryvkem souvisí také název celé knihy. Miles zmiňuje, že Aljaška představovala jeho velké Možná, které se vydal do internátní školy hledat. Hledání velkého Možná (smyslu života) = *Hledání Aljašky*. Myslel si, že své místo našel právě po jejím boku.

Žánr titulu může být poněkud obtížnější určit. Je jisté, že spadá do YA literatury, tu ale v této práci pojmáme ne jako žánr, ale jako kategorii. Z několika prolínajících se témat je zřejmé, že nebude lehké jednoznačně ho zařadit. Jak jsme zmiňovali již v úvodu této podkapitoly, téma velké první lásky nám může evokovat dívčí román, velmi pravděpodobně čtou tyto romány hlavně dívky, ale postava hlavního hrdiny nám ukazuje, že je tato kniha určena pro obě pohlaví. Pokud bychom nezařadili dílo do dívčí literatury, minimálně by šlo přiřadit jej do literatury romantické (tuto knihu mohou číst i dospělí čtenáři³², případně jednoduše do současné zahraniční literatury, která komentuje aktuální dění mezi teenagery.

Miles byl do Aljašky zamilovaný od jejich prvního setkání, ona ho však brala jako svého dobrého přítele, kterému svěřovala své problémy, aniž by se musela obávat, že je Miles bude šířit dál. Jejich přátelství nebylo bezproblémové, především kvůli

---

³² V jednom knihkupectví jsme našli dílo J. Greena zařazené do kategorie romány pro ženy.

Aljaščině náladovosti a nepředvídatelnosti. Miles se nikdy nesmířil s tím, že budou pouze přátelé (i když měl mezitím jinou přítelkyni), a dokonce ani sama Aljaška si nakonec nebyla jista svými city k Milesovi, k rozuzlení jejich vztahu ale stejně nedošlo kvůli její předčasné smrti.

Vyprávění je zde vedeno v 1. osobě jednotného čísla, tedy v ich-formě, vypravěčem je Miles. V ukázce se vyskytuje jak přímá řeč, tak i polopřímá. Tu reprezentuje Milesův vnitřní monolog, který směřuje k Aljašce. Není označen uvozovkami a splývá tak s jeho vyprávěcí částí příběhu.

V této ukázce nejsou žádné specifické jazykové prostředky, pásmo vypravěče je psáno spisovným jazykem, pásmo postav hovorovým, díky polopřímé řeči proniká hovorovost také do pásma vypravěče. V románu se můžeme setkat s nespisovným jazykem, případně i vulgarismy. Pouze některé postavy se svou mluvou liší, jde například o Milesovu přítelkyni Laru, která pochází z Rumunska, nebo Plukovníkovu matku, která má jižanský přízvuk.

Za svůj první román *Hledání Aljašky* byl J. Green oceněn Cenou Michaela L. Printze, která se uděluje nejlepší knize pro teenagery. Autor prozatím publikoval dalších pět románů, ve všech se zabývá různými tématy, která se týkají teenagerů a jejich problémů – první láska, homosexualita (*Will Grayson, Will Grason*, který napsal společně s D. Leviathanem), ale i setkání se smrtí (rakovina v románu *Hvězdy nám nepřály*) či jinými nemocemi a poruchami (obsedantně-kompulsivní porucha v *Jedna želva za druhou*). Svě romány často píše z pohledu chlapeckých hrdinů (*Příliš mnoho Kateřin, Papírová města*), nepochybně z toho důvodu, aby byl tento typ literatury, tematizující různé problémy teenagerů, přitažlivější i pro mužskou část mládeže. Až díky románu *Hvězdy nám nepřály* se autor stal populárním i v České republice. Zároveň je ale velice činný i na internetu a sociálních sítích, se svým bratrem vede populární kanál na Youtube.³³

Mezi další autory YA literatury bychom mohli zařadit například J. K. Rowlingovou a její sérii *Harry Potter*, dále *Sírotčinec slečny Peregrinové pro podivné děti* od R. Riggse, *Stmívání* od S. Mayerové, dystopii *Hunger Games* S. Collinsové, nebo také *Zlodějku knih* M. Zusaka. Je zřejmé i z takto krátkého výčtu děl, že YA literatura poskytuje široký výběr ze všech žánrů populární literatury, ale i literatury umělecké. Jako neumělecký text jsme vybrali opět čtenářskou recenzi, tentokrát ale rozpracovanější, podrobněji komentující jednotlivá témata. Zvolena byla také na

---

³³ Dostupné z: <https://www.youtube.com/vlogbrothers>.

základě toho, jak využívá interakci s potenciálním adresátem, jak ho zapojuje do komunikace. Podobně jako recenze vybraná pro román *Jeden plus jedna* využívá ukázky z románu, nicméně v tomto případě nejde o ukázky delší než samotný text recenze, tudíž nepůsobí rušivě. Tyto čtenářské recenze lze v celém rozsahu také využít i v rámci hodiny literatury, ale také slohu, kdy je můžeme porovnat a analyzovat jejich zpracování a kvalitu nejen mezi sebou, ale také s jinými recenzemi literární kritiků.

Autorka recenze se věnuje především hlavním tématům knihy, které jsme analyzovali i v rámci uměleckého textu – reflexe smrti, lásky a přátelství, ale také komentuje (i když dosti obecně) typologii postav.

Text může být určen čtenářům, kteří už mají román přečtený, aby mohli porovnat své názory a dojmy s ostatními čtenáři, případně je určen pro možné budoucí čtenáře, kteří si mohou na základě recenze *Hledání Aljašky* teprve vybrat ke čtení.

Se čtenáři souvisí také další otázka, autorka textu může oslovit adresáta právě tím, že používá 2. osobu plurálu, která navozuje dojem komunikace se čtenářem, v této formě pokládá autorka také otázku, jež tuto interakci se čtenářem navozuje ještě více. V případě recenze se jedná o publicistický styl, jak už jsme zmiňovali, jedná se o čtenářskou recenzi. Autorka většinu své recenze věnuje subjektivním pocitům z četby, zároveň komentuje témata, postavy, zmiňuje také jednu negativně hodnocenou skutečnost, ta se ale týká překladu, ne samotného románu. Nevyzrazuje zápletku díla, ale díky poslední větě si adresát textu může domyslet, že závěr románu není příliš šťastný.

Ozvláštnujícím jazykovým prvkem je výše zmíněná 2. osoba plurálu, řečnické otázky, autorka využívá jak spisovné, tak hovorové výrazy slov (*tedy-teda*), jako problematické můžeme hodnotit kumulaci hodnotících příslovcí za sebou (*vážně opravdu stojí*) nebo nadužívání zájmena *to* a částice *tak*.

7 Závěr

Diplomová práce se zabývala místem populární literatury na střední škole. V úvodních kapitolách jsme shrnuli základní poznatky o populární literatuře (také obecněji o populární kultuře), jak je pojímána ve slovníkových pracích, ale i v příručkách pro základní a střední školy, zároveň jsme citovali teze Fiskea z knihy *Jak rozumět populární kultuře*. Všechny tyto citované zdroje nám nabídly různé postoje k populární literatuře/kultuře, které jsme následně porovnali a zdůraznili jejich největší odlišnosti, ať už v terminologii (populární × triviální × masová kultura), tak i v názorech na postavení populární literatury v rámci literární slovesnosti, na její témata a působení na čtenáře.

Druhým využitým materiálem byly Trávníčkovy výzkumy čtenářství shrnuté v publikacích *Překnížkováno* a *Česká čtenářská republika*. Tyto výzkumy nám posloužily jako základ pro náš vlastní výzkum, reflektovali jsme z nich především závěry týkající se nejmladší internetové generace, která v sobě zahrnuje studenty středních škol, ale také některé výsledky vztahující se ke generaci počítačové, tedy generaci zahrnující učitele středních škol. Všechny tyto výsledky, ať už se jednalo o oblíbené autory, díla či upřednostňované žánry v rámci generace, jsme využili pro tvorbu tabulek v další části diplomové práce. Tabulky vycházejí z našeho výzkumu seznamů literatury k maturitní zkoušce, ve kterých jsme vyhledávali populární literaturu na základě závěrů Trávníčkových výzkumů, ale také na základě žebříčků oblíbených knih a autorů dostupných na internetu, ke kterým jsme v rámci textu odkazovali (databazeknih.cz).

Díky tomuto přístupu jsme populární literaturu chápali jako literaturu, která je hojně čtena a mezi čtenáři oblíbena, proto se mezi autory objevili také autoři spadající do umělecké literatury (například E. M. Remarque, T. Boučková, M. Urban). Žánrové hledisko, které u populární literatury akcentuje Mocná, nám posloužilo jako kostra pro tvoření jednotlivých tabulek, ale také pro následné rozdělení kapitol v praktické části. Z vytvořených tabulek vyplynulo, že populární literatura má v seznamech literatury k maturitní zkoušce zastoupení, které ale napříč spektrem středních škol značně kolísá. Vyšší počet titulů z populární literatury se vyskytoval většinou na středních odborných školách. Z výsledků je také zřejmé, že můžeme mluvit o kánonu populární literatury, který se vyskytuje v rámci seznamů pro střední školy, jednalo by se o autory, jež se vyskytovali v seznamech nejvíce, například o autory fantasy literatury – J. R. R. Tolkien, J. K. Rowlingová, autory sci-fi literatury – R. Bradbury,

A. Burgess, detektivek – A. Christie, thrillerů a hororů – S. King, z český autorů by do tohoto kánonu patřil M. Viewegh (který ale zároveň spadá do kánonu literatury, která je uváděna pro didaktický test).

Na základě vytvořených tabulek, všech výše zmíněných zdrojů a také osobní zkušenosti jsme vybrali 6 (respektive 7) románů k rozboru. Jednalo se o sérii *Harry Potter*, která byla zastoupena dvěma díly, a o romány *Hra o trůny*, *Jeden plus jedna*, *Hadrový panák*, *Divergence* a *Hledání Aljašky*. S celou sérií jsme pracovali pouze v případě *Harryho Pottera*, stejný postup by bylo možné aplikovat i u dalších vybraných děl. Z každého analyzovaného díla jsme vybrali dva úryvky, vytvořili otázky k danému úryvku, případně k celému románu/sérii. Druhou částí každé podkapitoly pak byla tvorba pracovního listu k maturitní zkoušce, výběr uměleckého a neuměleckého výňatku, v jehož případě jsme narušili koncepci oficiálních pracovních listů – na místo neuměleckého textu jsme dosadili druhý text umělecký (fanfikci), ale také komentáře čtenářů k dané knize, při výběru všech neuměleckých textů jsme vycházeli z teze, že chceme, aby texty neumělecké přímo reagovali na zdroj textů uměleckých (případně na jeho filmovou podobu), proto jsme volili čtenářské a divácké recenze, v jednom případě také reklamu. V poslední době jsou velmi populární video recenze (na Youtube, případně na Instagramu), navrhujeme proto zapojit do výuky literatury i tento druh sekundárních textů. V naprosté většině případů se jedná o recenzenty ve věku studentů středních škol, případně škol vysokých, zaměřují se na YA a NA literaturu, tedy na témata blízká našim potenciálním studentům.

Otázky určené pro vyučovací hodinu jsme směřovali především na typologii postav a motivy celého díla, které pokládáme v rámci populární literatury za stěžejní bod, atraktivní témata a identifikace s postavami jsou právě ty prvky, které mohou být pro čtenáře přitažlivé a díky kterým se stávají populární literaturou. Zároveň jsme vytvářeli otázky, které se studentů ptají na to, proč oni tato díla považují za populární a přitažlivá. Potenciální odpovědi by mohly potvrdit naše teze, nebo jim naopak oponovat. Některé otázky byly zaměřeny také na čtenářskou gramotnost, jak studenti rozumějí čtenému textu a zda jsou schopni vyhledat v textu informace.

Při tvorbě otázek pro pracovní list (ale také pro vyučovací hodinu) vyvstalo několik problémů. Prvním je prolínání žánrů, které bylo zřetelné u všech analyzovaných románů. V tomto případě nejde ani tak o problém, jako spíše o fenomén, který je spojen s populární literaturou. Autoři v rámci konkrétní žánrů naplňují určitá

schémata pro žánr typická, snaží se tato schémata inovovat a rozvíjet, aby byly pro čtenáře atraktivní, prolínání žánrů je do jisté míry také inovací v podobném duchu, jde o snahu zaujmout čtenáře novými tématy, která propojením žánrů vznikají. Tato tendence je zřejmá především u románů *Hadrový panák*, kde se mísí prvky detektivky s thrillerem, *Divergence*, kde se prolínají nejenom žánry sci-fi a dystopie, ale pronikají zde prvky románu s dívčí hrdinkou. U děl fantasy literatury je situace jiná, prolínání s dobrodružným románem je celou dobu součástí žánru. Ve všech případech můžeme se studenty diskutovat o tom, které prvky jsou dominantní a určit tak podle nich i dominantní žánr každého románu.

Druhým problémem je otázka literárního kontextu každého díla. V pracovních listech jsme otázku týkající se kontextu směřovali především na další díla daného žánru, případně na srovnání těchto děl. Tento uváděný kontext je založen na naší osobní zkušenosti s těmito texty, je tedy zřejmé, že každý student může v tomto případě uvádět jiné autory a tituly, které četl, může si všimnout jiných témat, která bude srovnávat v rámci děl. Otázky na kontext díla mohou ale směřovat i jiným směrem, například na intertextuální vazby, vazby nejenom mezi díly populární literatury, ale také vazby k umělecké literatuře, kontext může být zaměřen na díla, která byla vydána ve stejném roce a podobně.

Jako problematické se také ukázaly otázky týkající se jazykové stránky románů. Je potřeba mít zde na paměti, že v našich ukázkách se jedná o jazyk překladatele, nikoli o jazyk autora. V některých námi vybraných ukázkách se nevyskytovaly žádné ozvláštňující jazykové prvky, pásmo vypravěče je psáno spisovným jazykem, pásmo postav hovorovým, výjimky nastaly při využití polopřímé řeči. Řešením by mohlo být zvolení jiných ukázek, je pak ale otázkou, zda by výňatky, které by již obsahovaly například prvky nespisovného jazyka, byly v rámci dalších otázek vytvořených pro pracovní list funkční a využitelné. Navrhujeme také do hodin literatury zapojit ukázky v originálním znění (pokud se jedná o jazyk, který se učí všichni studenti – nejčastěji angličtina), porovnat je s překladem.

Na výše analyzovaných románech můžeme vidět, že lze pro tyto rozbory využít stejné otázky, jaké jsou pokládány u děl „vysoké“ literatury, je potřeba se zaměřit především na témata typická pro populární literaturu (jak jsme zmiňovali výše), také na vazby k reálnému světu (tematizované celospolečenské problémy, popularita mezi čtenáři). Pokládáme práci s tímto typem literatury za funkční, lze jej také využít i v rámci maturitní zkoušky (skutečnost, že se vyskytují v seznamech literatury k maturitní

zkoušce, taktéž tuto naši tezi potvrzuje). Tato diplomová práce nám (i ostatním zájemcům) může posloužit jako přípravný materiál pro tvorbu hodin populární literatury na středních školách.

8 Bibliografie

8.1 Prameny

Umělecké texty:

Cole, Daniel (2017): *Hadrový panák*, přel. Michal Prokop (Praha: Knižní klub).

Green, John (2013): *Hledání Aljašky*, přel. Veronika Vohejlová (Praha: Knižní klub).

Martin, George R. R. (2011): *Hra o trůny*, přel. Hana Březáková (Praha: TALPRESS).

Moyesová, Jojo (2017): *Jeden plus jedna*, přel. Eva Klimentová (Praha: Ikar).

Rothová, Veronica (2012): *Divergence*, přel. Radka Kolebáčová (Praha: Cooboo).

Rowlingová, J. K. (2002): *Harry Potter a Kámen mudrců*, dotisk 3. vydání, přel. Vladimír Medek (Praha: Albatros, 2002).

Rowlingová, J. K. (2008): *Harry Potter a Relikvie smrti*, přel. Pavel Medek (Praha: Albatros).

Neumělecké texty:

(Blanch). *Drabble pro Merin* [online], zveřejněno 18. 6. 2006, dostupné z: <http://blanch.blog.cz/0606/drabble-pro-merin> [cit. 29.11.2018].

Gutt, Jakub. *Divergence se stala hitem oprávněně*. *Totalfilm.cz* [online], zveřejněno 1. 5. 2014, dostupné z: <https://www.totalfilm.cz/2014/05/recenze-divergence-se-stala-hitem-opravnene/> [cit. 7.12.2018].

Trsková, Hana. *John Green: Hledání Aljašky*. *Literární kavárna* [online], zveřejněno 31. 3. 2013, dostupné z: <http://kavarna.bux.cz/detail/john-green-hledani-aljasky> [cit. 1.12.2018].

(Veronica0382). *JEDEN PLUS JEDNA*. *Databazeknih.cz* [online], zveřejněno 17. 6. 2016, dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/recenze-knihy/jeden-plus-jedna-6020> [cit. 5.12.2018].

Johnie White Walker. *Alkohol.cz* [online], dostupné z: <https://www.alkohol.cz/produkty/johnnie-walker-white-walker-by-johnnie-walker-game-of-thrones-0-7l-41-7-l-e-12208/> [cit. 29.11.2018].

Komentáře ke knize Hadrový panák. *Databazeknih.cz* [online], dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/hadrovyy-panak-351414> [cit. 02.12.2018].

8.2 Sekundární literatura

Bílek, Petr A. (2017): John Fiske – romantický solitér, který stál na počátku, in J. Fiske: *Jak rozumět populární kultuře* (Praha: Filip Tomáš – Akropolis), s. 297–315.

Coatsová, Karen (2010): Young Adult Literature: Growing Up, In Theory, in *Handbook of Research on Children's & Young Adult Literature* (Illinois State University: Routledge), s. 316–329, dostupné také z: <http://seanconnors.net/cied5683/wp-content/uploads/2011/08/Coats-2010.pdf> [cit. 11.7.2018].

Čeňková, Jana – Peterka, Josef (2004): Literatura pro děti a mládež, in D. Mocná, J. Peterka a kol.: *Encyklopedie literární žánrů* (Praha: Paseka), s. 360–372.

Fiske, John (2017): *Jak rozumět populární kultuře*, přel. Petr. A. Bílek (Praha: Filip Tomáš – Akropolis).

Hamar, Eleonóra (2017): Neprozradím ti, že ti nevěřím. Guus Kuijer o dospívání mezi nedospělými, in *A2 13*, 2017, č. 24, 22. 11., s. 7.

Hník, Ondřej (2014): *Didaktika literatury: výzvy oboru*. Od textu umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru (Praha: Karolinum).

Janáček, Pavel (2004): Dobrodružný román, in D. Mocná, J. a kol.: *Encyklopedie literární žánrů* (Praha: Paseka), s. 118–123.

Jenkins, Henry (2017): Proč má Fiske stále co říci, in J. Fiske: *Jak rozumět populární kultuře* (Praha: Filip Tomáš – Akropolis), s. 5–43.

Králíková, Andrea (2017): Hladké čtení fikčních světů. Young adult, dívčí román a prostupnost hranic, in *A2 13*, 2017, č. 24, 22. 11., s. 8.

Lederbuchová, Ladislava (2002): *Průvodce literární dílem*. Výkladový slovník základních pojmů literární teorie (Jinočany: H & H).

Lederbuchová, Ladislava (2006): *Fraus slovník literárních pojmů aneb Co se skrývá za slovy* (Plzeň: Fraus).

- Mázlová, Helena (2004): Fantasy, in D. Mocná, J. a kol.: *Encyklopedie literární žánrů* (Praha: Paseka), s. 187–190.
- Mocná, Dagmar (2004a): Červená knihovna, in D. Mocná, J. a kol.: *Encyklopedie literární žánrů* (Praha: Paseka), s.86–89.
- Mocná, Dagmar (2004b): Detektivka, in D. Mocná, J. a kol.: *Encyklopedie literární žánrů* (Praha: Paseka), s. 106–114.
- Mocná, Dagmar (2004c): Populární literatura, in D. Mocná, J. a kol.: *Encyklopedie literární žánrů* (Praha: Paseka), s. 501–509.
- Mocná, Dagmar (2004d): Utopie, in D. Mocná, J. a kol.: *Encyklopedie literární žánrů* (Praha: Paseka), s. 666–672.
- Nünning, Ansgar (2006a): Populární kultura, in A. Nünning (ed.); J. Trávníček, J. Holý (eds.): *Lexikon teorie literatury a kultury*, přel. Aleš Urválek, Zuzana Adamová (Brno: Host), s. 615–616.
- Nünning (2006b): Triviální literatura, in A. Nünning (ed.); J. Trávníček, J. Holý (eds.): *Lexikon teorie literatury a kultury*, přel. Aleš Urválek, Zuzana Adamová (Brno: Host), s. 827–828.
- Segi Lukavská, Jana (2017): Mládí na věky věků, in *A2* 13, 2017, č. 24, 22. 11., s. 4.
- Trávníček, Jiří (2014): *Překnížkováno. Co čteme a kupujeme* (Brno: Host).
- Trávníček, Jiří (2017): *Česká čtenářská republika. Generace – Fenomény – Životopisy* (Praha – Brno: Ústav pro českou literaturu AV ČR – Host).
- Urbanová, Svatava (2003a): K teoretickým východiskům, in S. Urbanová: *Meandry a metamorfózy dětské literatury* (Olomouc: Votobia), s. 56–64.
- Urbanová, Svatava (2003b): Triviální literatura ve světle emocí, in S. Urbanová: *Meandry a metamorfózy dětské literatury* (Olomouc: Votobia), s. 292–306.
- Voborníková, Tereza (2015): Fenomén Young Adult: literatura mladá a neklidná. *Magazín Dobrých knih* [online], dostupné z: <http://magazin.dobre-knihy.cz/literarni-zajimavosti/fenomen-young-adult/> [cit. 7.3.2018].

Wetta, Molly (2013): What is NEW ADULT FICTION, Anyway? *Ebscohost.com: NoveList* [online], dostupné z: <https://www.ebscohost.com/novelist/novelist-special/what-is-new-adult-fiction-anyway> [cit. 11.7.2018].

Zachová, Alena (2004): Mýty a mýtotočrné příběhy v četbě dětí a mládeže, in S. Urbanová a kol.: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*. Reflexe české tvorby a recepce (Olomouc: Votobia), s. 240–259.

8.3 Seznam webových stránek škol

Moravskoslezský kraj:

Biskupské gymnázium v Ostravě: <https://www.b-g.cz/>

Gymnázium Františka Živného, Bohumín: <http://www.gym-bohumin.cz/>

Gymnázium Josefa Kainara, Hlučín: <http://ghlucin.cz/>

Gymnázium, Karviná: <http://gym-karvina.cz/>

Gymnázium, Krnov: <http://gymnasiumkrnov.cz/>

Gymnázium Mikoláše Koperníka, Bílovec: <http://www.gmk.cz/>

Gymnázium, Třinec: <http://www.gymtri.cz/>

Janáčková konzervatoř v Ostravě: <http://www.jko.cz/>

Matiční gymnázium Ostrava: <http://mgo.cz/jj/>

Moravskoslezská obchodní akademie, s.r.o.: <http://www.msoa.cz/>

Polskie Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego, Český Těšín: <http://www.gympol.cz/>

Sportovní gymnázium Dany a Emila Zátopkových, Ostrava: <http://www.sportgym-ostrava.cz/>

Střední odborná škola waldorfská, Ostrava: <http://www.soswaldorfostrava.cz/>

Střední pedagogická škola a Střední zdravotnická škola, Krnov: <https://www.spgs-szs.cz/>

Střední škola ekonomicko-podnikatelská Studénka, o.p.s.: <http://www.sepsstud.cz/>

Střední škola gastronomie, oděvnictví a služeb, Frýdek-Místek: <http://www.ssgos.cz/>

Střední škola ochrany osob a majetku s.r.o., Karviná: <http://www.sosoom-karvina.cz/>

Střední škola stavební a dřevozpracující, Ostrava: <https://soustav-ostrava.cz/>

Vítkovická střední průmyslová škola: <http://www.vitkovice.cz/web/vitkovicka-sps>

Vyšší odborná škola DAKOL a Střední škola DAKOL, o.p.s.: <https://www.dakol-karvina.cz/>

Olomoucký kraj:

Gymnázium, Hranice: <http://gymnaziumhranice.cz/>

Gymnázium Jakuba Škody, Přerov: <http://www.gjs.cz/rs/>

Gymnázium Jana Opletala, Litovel: <http://www.gjo.cz/>

Gymnázium, Jeseník: <https://www.gymjes.cz/>

Gymnázium Jiřího Wolкера, Prostějov: <https://www.gjwprostejov.cz/>

Gymnázium, Olomouc, Čajkovského 9: <https://www.gcajkol.cz/web-index.html>

Gymnázium, Šumperk: <https://www.gymspk.cz/>

Gymnázium, Uničov: <https://www.gymun.cz/>

Gymnázium, Zábřeh: <https://gyza.cz/gyza-2006-2018/gyza.cz/o-skole.html>

Hotelová škola Vincenze Priessnitze a Obchodní akademie Jeseník:

<https://hotelovkajes.cz/>

Obchodní akademie a Jazyková škola s právem státní zkoušky, Šumperk:

<http://www.oa-sumperk.cz/>

Slovanské gymnázium, Olomouc: <https://www.sgo.cz/>

Střední průmyslová škola, Přerov: <http://sps-prerov.cz/>

Střední škola designu a módy, Prostějov: <https://ssdam.cz/>

Střední škola logistiky a chemie, Olomouc: <http://www.sslch.cz/>

Střední škola řezbářská, Tovačov: <https://www.sstovacov.cz/>

Střední škola technická, Přerov: <https://kourilkova8.cz/>

Střední škola zemědělská a zahradnická, Olomouc: <http://www.szes-olomouc.cz/>

Střední zdravotnická škola, Hranice: <https://www.szs-hranice.cz/>

TRIVIS – Střední škola veřejnoprávní Prostějov, s.r.o.:

<http://www.trivisprostejov.cz/>

Zlínský kraj:

Arcibiskupské gymnázium v Kroměříži: <https://www.agkm.cz/>

Církevní střední škola pedagogická a sociální, Bojkovice: <https://www.cirkevka-bojkovice.cz/>

Gymnázium Františka Palackého, Valašské Meziříčí: <https://www.gfpvm.cz/>

Gymnázium, Kroměříž: <http://www.gymkrom.cz/?lng>

Gymnázium Ladislava Jaroše, Holešov: <http://www.gymhol.cz/>

Gymnázium, Otrokovice: <http://www.gyotr.cz/>

Gymnázium, Rožnov pod Radhoštěm: <http://www.gymroznov.cz/>

Gymnázium, Uherské Hradiště: <https://www.gymnaziumuh.cz/>
Gymnázium, Valašské Klobouky: <https://www.gymnazium-vk.cz/>
Gymnázium, Zlín – Lesní Čtvrť: <https://www.gymzl.cz/>
Konzervatoř P. J. Vejvanovského, Kroměříž: <https://www.konzkm.cz/info.aspx>
Masarykovo gymnázium, Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola
zdravotnická, Vsetín: <https://www.mgvsetin.cz/index.php?type=Homepage&id=154>
Obchodní akademie Tomáše Bati a Vyšší odborná škola ekonomická, Zlín:
<http://www.oazlin.cz/>
Střední škola informatiky, elektrotechniky a řemesel, Rožnov pod Radhoštěm:
<https://www.roznovskastredni.cz/>
Střední škola nábytkářská a obchodní, Bystřice pod Hostýnem: <http://www.ssno.cz/>
Střední škola průmyslová, hotelová a zdravotnická, Uherské Hradiště:
<http://www.sspzhz-uh.cz/>
Střední průmyslová škola strojnická, Vsetín: <http://www.spssvsetin.cz/>
Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Valašské Meziříčí:
<https://www.sklarskaskola.cz/>
Vyšší odborná škola pedagogická a sociální a Střední pedagogická škola, Kroměříž:
<https://www.ped-km.cz/>
Vyšší policejní škola a Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Holešově:
<http://www.spschol.cz/>

Jihomoravský kraj:

Bezpečnostně právní akademie Brno, s.r.o.: <http://www.bpa-brno.cz/>
Biskupské gymnázium, Brno: <https://www.bigy.cz/>
Gymnázium a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky, Břeclav:
<http://www.gbv.cz/>
Gymnázium Globe, s.r.o.: <https://www.gymglobe.cz/>
Gymnázium, Boskovice: <https://www.gymbos.cz/>
Gymnázium Brno, Slovanské náměstí: <http://www.gymnaslo.cz/>
Gymnázium Jana Blahoslava, Ivančice: <https://www.gjbi.cz/>
Gymnázium, Moravský Krumlov: <https://www.mkgym.cz/>
Gymnázium T. G. Masaryka, Zastávka: <http://www.gzastavka.cz/>
Gymnázium, Tišnov: <http://www.gym-tisnov.cz/>
Gymnázium, Židlochovice: <http://www.gymnzidlo.cz/>

Soukromá střední odborná škola manažerská a zdravotnická s.r.o.:

<http://www.mzbv.cz/>

Střední pedagogická škola, Boskovice: <http://www.spgs-bce.cz/>

Střední škola dopravy, obchodu a služeb, Moravský Krumlov: <http://www.ssmk.eu/>

Střední škola grafická, Brno: <https://sugbrno.cz/>

Střední škola informatiky, poštovníctví a finančnictví, Brno:

<https://www.cichnovabrno.cz/>

Střední škola KNIH, o.p.s. – <http://www.ssknih.cz/>

Střední škola technická a gastronomická, Blansko: <http://www.sosblansko.cz/>

Střední zahradnická škola, Rajhrad: <http://www.skolarajhrad.cz/>

Taneční konzervatoř, Brno: <http://www.tkbrno.cz/>

Kraj Vysočina:

Biskupské gymnázium, Žďár nad Sázavou: <https://www.bigyzt.cz/>

Česká zemědělská akademie v Humpolci, střední škola: <http://www.cza-hu.cz/>

Gymnázium, Bystřice nad Pernštejnem: <https://gybnp.webnode.cz/>

Gymnázium dr. A. Hrdličky, Humpolec: <https://www.gymhu.cz/>

Gymnázium, Havlíčkův Brod: <http://www.ghb.cz/>

Gymnázium, Jihlava: <https://www.gymnaziumjihlava.cz/>

Gymnázium, Pacov: <http://gpacov.cz/>

Gymnázium, Třebíč: <https://gtr.cz/>

Gymnázium, Velké Meziříčí: <http://www.gvm.cz/cs/>

Gymnázium Vincence Makovského se sportovními třídami, Nové Město na Moravě:

<https://www.gynome.cz/>

Obchodní akademie a Hotelová škola, Havlíčkův Brod: <https://www.oahshb.cz/>

Soukromé gymnázium AD FONTES, o.p.s.: <http://www.adfontes.cz/>

Střední odborná škola sociální u Matky Boží, Jihlava: <http://www.sosmb.ji.cz/rs/>

Střední průmyslová škola a Střední odborné učiliště, Pelhřimov: <http://www.spssou-pe.cz/>

Střední průmyslová škola stavební akademika Stanislava Bechyně, Havlíčkův Brod:

<https://www.stavskola.cz/>

Střední škola informatiky a cestovního ruchu SČMSD Humpolec, s.r.o.:

<http://www.stredniskola.com/new/>

Střední škola gastronomická Adolpha Kolpinga, Žďár nad Sázavou:

<https://www.ssgak.cz/>

Střední škola stavební, Jihlava: <https://www.ssstavji.cz/>

Střední umělecká škola grafická, Jihlava: <http://www.susg.cz/>

Střední uměleckoprůmyslová škola, Jihlava – Helenín: <http://www.helenin.cz/>

Pardubický kraj:

Bohemia – Hotelová škola a Střední pedagogická škola a ZŠ s.r.o., Chrudim:

<https://www.hotelovaskola.bohemia-chrudim.cz/>

Gymnázium Aloise Jiráska, Litomyšl: <http://www.glit.cz/>

Gymnázium Dr. Emila Holuba, Holice: <http://www.gyholi.cz/>

Gymnázium Josefa Ressela, Chrudim: <https://www.gjr.cz/>

Gymnázium, Moravská Třebová: <https://www.gmt.cz/index.php?type=Contact&id=5>

Gymnázium, Pardubice, Mozartova 449: <https://www.gymozart.cz/>

Gymnázium, Polička: <https://www.gympolicka.cz/>

Gymnázium Suverénního řádu maltézských rytířů ve Skutči:

<http://www.gymskutec.cz/>

Gymnázium, Vysoké Mýto: <https://gvmyto.edupage.org/>

Konzervatoř, Pardubice: <http://www.konzervatorpardubice.eu/>

Letohradské soukromé gymnázium o.p.s.: <http://www.lsg.cz/>

Obchodní akademie, Chrudim: <http://www.oa.chrudim.cz/>

Průmyslová střední škola, Letohrad: <http://www.pssletohrad.cz/>

Sportovní gymnázium, Pardubice: <http://www.sgpce.cz/>

Střední průmyslová škola chemická, Pardubice: <https://www.spsch.cz/>

Střední škola cestovního ruchu a grafického designu, s.r.o., Pardubice:

<https://www.sscg.cz/>

Střední škola uměleckoprůmyslová, Ústí nad Orlicí:

<http://www.ssup.cz/ssup/index.php>

Střední škola zdravotnická a sociální, Chrudim: <http://www.szs.chrudim.cz/>

Střední škola zemědělská a veterinární, Lanškroun: <https://www.szes-la.cz/>

Vyšší odborná škola a Střední škola technická, Česká Třebová: <http://www.vda.cz/>

Královéhradecký kraj:

Biskupské gymnázium Bohuslava Balbína, Hradec Králové:

<http://www.bisgymbb.cz/>

Gymnázium a Střední odborná škola pedagogická, Nová Paka:

<http://www.gymnp.cz/>

Gymnázium Boženy Němcové, Hradec Králové: <https://www.gybon.cz/>

Gymnázium, Broumov: <http://www.gybroumov.cz/cs/>

Gymnázium, Dvůr Králové nad Labem: <https://www.gym-dk.cz/>

Gymnázium Jaroslava Žáka, Jaroměř: <https://www.goajaro.cz/>

Gymnázium, Nový Bydžov: <http://www.gnb.cz/>

Gymnázium, Trutnov: <https://www.gymnaziumtu.cz/>

Hořické gymnázium: <http://www.gymhorice.cz/>

Jiráskovo gymnázium, Náchod: <https://www.gymnachod.cz/>

Krkonošské gymnázium, Vrchlabí: <https://www.gymvr.cz/skola2/?cat=1>

Obchodní akademie, Trutnov: <https://www.oatrutnov.cz/>

Střední průmyslová škola kamenická a sochařská, Hořice: <https://www.spsks.cz/>

Střední průmyslová škola stavební, Hradec Králové: <https://www.spsstavhk.cz/>

Střední škola potravinářská, Smiřice: <http://www.ssp-smirice.cz/>

Střední škola průmyslová, textilní a polygrafická, Červený Kostelec:

<http://www.ssck.cz/>

Střední škola zahradnická, Kopidlno: <http://www.zahradnicka-skola-kopidlno.cz/>

Střední uměleckoprůmyslová škola hudebních nástrojů a nábytku, Hradec Králové:

<http://hnn.cz/informace-pro-uchazece-o-studium-na-sups-hnn/>

Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola, Rychnov nad Kněžnou:

<https://www.vosrk.cz/>

Vyšší odborná škola zdravotnická a Střední zdravotnická škola, Trutnov:

<http://www.szstrutnov.cz/>

Liberecký kraj:

DOCTRINA – Podještědské gymnázium, s.r.o., Liberec: <https://gdoctrina.cz/>

Gymnázium a Střední odborná škola pedagogická, Liberec: <http://www.jergym.cz/>

Gymnázium, Česká Lípa: <http://www.gym-cl.cz/>

Gymnázium Dr. Antona Randy, Jablonec nad Nisou: <https://randovka.cz/>

Gymnázium F. X. Šaldy, Liberec: <http://www.gfxs.cz/hlavni-stranka/>

Gymnázium Ivana Olbrachta, Semily: <http://www.giosm.cz/>
Gymnázium, Jablonec nad Nisou: <https://gymjbc.cz/>
Gymnázium, Mimoň: <http://www.gymi.cz/>
Gymnázium, Turnov: <http://www.gytu.cz/postnuke/index.php>
Obchodní akademie a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky, Liberec:
<https://www.oalib.cz/oalib2/index.php>
Střední odborná škola obchodní s.r.o., Liberec: <http://www.soso.cz/>
Střední průmyslová škola, Česká Lípa: <https://www.sps-cl.cz/>
Střední průmyslová škola technická, Jablonec nad Nisou: <http://www.spstjbc.cz/>
Střední průmyslová škola textilní, Liberec: <http://www.spstliberec.cz/>
Střední škola hospodářská a lesnická, Frýdlant: <http://www.sshlfrydlant.cz/>
Střední škola právní – Právní akademie, s.r.o., Liberec: <https://www.prak.cz/>
Střední škola strojní, stavební a dopravní, Liberec: <https://sslbc.cz/>
Střední zdravotnická škola, Turnov: <http://www.szsturnov.cz/drupal/index.php>
Waldorfská základní a střední škola, Semily: <http://www.waldorf-semily.cz/web/prehled/>

Ústecký kraj:

Biskupské gymnázium, Základní škola a Mateřská škola, Bohosudov:
<http://www.bgbzs.cz/>
Gymnázium, Děčín: <https://www.gymnaziumdc.cz/>
Gymnázium Josefa Jungmanna, Litoměřice: <https://www.gjj.cz/>
Gymnázium, Kadaň: <http://www.gymnazium-kadan.cz/>
Gymnázium, Roudnice nad Labem: <http://www.gym-rce.cz/cz/o-skole/zakladni-informace/>
Gymnázium, Teplice: <https://www.gymtce.cz/>
Gymnázium, Ústí nad Labem: <http://www.gymjat.cz/>
Gymnázium Václava Hlavatého, Louny: <https://www.glouny.cz/>
Gymnázium, Žatec: <https://www.gymnaziumzatec.cz/>
Konzervatoř, Teplice:
<https://www.konzervatorteplice.cz/index.php?type=Homepage&id=6>
Podkrušnohorské gymnázium, Most: <http://www.gymmmost.cz/>
Soukromá podřipská střední odborná škola a Střední odborné učiliště o.p.s.,
Roudnice nad Labem: <http://www.podripskaskola.cz/>

Střední lesnická škola a Střední odborná škola, Šluknov: <http://www.lesnicka-skola.cz/>

Střední odborná škola pro ochranu a obnovu životního prostředí – Schola Humanitas, Litvínov: <http://www.humanitas.cz/wp/>

Střední škola lodní dopravy a technických řemesel, Děčín VI: <https://www.dorado.cz/index.php?type=Post&id=282>

Střední škola stavební a Obchodní akademie, Kadaň: <http://www.sps-kadan.cz/>
Střední škola pedagogická, hotelnictví a služeb, Litoměřice: <http://sslitomerice.cz/joomla/>

Střední škola zahradnická a zemědělská A. E. Komerse – Děčín Libverda: <http://www.libverdadc.cz/>

Střední zdravotnická škola, Děčín: <http://www.szsdecin.cz/>

Karlovarský kraj:

Gymnázium a Obchodní akademie, Mariánské Lázně: <http://www.goaml.cz/>

Gymnázium a Střední odborná škola, Chodov: <http://www.gasos.cz/>

Gymnázium, Aš: <http://www.gymas.cz/>

Gymnázium, Cheb: <https://www.gymcheb.cz/>

Gymnázium, Ostrov: <http://www.gymostrov.cz/>

Gymnázium, Sokolov a Krajské vzdělávací centrum: <http://www.gymso.cz/>

Hotelová škola, Mariánské Lázně: <http://www.hotelovaskola.cz/JOOMLA/>

Jezdecká akademie – Střední odborná škola Mariánské Lázně s.r.o. <http://www.jezdeckaakademie.cz/>

První české gymnázium v Karlových Varech: <http://www.gymkvary.cz/>

Soukromá obchodní akademie Podnikatel, s.r.o. v Karlových Varech: <http://www.soapodnikatel.cz/>

Střední lesnická škola, Žlutice: <http://www.slszlutice.cz/>

Střední odborná škola stavební, Karlovy Vary: <http://www.stavebniskolakv.cz/>

Střední pedagogická škola, gymnázium a vyšší odborná škola, Karlovy Vary: <http://www.pedgym-kv.cz/>

Střední průmyslová škola, Ostrov: <http://www.spsostrov.cz/>

Střední škola logistická, Dalovice: <http://www.logistickaskola.cz/>

Střední škola živnostenská, Sokolov: <http://www.zivnostenska-sokolov.cz/>

Střední uměleckoprůmyslová škola, Karlovy Vary: <http://www.supskv.cz>

Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola, Cheb: <http://www.szscheb.cz/>

Plzeňský kraj:

Bezpečnostně právní akademie Plzeň, s.r.o.:

<http://www.bezpecnostnepravnikola.cz/>

Církevní gymnázium, Plzeň: <http://www.cirkevni-gymnazium.cz/>

Gymnázium a Obchodní akademie, Stříbro: <http://www.goas.cz/>

Gymnázium a Střední odborná škola, Rokycany: <http://www.gasos-ro.cz/>

Gymnázium Františka Křížika a Základní škola, s.r.o.: <http://www.krizik.eu/>

Gymnázium J. Š. Baara, Domažlice: <http://www.gymdom.cz/>

Gymnázium Luďka Píka, Plzeň: <http://www.gop.pilsedu.cz/>

Gymnázium, Sušice: <http://www.gymsusice.cz/>

Gymnázium, Tachov: <http://www.gymnazium-tachov.cz.uvirt35.active24.cz/>

Hotelová škola, Plzeň: <http://www.hsplzen.cz/>

Integrovaná střední škola živnostenská, Plzeň: <http://www.issziv.cz/>

Konzervatoř, Plzeň: <http://www.konzervatorplzen.cz/>

Masarykovo gymnázium, Plzeň: <http://www.mgplzen.cz/>

Sportovní gymnázium, Plzeň: <http://www.sgpilsen.cz/>

Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Horšovský Týn: <http://www.sos-souhtyn.cz/>

Střední průmyslová škola dopravní, Plzeň: <http://www.dopskopl.cz/>

Střední průmyslová škola, Klatovy: <http://www.klatovynet.cz/>

Střední škola, Horažďovice: <http://www.sskola.horazdovice.cz/>

Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická, Plzeň: <http://www.zdravka-plzen.cz/>

Vyšší odborná škola, Obchodní akademie a Jazyková škola, Klatovy: <http://www.oakt.cz/>

Jihočeský kraj:

Biskupské gymnázium J. N. Neumanna a Církevní základní škola, České Budějovice: <http://www.bigy-cb.cz/>

Gymnázium, Český Krumlov: <http://www.gymck.cz/>

Gymnázium, Dačice: <http://www.gymn-dacice.cz/>

Gymnázium J. V. Jirsíka, České Budějovice: <http://www.gjvj.cz/>

Gymnázium, Milevsko: <http://www.gymnazium-milevsko.cz/>
Gymnázium, Písek: <http://www.gymna-pi.cz/>
Gymnázium, Strakonice: <http://www.gymstr.cz/>
Gymnázium, Týn nad Vltavou: <http://www.gtnv.cz/>
Gymnázium, Třeboň: <http://www.gymtrebon.cz/>
Konzervatoř, České Budějovice: <http://www.konzervatorcb.cz/>
Obchodní akademie, České Budějovice: <http://www.oacb.cz/>
Táborské soukromé gymnázium s.r.o.: <http://www.tabsg.cz/>
Soukromá střední škola a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky České Budějovice, s.r.o.: <http://www.skolacb.cz/>
Střední průmyslová škola stavební, České Budějovice: <http://www.spsstavcb.cz/>
Střední škola a Vyšší odborná škola cestovního ruchu, České Budějovice: <http://www.skolacrb.cz/>
Střední škola rybářská a vodohospodářská Jakuba Krčína, Třeboň: <http://www.ssrv.cz/>
Střední škola spojů a informatiky, Tábor: <http://www.sous.cz/>
Střední uměleckoprůmyslová škola sv. Anežky České, Český Krumlov: <http://www.supsck.cz>
Střední zdravotnická škola, Tábor: <https://www.szs-tabor.cz/>
Vyšší odborná škola sociální a Střední pedagogická škola, Prachatice: <http://www.spgspt.cz/>

Středočeský kraj:

Církevní gymnázium v Kutné Hoře: <https://www.cgym-kh.cz/>
Gymnázium, Benešov: <http://www.gbn.cz/>
Gymnázium, Český Brod: <http://www.gcbrod.cz/>
Gymnázium Františka Palackého, Neratovice: <https://www.gfp.cz/>
Gymnázium Joachima Barranda, Beroun: <https://www.gymeroun.cz/>
Gymnázium, Kladno: <http://www.gymnasiumkladno.cz/>
Gymnázium, Mladá Boleslav: <http://www.g8mb.cz/>
Gymnázium pod Svatou Horou, Příbram: <http://gshpb.cz/>
Gymnázium Václava Beneše Třebízského, Slaný: <http://www.gymnaziumslany.cz/>
Gymnázium Zikmunda Wintra, Rakovník: <https://www.cgym-kh.cz/>
Obchodní akademie a Vyšší odborná škola, Příbram: <http://www.oapb.cz/>

Obchodní akademie, Střední pedagogická škola a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky, Beroun: <http://oaspgsberoun.cz/>
Střední odborná škola a Střední zdravotnická škola, Benešov: <https://sosbn.cz/>
Střední průmyslová škola, Mladá Boleslav: <https://www.spsmb.cz/>
Střední průmyslová škola stavební, Mělník: <https://www.spss-mel.cz/index.php?type=Contact&id=5>
Střední škola designu a řemesel, Kladno: <http://www.ssdrcz.cz/>
Střední škola letecké a výpočetní techniky, Odolena Voda: <http://www.sslvt.cz/>
Střední škola oděvní a grafického designu, Lysá nad Labem: <https://www.ogdlysa.cz/>
Střední zemědělská škola, Čáslav: <http://www.szescaslav.cz/>
Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická, Kolín: <http://www.zdravotka.cz/>

Hl. město Praha:

Akademie řemesel Praha – Střední škola technická: <https://www.zelenypruh.cz/>
Arcibiskupské gymnázium, Praha: <http://www.arcig.cz/>
Gymnázium Duhovka, s.r.o.: <https://www.duhovkagymnazium.cz/>
Gymnázium Elišky Krásnohorské, Praha 4: <http://www.gekom.cz/domu.html>
Gymnázium Jana Nerudy, Praha 1: <https://www.gjn.cz/>
Gymnázium Jaroslava Heyrovského, Praha 5: <http://www.gymjh.cz/cs/site/homepage.htm>
Gymnázium, Praha 6, Arabská: <https://www.gyarab.cz/>
Gymnázium, Praha 10, Voděradská: <https://www.gymvod.cz/aktualni-informace/>
Gymnázium Přírodní škola, o.p.s.: <http://www.prirodniskola.cz/>
Karlínské gymnázium, Praha 8: <http://www.gyperner.cz/>
Hotelová škola, Praha 10: <https://www.shs.cz/>
Soukromé gymnázium Josefa Škvoreckého s.r.o.: <http://www.gmvv.cz/informace/o-skole/profil-skoly/item/333-soukrome-gymnasium-josefa-skvoreckeho>
Střední odborná škola sv. Zdislavy, Praha 2: <http://soss.skolajecna.cz/>
Střední průmyslová škola zeměměřičská, Praha 9: <http://spszem.cz/>
Střední škola civilního letectví, Praha – Ruzyně: <http://www.soscl-ruzyne.cz/>
Střední škola dostihového sportu a jezdectví, Praha 5: <https://www.dostihovaskola.cz/>
Střední škola knižní kultury, o.p.s.: <https://www.sskk.cz/>

Střední zdravotnická škola, Ruská, Praha 10: <https://www.szs-ruska.cz/>

Taneční konzervatoř hl. m. Prahy: <http://www.tkpraha.cz/>

Vyšší odborná škola textilních řemesel a Střední umělecká škola technických řemesel,
Praha 1: <http://www.textilniskola.cz/aktuality/?tx=On>

9 Seznam tabulek

- Tabulka č. 1 – Nejoblíbenější autor (s. 22)
- Tabulka č. 2 – Nejoblíbenější kniha (s. 23)
- Tabulka č. 3 – Vybrané školy v rámci každého kraje (s. 40)
- Tabulka č. 4 – Kritéria výběru (s. 41)
- Tabulka č. 5 – Řazení seznamů (s. 42)
- Tabulka č. 6 – Fantasy (s. 45)
- Tabulka č. 7 – Sci-fi a dystopie (s. 47)
- Tabulka č. 8 – Jules Verne (s. 47)
- Tabulka č. 9 – Literatura pro děti a mládež (s. 49)
- Tabulka č. 10 – Literatura pro ženy, moderní česká literatura (s. 51)
- Tabulka č. 11 – Michal Viewegh (s. 52)
- Tabulka č. 12 – Humoristická díla (s. 54)
- Tabulka č. 13 – Divadlo Jára Cimrmana (s. 55)
- Tabulka č. 14 – Historické romány (s. 56)
- Tabulka č. 15 – Erich Maria Remarque (s. 56)
- Tabulka č. 16 – Detektivky (s. 58)
- Tabulka č. 17 – Horror, thriller (s. 60)
- Tabulka č. 18 – Komiks (s. 61)
- Tabulka č. 19 – Díla s drogovou tematikou (s. 61)
- Tabulka č. 20 – Haruki Murakami (s. 61)